

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА
СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0519-ме
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
спеціалізації «Міжнародний бізнес»

Воробйов А.С.

Керівник: доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент: доц., к.е.н. Гамова О.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2020 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав.кафедри _____

« ____ » _____ р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТОВІ**

Воробйову Артуру Сергійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи (проекту) Прямі іноземні інвестиції: світовий досвід та стратегія залучення в економіку України

керівник роботи (проекту) доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.

затверджена наказом по інституту від «18» липня 2020 р. № 811-с

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 30.11.2020

3. Вихідні дані до роботи (проекту) інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, матеріали державної служби статистики України та міжнародних організацій, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити)

1) Теоретичні засади залучення прямих іноземних інвестицій в економіку.

2) Аналіз пріоритетів інноваційно-інвестиційних стратегій країн в умовах глобалізації економіки.

3) Формування стратегічних напрямів залучення прямого інвестування в Україну.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 16 рисунків, 11 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	ПП, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.	01.09.2020	01.09.2020
I розділ	доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.	12.09.2020	12.09.2020
II розділ	доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.	17.10.2020	17.10.2020
III розділ	доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.	20.11.2020	20.11.2020
Висновки	доц., к.е.н. Дугієнко Н.О.	20.11.2020	20.11.2020

7. Дата видачі завдання 18.06.2020.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Джерело
1	Вибір теми	18.06.2020	18.06.2020
2	Складання робочого плану	26.06.2020	26.06.2020
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	07.09.2020	07.09.2020
4	Складання плану	11.09.2020	11.09.2020
5	Виконання вступу	21.09.2020	21.09.2020
6	Виконання розділу 1	12.09.2020	12.09.2020
7	Виконання розділу 2	17.10.2020	17.10.2020
8	Виконання розділу 3	20.11.2020	20.11.2020
9	Формулювання загальних висновків	20.11.2020	20.11.2020
10	Подання роботи на кафедру на перед захист	23.11.2020	23.11.2020
11	Попередній захист роботи на кафедрі	09.11.2020	09.11.2020
12	Оформлення роботи та проходження нормо контролю	23.11.2020	23.11.2020
13	Одержання відгуку та рецензії	27.11.2020	27.11.2020
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	30.11.2020	30.11.2020

Студент– дипломник _____ Воробйов А.С.
(підпис)

Керівник проекту _____ Дугієнко Н.О.
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Гамова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 135 с., 16 рис., 11 табл., 85 джерел, 5 додатків.

Об'єкт дослідження є процес залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні основи стратегічного залучення прямих іноземних інвестицій Україну на основі світового досвіду.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні стратегічних напрямів залучення прямих іноземних інвестицій в Україні на основі світового досвіду.

Методи дослідження – узагальнення, абстракції, індукції, економіко-статистичний, аналізу та синтезу.

У кваліфікаційній роботі магістра розкрито сутність та основні характеристики прямих іноземних інвестицій, державної політики їх залучення, формування міжнародних інвестиційних стратегій. Проаналізовано сучасний стан міжнародної інвестиційної діяльності під впливом пандемії та міжнародну інвестиційну політику країн світу. Здійснено аналіз прямого іноземного інвестування в Україні та визначено проблеми залучення інвестицій в контексті економічної безпеки. Обґрунтовано перспективи імплементації міжнародного досвіду формування стратегій залучення прямого інвестування в Україну. Запропоновано рекомендації щодо формування напрямів та пріоритетів стратегії залучення іноземного капіталу України в умовах інтеграційних процесів та транснаціоналізації економіки.

СВІТОВИЙ ДОСВІД, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ, СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ, МІЖНАРОДНА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ, МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА.

SUMMARY

Qualification work: 135 pages, 16 figures, 11 tables, 85 sources, 5 annexes.

The object of study is the process of attracting foreign direct investment into the national economy.

The subject of the study is the theoretical and practical bases of strategic attraction of foreign direct investments to Ukraine on the basis of world experience.

The purpose of the work is to substantiate the strategic directions of attracting foreign direct investment in Ukraine on the basis of world experience.

Research methods – generalization, abstraction, induction, economic and statistical, analysis and synthesis.

The master's thesis reveals the essence and main characteristics of foreign direct investment, the state policy of their attraction, the formation of international investment strategies. The current state of international investment activity under the influence of the pandemic and the international investment policy of the world are analysed. The analysis of foreign direct investment in Ukraine is carried out and the problems of attracting investments in the context of economic security are determined. Prospects for the implementation of international experience in the formation of strategies for attracting direct investment in Ukraine are substantiated. Recommendations for the formation of directions and priorities of the strategy of attracting foreign capital of Ukraine in the conditions of integration processes and transnationalization of the economy are offered.

WORLD EXPERIENCE, FOREIGN DIRECT INVESTMENTS,
IMPLEMENTATION, INVESTMENT ATTRACTION STRATEGY,
INTERNATIONAL INNOVATION AND INVESTMENT STRATEGY,
INTERNATIONAL INVESTMENT, ECONOMIC SECURITY.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
SUMMARY.....	5
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ	11
1.1. Прямі іноземні інвестиції: поняття, сутність, види та основні характеристики.....	11
1.2. Державна політика сприяння залучення іноземних інвестицій.....	23
1.3. Концептуальні та методичні питання формування міжнародних інвестиційних стратегій.....	28
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТІВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	39
2.1 Особливості міжнародної інвестиційної діяльності в сучасних умовах.	39
2.2 Досвід міжнародних інноваційно-інвестиційних програм урядів країн світу.....	53
2.3 Аналіз прямого іноземного інвестування в Україні.....	67
Висновки до розділу 2.....	84
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ	87
3.1 Обґрунтування залучення прямих іноземних інвестицій на основі світового досвіду.....	87
3.2. Економічна безпека країни в контексті залучення іноземного капіталу	96
3.3 Формування заходів щодо залучення іноземного капіталу в пріоритетних галузях.....	102
Висновки до розділу 3.....	109

ВИСНОВКИ.....	112
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	117
ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	126
ДОДАТКИ.....	127

ВСТУП

Актуальність теми. Залучення довгострокових іноземних інвестицій, а також активізація діяльності з їх «просування» протягом майже усіх років незалежності України було одним із пріоритетних завдань її економічної політики, що визначалися низкою офіційних документів. Проте, на жаль, сьогодні Україна розглядається іноземними інвесторами, по-перше, як країна з непривабливим інвестиційним кліматом, а, по-друге, як країна з багатою ресурсною базою, яку уряди різних держави та ТНК бажають використати з метою власних економічних інтересів, не враховуючи національні пріоритети України. В умовах пандемії виникає також необхідність включення цілей сталого розвитку (ЦСР) при розробці міжнародної інвестиційної стратегії країни.

Важливим в даному контексті є використання світового досвіду залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Світова практика свідчить, що країни можуть обрати стратегію залучення інвестицій з метою копіювання технологій чи створення нових робочих місць, проте країна може втратити власні економічні ресурси, зокрема природні ресурси, що в результаті зменшує їх економічну безпеку. Тому питання залучення та заохочення прямих іноземних інвестицій є важливим компонентом програми економічних реформ в Україні. ПІІ можуть стати двигуном економічного зростання і добробуту, проте лише за умови компетентної урядової інвестиційної політики України, що обумовлює актуальність магістерської роботи.

Тенденції міжнародного інвестування України розкрито в роботах Бабміндри Д.І., Дугієнко Н.О., Гриньова А.В., Дикого Н.О., Мелещенко А.І., Якубовського С.О., Козака Ю.Г., Савчука О.В. та ін. Питання з дослідження аналізу досвіду зарубіжних країн щодо розвитку інвестиційної діяльності та міжнародного інвестування висвітлені у працях вітчизняних та іноземних науковців, зокрема: Бланка І., Майорової Т.В., Федоренка В.Г., Філіпенка А.С. Не дивлячись на наведені наукові здобутки, проблема залучення інвестицій є

недостатньо дослідженою та потребує вивчення способів притоку прямих іноземних інвестицій на основі світового досвіду.

Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в обґрунтуванні стратегічних напрямів залучення прямих іноземних інвестицій в Україні на основі світового досвіду.

Із загальної мети випливають такі завдання дослідження:

- розкрити сутність та основні характеристики прямих іноземних інвестицій;
- висвітлити теоретичні засади державної політики залучення ПІІ та формування міжнародних інвестиційних стратегій;
- проаналізувати міжнародну інвестиційну політику національних урядів країн світу;
- здійснити аналіз прямого іноземного інвестування в Україні, проблеми стратегії залучення та інституційного середовища;
- обґрунтувати перспективи імплементації міжнародного досвіду формування стратегій залучення прямого інвестування в Україну;
- запропонувати рекомендації щодо формування галузевих напрямів та пріоритетів стратегії залучення іноземного капіталу України в умовах інтеграційних процесів та транснаціоналізації економіки.

Об'єкт дослідження – процес залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні основи стратегічного залучення прямих іноземних інвестицій Україну на основі світового досвіду.

Методи дослідження. При написанні роботи використані такі методи дослідження: узагальнення – при розкритті сутності та основних характеристик прямих іноземних інвестицій та державної політики їх залучення, абстракції – при формуванні механізму підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій, індукції – при формуванні рекомендації щодо державної політики залучення інвестицій, економіко-статистичний – при аналізі прямого іноземного інвестування в Україні та визначити проблеми інституційного середовища

залучення іноземних інвестицій, аналізу та синтезу – при аналізі досвіду країн світу щодо стимулювання притоку іноземних інвестицій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти Верховної Ради та Уряду України, статистичні дані міжнародних організацій та Державної служби статистики України, праці зарубіжних вчених з проблем формування міжнародних інвестиційних стратегій, інформаційні ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні стратегічних напрямів залучення прямих іноземних інвестицій в Україні на основі світового досвіду, зокрема:

удосконалено:

– стратегічні напрями прямого іноземного інвестування в Україні задля досягнення цілей сталого розвитку, високого рівня економічної безпеки та мінімізації наслідків пандемії;

набуло подальшого розвитку:

– рекомендації щодо використання світового досвіду при формуванні міжнародної інноваційно-інвестиційної стратегії України в умовах інтеграційних процесів та транснаціоналізації економіки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи магістра в частині рекомендацій щодо розробки механізму підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій на основі світового досвіду з урахуванням захисту національних економічних інтересів можуть бути використані державними органами влади при формуванні міжнародних інноваційно-інвестиційних стратегій.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи викладено у статті «Стратегічні напрями міжнародної інвестиційної діяльності України в умовах пандемії» (журнал «Підприємництво та інновації»), у тезах доповідей V міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та мікрорівнях» (7-8 червня 2019 року, м. Одеса). Публікації відображають основні результати роботи.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ

1.1 Прямі іноземні інвестиції: поняття, сутність, види та основні характеристики

Підприємницька діяльність у будь-якій організаційно-правовій формі неможлива без інвестицій: вже стартовий капітал варто розглядати як інвестицію, що стає матеріальною та/або інтелектуальною базою приватного, колективного або державного підприємства. У найбільш широкому сенсі під інвестиціями розуміють механізм, необхідний для фінансування зростання і розвитку країни.

Взагалі, термін “інвестиції” походить від латинського слова “invest”, що означає вкладати [1, с. 48]. В найбільш широкому тлумаченні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. При цьому, приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати інвестору відмову від використання коштів на споживання в поточному періоді, винагородити його за цей ризик та відшкодувати збитки від інфляції в наступному періоді.

В залежності від різних форм, які набувають інвестиції як фактор виробництва, вони мають значну кількість визначень в економічній літературі (табл. 1.1) [2-3]. Таким чином, поняття “інвестиції” в наукових літературних джерелах має різне трактування, проте загальна думка зводиться до того, що інвестиціями є всі засоби, які вкладаються в будь-яку підприємницьку діяльність з метою отримання вигоди. Для підтвердження цієї тези розглянемо декілька визначень поняття “інвестиції”. Так, М. Макаренко вважає, що інвестиціями є вкладення вільних грошових засобів у різні форми фінансового та матеріального багатства [3].

Таблиця 1.1 – Види інвестицій

Критерії	Види	Визначення
За джерелами виникнення	Офіційний (державний) капітал	Засоби з державного бюджету, що переміщуються за кордон або ті, що приймаються із-за кордону за рішенням урядів, а також за рішенням міжурядових організацій (до них належать всі державні позики, дари, допомога, які надаються однією країною іншій на основі міжурядових угод, капітал, яким розпоряджаються міжнародні міжурядові організації від імені своїх членів)
	Приватний (недержавний) капітал	Засоби приватних та недержавних підприємств, що переміщуються за кордон або приймаються із-за кордону (інвестиції капіталу за кордон приватними фірмами, надання торгових кредитів, міжбанківське кредитування)
За характером використання	Підприємницький капітал	Засоби, що прямо або побічно вкладаються в виробництво з метою отримання прибутку.
	Позичковий капітал	Засоби, що надаються в позику з метою отримання відсотку
За терміном вкладення	Середньостроковий та довгостроковий капітал	Вкладення капіталу на термін більший, ніж 1 рік.
	Короткостроковий капітал	Вкладення капіталу на термін менший, ніж 1 рік.
За об'єктом вкладення	Фінансові інвестиції	Вкладення коштів в різні фінансові інструменти: фондові (інвестиційні) цінні папери, спеціальні (цільові) банківські вклади, депозити, паї та ін.
	Реальні інвестиції	Вкладення у виробничі фонди (будівлі, обладнання, споруди і інші товарно-матеріальні цінності, а також нематеріальні активи (патенти, ліцензії, «ноу-хау», технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна документація))
	Інноваційні інвестиції	Вкладення в нововведення
	Інтелектуальні інвестиції	Вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького і патентного права, права на промислові зразки і корисні моделі
За економічним змістом	Прямі інвестиції	Вкладення капіталу з метою придбання довгострокового економічного інтересу в країні – реципієнті капіталу, що забезпечує контроль над об'єктом розміщення капіталу.
	Портфельні інвестиції	Вкладення капіталу в цінні папери.
За напрямком вкладення	Горизонтальні закордонні інвестиції	Інвестиції компанії в іноземні країни для виробництва такої самої продукції, яка виробляється вдома, тобто географічна диверсифікація асортименту виробів компанії.
	Вертикальні закордонні інвестиції	Інвестиції компанії в іноземні країни для виробництва проміжних продуктів (напівфабрикатів).

Джерело: сформовано автором на основі [2-3]

О. Свідрак трактує інвестиції як вкладення капіталу з метою його наступного збільшення [3]. К.Маркевич визначає інвестиції як довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном в підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти. На переконання Я.Дропа, інвестиції – це процес створення нового капіталу [3].

Щодо визначення іноземних інвестицій, то спектр тлумачення даної категорії набагато ширший. Це пояснюється тим, що кожна країна має свій рівень економічного розвитку, свою інвестиційну привабливість, культуру тощо. Якщо розглядати поняття “іноземні інвестиції” у широкому розумінні, то їх можна визначити як будь-які інвестиції в іншу країну, що здійснюються приватною особою або компанією на відміну від державної допомоги. Окремі дослідники вважають, що “міжнародними є ті інвестиції, реалізація котрих передбачає взаємодію учасників, які належать різним державам (резидентів та нерезидентів по відношенню до конкретної країни)” [2, с.251]. Інші вчені трактують іноземні інвестиції як “надання іноземним інвестором коштів, за якого обов’язковою є економічна діяльність (з участю або без участі місцевого капіталу), що призводить до створення виробничого об’єкта, який сприяє розвитку економіки молодій державі, підвищенню її економічного потенціалу” [2]. М. Макаренко., характеризуючи сутність іноземних інвестицій, зокрема говорить про “іноземний капітал – власність у різних видах та формах, які вивезенні з однієї держави і вкладені у підприємства на території іншої” [2, с.74].

Інвестиційна діяльність стає міжнародною, коли вона пов’язана з перетином інвестиціями митного кордону. Здійснюється міжнародна інвестиційна діяльність у двох напрямках: вивезення капіталу та залучення іноземних інвестицій [4].

Міжнародна інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій суб’єктів по вкладенню інвестицій за рубіж та іноземних інвестицій. Вона перерозподіляє у просторі і часі ресурси між окремими суб’єктами й об’єктами

різних країн [5].

Задоя А.О. [6] вважає, що міжнародна інвестиційна діяльність - це діяльність, що пов'язана з:

- експортом й імпортом капіталів, технологій, послуг;
- здійсненням разом з іншими державами проектів;
- створенням спільних підприємств;
- інтеграційними процесами у різних сферах.

Вивезення капіталу зумовлюється під дією таких чинників, як надлишок капіталів у країні, потребою у нових ринках збуту, сировини, формування певного рівня конкурентоспроможної економіки, міжнародного поділу праці, транснаціоналізації економіки.

Необхідність залучення іноземних інвестицій виникає за: обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів; низької інвестиційної активності власних інвесторів; необхідності забезпечення разом з інвестиціями нової техніки та технології; бажання створити конкурентно спроможну економіку та освоїти світові ринки; потреби в модернізації соціальної інфраструктури суспільства.

Класифікація форм міжнародного руху капіталів як спроба спрощеної формалізації реальних відносин передбачає відразу кілька підходів відповідно до того, який бік зазначеного процесу нас цікавить та який критерій береться за базовий.

Серед найбільш загальних підходів до класифікаційного завдання виділимо такі: – по-перше, залежно від того, яка міра особистої участі та управлінської відповідальності за долю інвестованого об'єкта його задовольняє найбільшою мірою, – а по-друге, – відповідно до уявлення інвестора, як швидко він має отримати зиск. Спочатку наведемо перший, функціональний підхід (рис. 1.1).

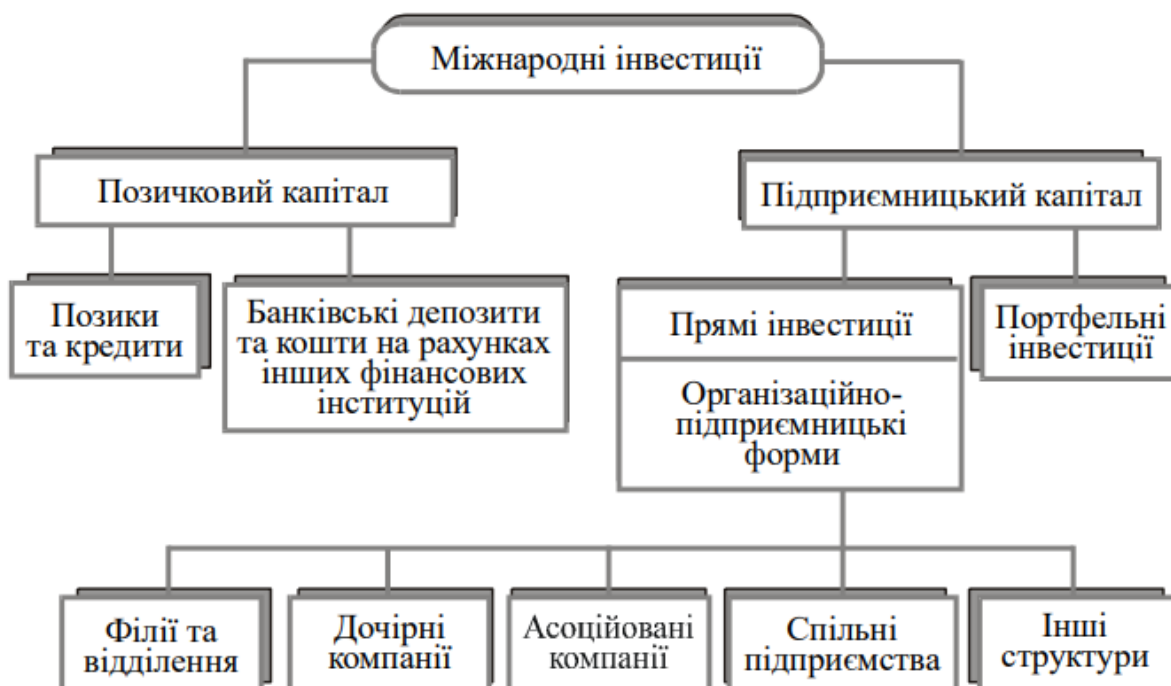

Рисунок 1.1 – Рух капіталу відповідно до функціонального критерію (альтернатива «рантьє-реальний власник»)

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Рух капіталу відповідно до часового критерію подано на рисунку 1.2.

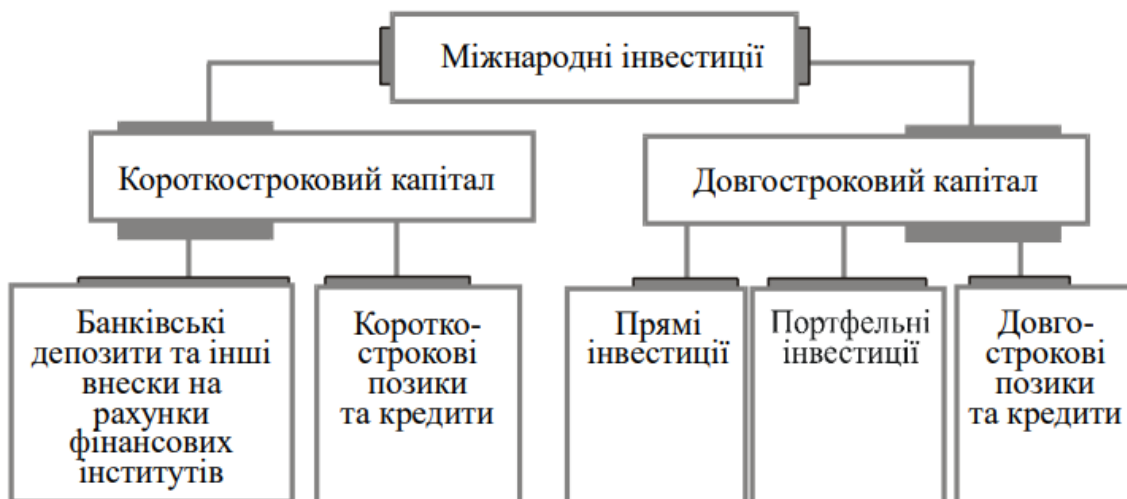

Рисунок 1.2 – Рух капіталу відповідно до часового критерію

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному розвитку будь-якої країни незалежно від рівня її економічного розвитку. Іноземні інвестиції потрібно розглядати як прискорювач економічного розвитку та політичної стабілізації за умови, що головні напрями інвестиційних процесів перебувають у межах загальної економічної стратегії держави. При цьому іноземні інвестиції здатні позитивно впливати на платіжний баланс країни, рівень зайнятості населення, структурну перебудову економіки, впровадження новітніх технологій та зростання ВВП. У більш широкому контексті, сутність іноземних інвестицій слід визначати як складову залучення сукупного іноземного капіталу для здійснення економічних перетворень [7].

Іноземний капітал, глибоко проникнувши в економіку багатьох країн світу, став складовою частиною їх відтворювального процесу. Частка підприємств, що контролюються іноземним капіталом, в загальному обсязі виробництва обробної промисловості в Австралії, Бельгії, Ірландії, Канаді перевищує 33%, у провідних західноєвропейських країнах становить 21-28%, у США підприємства, що контролюються іноземним капіталом, виробляють понад 10% промислової продукції [7].

Потоки іноземного капіталу нерозривно пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій. У сучасних умовах функціонування світової економіки транснаціональні корпорації стали однією з головних рушійних сил глобалізації. Транснаціоналізація господарського життя є однією з основних складових глобальної економіки. Вона як важливий елемент глобалізації безпосередньо впливала на її розвиток і майже стала її синонімом, сприяючи прискоренню процесів наближення та взаємопроникнення різних культур, цивілізацій, держав, регіонів, економічних систем, ринків та інститутів. Транснаціональні корпорації (ТНК) створюють власні союзи та господарські партнерства, які пов'язані спільними майновими та немайновими відносинами, внутрішньофірмовим обміном і власністю на майже усі світові мобільні, мультифункціональні фактори виробництва, вони є породженням глобалізації і найцікавішим об'єктом для вивчення. ТНК перетворилися з суб'єктів у об'єкти

міжнародної політики, беручі активну участь в усіх глобальних процесах. У сучасних умовах приймаючі країни (розвинуті й ті, що розвиваються), як правило, схвалюють ТНК на своїй території. Більше того, в світі існує конкуренція між країнами за залучення прямих зарубіжних інвестицій, у процесі якої ТНК отримують податкові знижки та інші пільги [8].

Однак існує і низка проблем, пов'язаних з діяльністю ТНК у приймаючій країні. Найпоширенішою помилкою щодо визначення наслідків діяльності ТНК є та, що від міжнародних операцій цих корпорацій одна країна обов'язково виграє, а інша - несе збитки. У реальному житті такі ситуації можливі, однак існують і інші результати: обидві сторони можуть або виграти, або програти. Крім того, приймаючі країни схильні вважати, що прибутки, які отримують ТНК, надто високі. Стягуючи податки з ТНК, вони переконані, що могли б отримувати набагато більше, якби ці корпорації не одержували свої прибутки у країнах з низьким рівнем оподаткування. У таблиці 1.2 відображено найтипівші плюси і мінуси діяльності ТНК для приймаючої країни і для країни, що вивозить капітал.

Діяльність ТНК по-різному оцінюється в країнах їх базування. Однак усі вони визнають факт широких можливостей ТНК і неухильного розширення їх діяльності за національними кордонами, а також істотну роль ТНК у вкладеннях капіталу в національну економіку. Найбільш проблемними в діяльності ТНК для країн базування є взаємовідносини ТНК і національних урядів та реалізація корпоративних інтересів ТНК.

На думку відомого вченого Дж. Даннінга [9], основні положення відносини між урядами і ТНК зводяться до того, що:

- 1) у минулому державна політика щодо ТНК не була явно пов'язана із загальною державною стратегією, оскільки ТНК контролювали дуже невелику частину економіки, і уряд вважав результати регулювання діяльності ТНК незначними;

- 2) тепер уряди змушені розглядати досягнення порівняльних переваг у галузі ресурсів, які перебувають під контролем ТНК, як самостійну економічну мету і надавати все більшого значення ТНК у державній політиці.

Таблиця 1.2 – Вплив ТНК на країни базування та приймаючі країни

	Приймаюча країна	Країна, що вивозить капітал
Вигода	Отримання додаткових ресурсів (капітал, технології, управлінський досвід, кваліфікована праця) Стимулювання розвитку національної економіки, збільшення обсягу продукту, що виробляється, і прибутку, прискорення економічного зростання і розвитку Отримання податків від діяльності ТНК	Іноземні інвестиції ефективніші, ніж аналогічні внутрішні
Проблеми	Представники приймаючої країни не допускаються до участі в проведенні НДДКР Посилена експлуатація і встановлення зовнішнього контролю з боку ТНК ТНК можуть маніпулювати цінами з метою уникнення податків	Державне регулювання іноземних інвестицій: заборона інвестування в окремі галузі, особливі умови інвестування (використання місцевих напівфабрикатів, навчання місцевих кадрів, проведення НДДКР у приймаючій країні, розширення експорту продукції, що виробляється), втрати в торговому балансі Ризик конфіскації інвестицій

Джерело: сформовано автором на основі [9]

Приплив іноземних капіталовкладень сприяє розвитку внутрішньорегіональної торгівлі, оскільки значну частину своїх потреб у комплектуючих виробках і обладнанні філії іноземних компаній задовольняють за рахунок імпорту з країни-інвестора [9].

Найважливішим аспектом розуміння проблеми означених відносин ТНК і національних економік є усвідомлення того, що для ефективного виконання своєї ролі міжнародного перерозподільчого агента транснаціональна корпорація повинна вільно переміщувати капітал, технологію, підприємницькі навички, товари та цінні папери по всьому світі відповідно до ринкових можливостей, затрат і конкуренції. Тому внесок ТНК в ефективність та розвиток світової економіки залежить від політики національних урядів стосовно діяльності цих компаній, що сприяє оптимізації міжнародного виробництва і торгівлі.

Пряме зарубіжне інвестування (ПЗІ) – це комплексна діяльність, яка охоплює такі напрями, як переказ капіталу, контролююче інвестування, джерело

коштів операцій за кордоном, баланс руху платежів. Специфіка процесу полягає в тому, що, з одного боку, вивезення капіталу у формі прямих вкладень сприяє утворенню транс- і багатонаціональних концернів та розширенню їх діяльності, а з іншого – саме існування таких компаній неможливе без форсування прямих часток закордонних інвестицій [8].

Зростання обсягів вивезення прямих інвестицій відбувається, по-перше, за рахунок вивезення підприємницького капіталу; по-друге, через наступне реінвестування прибутків. В одних країнах до прямих інвестицій зараховують також довго- і короткострокові кредити (СЩА, Японія), в інших – тільки довгострокові (окремі країни Західної Європи). Незважаючи на розбіжності у визначенні предмету прямого інвестування, світове інвестиційне середовище є однаковим для всіх інвесторів. Воно складається з трьох основних елементів: цінні папери (фінансові та прямі інвестиції або фінансові активи); фондові (фінансові) ринки; фінансові посередники (фінансові інститути)

Фізично прямі іноземні інвестиції – це транснаціональні компанії (ТНК), які розміщують свої виробничі потужності або проводять будь-яку іншу діяльність у країні-реципієнті інвестицій. В умовах глобалізації світової економіки та стирання кордонів між країнами, ТНК активно переміщуються по світу з метою отримання доступу до нових ринків або підвищення прибутковості виробництва, завдяки скороченню витрат та економії на заробітній платні. Це явище відкриває містам нові можливості для економічного розвитку та залучення вкрай необхідних додаткових зовнішніх інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції створюють нові виробничі потужності та нові робочі місця, сприяють розвитку експорту з країни і виступають, таким чином, додатковим потужним рушійним фактором розвитку економіки. З огляду на це, країни та регіони усього світу ведуть жорстку конкурентну боротьбу, щоб залучити такий тип інвестицій на свої території [10].

У світовій практиці розрізняють дві форми прямих іноземних інвестицій: злиття та поглинання (англ. M&A – Merge and acquisition); інвестиції у створення

нових підприємств, так звані інвестиції «Грінфілд» (від англ. green – зелений, field – поле).

В Україні, більша частина ПІІ також виконувалась у формі злиття та поглинання. До найбільш масштабних прикладів належать операції у банківському та фінансовому секторах, коли великі міжнародні банківські мережі купували українські банки. Крім того, приватизація, на яку припала перша хвиля великих інвестицій в Україну – це також класичний приклад операцій зі злиття та поглинання. Тільки в останньому випадку іноземний інвестор купує не приватні компанії, а державні підприємства.

Необхідно брати до уваги, що у процесі операцій злиття та поглинання фактично не відбувається створення нових виробництв або підприємств. Через це такі інвестиції не мають радикального впливу на економіку країни-реципієнта. Крім того, операції зі злиття та поглинання, за винятком приватизації, відбуваються між приватними компаніями, здебільшого за межами можливого впливу державного сектору та місцевого самоврядування.

На відміну від злиття та поглинання, інвестиції «Грінфілд» створюють нові виробничі потужності, нові робочі місця та сприяють розвитку експорту з країни, виступаючи, таким чином, потужною додатковою рушійною силою розвитку економіки. Через це, країни та регіони усього світу ведуть жорстку конкурентну боротьбу за залучення інвестицій саме такого типу для своїх територій і витрачають серйозні державні та муніципальні ресурси на діяльність із залучення інвестицій.

Існує чимало літературних джерел з питань інтернаціоналізації підприємств, які дають теоретичні пояснення щодо цілей та мотивів транснаціональних компаній, що здійснюють прямі іноземні інвестиції.

Виходячи з мотивації для міжнародної експансії компанії, можна визначити 4 головних типи ПІІ [10]:

1. У пошуку ресурсів (скорочення витрат та отримання доступу до сировини).

Коли компанії інвестують за кордоном, щоб отримати ресурси, які недоступні у рідній країні, кажуть, що це ПІІ у пошуку ресурсів або активів, їх також інколи називають «вертикальними». Ресурсами можуть бути природні ресурси, сировина або ж маловитратні фактори виробництва, такі, як некваліфікована робоча сила. У виробничому секторі, коли транснаціональні компанії здійснюють прямі інвестиції з метою подальшого експорту, витрати на фактори виробництва стають особливо важливими. На відміну від горизонтальних ПІІ, вертикальні, або експортно-орієнтовані ПІІ включають переміщення компонентів серійного виробництва до країни-реципієнта інвестицій. Наявність дешевої робочої сили, один із головних факторів для експортно-орієнтованих ПІІ. Крім того, у країнах, які багаті на природні ресурси, такі, як нафта, природний газ, деревина - ПІІ активно залучаються до видобувного сектору.

2. У пошуку ринків (з метою збільшення продажу на закордонних ринках).

ПІІ у пошуку ринків здійснюються компаніями, які за кордоном виробляють такі ж товари, як і у своїх рідних країнах. Їх мета полягає у встановленні та експлуатації місцевих та регіональних ринків для збуту кінцевої продукції компанії. ПІІ такого типу також називають «горизонтальними ПІІ», оскільки вони включають копіювання виробничих потужностей у країні-реципієнті інвестицій. До варіантів ПІІ у пошуку ринків належать ПІІ «для обходу тарифів» або для заміщення експорту. Оскільки причиною для горизонтальних ПІІ є більш зручний доступ до місцевого ринку, за рахунок розміщення виробництва в межах країни, то розмір ринку у приймаючій країні та його розширення є головними рушійними факторами. Перешкоди для доступу на місцеві ринки, такі як тарифи та транспортні витрати, також стимулюють ПІІ такого типу.

3. У пошуку прибутковості (використання конкурентних переваг приймаючої країни, в якій дешевше виробляти продукцію для експорту у країну походження ПІІ, коли цільовими ринками є закордонні).

Іноземні інвестиції називають інвестиціями у пошуку прибутковості, або ж, як їх також інколи називають – у пошуку ефективності, коли компанія може отримати користь від звичайного управління географічно розподіленими операціями за наявності заощаджень завдяки масштабам діяльності та диверсифікації. ПІІ у пошуку прибутковості застосовують «вертикальні» компанії, або компанії, які географічно розподіляють виробництво на декілька стадій на основі факторів інтенсивності. Метою є реструктуризація поточних інвестицій компанії для того, щоб забезпечити більш ефективний розподіл своєї міжнародної економічної діяльності.

4. ПІІ у пошуку стратегічних активів / можливостей. Транснаціональні компанії досягають своїх стратегічних цілей за рахунок придбання вже існуючих компаній в інших країнах, наприклад, для того, щоб зберегти або покращити своє глобальне становище серед конкурентів (наприклад, купити фармацевтичну компанію для того, щоб отримати контроль над її патентами на лікарські препарати, або над їхніми потужностями / вченими відділу розробок та досліджень). До таких стратегічних цілей відносяться придбання ключових місцевих компаній, місцевих можливостей, придбання ноу-хау, вихід на ринок раніше за конкурентів та інші.

Із наведеної вище класифікації можна побачити, що найбільш пріоритетним типом інвестицій для економіки регіону та країни в цілому є ПІІ у пошуку прибутковості. Такими інвесторами зазвичай є компанії із більш високим рівнем технологічних процесів, ніж у країні-реципієнті, що супроводжується позитивним ефектом для підвищення кваліфікації місцевої робочої сили. Їх продукція має високу додану вартість та, що найголовніше, вона є експортно-орієнтованою. Таким чином, такі інвестиції збільшують валютні надходження до країни-реципієнта інвестицій, сприяють розвитку місцевої економіки та зростанню добробуту.

1.2 Державна політика сприяння залучення іноземних інвестицій

Порядок державного регулювання інвестиційної діяльності визначається законодавством України. Ефективність діяльності держави оцінюється результатами використання її потенціалу з метою задоволення потреб суспільства. Держава може мати великий потенціал, але її діяльність не буде ефективною, якщо він використовується не в інтересах суспільства. В умовах ринкового господарювання механізм державного регулювання – це система функцій законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснювана уповноваженими державними установами з метою стабілізації й адаптації існуючої соціально-економічної системи до економічних умов, що змінилися (насамперед удосконалювання її організації). Держава регулює, визначає і контролює правові основи ринкових відносин. Як показує світовий досвід, іноземний капітал у формі інвестицій надходить насамперед у ті країни, в яких створена стабільна й ефективна законодавча база щодо режиму залучення і використання іноземних інвестицій.

Відповідно до наявного потенціалу держава визначає заходи із забезпечення стабільності й економічного зростання, підвищенню рейтингу довіри до держави й уряду, що впливають на активність діяльності інвесторів. Роль і значення державних інвестицій в економіці країни розглядається двояко. З одного боку, зменшення обсягу державних інвестицій може свідчити про фінансову неспроможність, а з іншого – скорочення державного інвестування характеризує рівень ринкових перетворень в економіці країни.

Якщо до початку проведення реформ регулювання інвестиційним процесом здійснювалося шляхом директивного централізованого планування капітальних вкладень, то на стадії проведення реформ відбулася децентралізація управління інвестиціями, перехід до регулювання на базі ринкових відносин [11]. При цьому сутність державного регулювання економіки визначається характером функцій, що реалізуються в процесі управлінської

діяльності. Держава здійснює регулювання інвестиційного процесу через правові, економічні, адміністративні важелі. В умовах ринку інвестиційний процес у всіх сферах регулюється системою цін, через співвідношення попиту і пропозиції капіталу, кредитування, процентну ставку Національного банку України, залучення приватного й іноземного капіталу.

Держава повинна регулювати інвестиційний процес і бути відповідальною за його організацію, оскільки державна підтримка інвестиційної діяльності сприятиме розвитку ринкових відносин і конкуренції у сфері інвестицій. Необхідність узагальнення накопиченого в сучасних умовах досвіду державного регулювання інвестиційного процесу в ринковій економіці визначається тим, що функціонування ринку буде важким без впливу держави, яка регулює інвестиційну діяльність, формує і здійснює в цілому інвестиційну політику. Значною мірою інвестиційна діяльність залежить від інвестиційної привабливості, оскільки ефективність інвестування визначається вигідним вкладенням інвестицій. Іноземних інвесторів стримує економічна і політична нестабільність.

Держава регулює інвестиційний процес через організаційний механізм міністерств і відомств, які, здійснюючи управління галузями і сферами економіки, відповідають за їх розвиток.

Організаційно-економічний механізм розглядають як: «систему взаємопов'язаних принципів, методів, алгоритмів управління, спрямованих на досягнення стратегічних цілей». Організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення інвестицій – це сукупність взаємопов'язаних форм, методів, засобів та інструментів державного регуляторного впливу на різні фактори, взаємозв'язок яких обумовлений єдиною цільовою спрямованістю – створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, що реалізуються суб'єктом – державою по відношенню до центрального об'єкта – процесу залучення інвестицій, а це, у свою чергу, передбачає регулювання джерел та напрямів залучення інвестицій [12].

Органами, що виконують функції державного управління інвестиційною діяльністю, є Кабінет Міністрів України і регіональні державні органи. Воно ґрунтується на таких принципах: взаємна відповідальність інвесторів і держави; дотримання основних прав інвесторів; юридична відповідальність інвесторів за порушення положень законодавства України або міжнародних договорів; послідовна децентралізація інвестиційного процесу і розширення змішаного фінансування інвестиційних проєктів; залучення іноземних інвестицій з метою реалізації державних пріоритетних програм; удосконалення законодавства щодо інвестиційної діяльності [11]. Регулювання інвестиційного процесу державою припускає досягнення компромісу між фіскальною функцією й ефективністю інвестування. Регулювання є однією з функцій управління і передбачає наявність специфічних функцій-регуляторів інвестиційного процесу.

Субсидії і субвенції спрямовуються на розвиток територій, галузей, основних виробництв. Субсидії – це вид державної фінансової допомоги, наданої будь-кому державою або юридичною особою для використання тільки у визначених цілях і може використовуватися як форма санірування підприємств. До функцій державного регулювання інвестиційного процесу відносяться також стандартизація, нормативне регулювання, оподаткування. Безпосередньо або опосередковано податки впливають на ціноутворення і прийняття інвестиційних рішень на фінансовому ринку.

Податкова політика, земельний податок, фіксована орендна плата є головними факторами, що впливають на функціонування ринку інвестицій в розвинених ринкових країнах. Основними суб'єктами інвестиційного попиту в цих країнах є приватні об'єднання – корпорації, однак держава впливає на їх інвестиційну політику. Насамперед це створення сприятливого інвестиційного й інноваційного клімату за допомогою відповідної податкової й амортизаційної політики, орієнтованої на прискорення відновлення основних фондів, заміну діючих технологій новітніми, а також забезпечення регулювання інвестиційного попиту.

Законодавчо прийняті податкові пільги, положення з інвестицій враховують економічну ситуацію, необхідність розвитку тих чи інших галузей, стимулюють найважливіші напрями економіки.

Основним завданням держави для залучення інвестицій є створення привабливого інвестиційного клімату.

Поняття «інвестиційний клімат» застосовується переважно до ринкової економіки, коли господарське середовище не піддається прямому управлінню. Воно є найбільш загальним критерієм для розміщення інвестиційних ресурсів.

Інвестиційний клімат – це середовище, в якому протікають інвестиційні процеси. Він формується під впливом взаємопов'язаного комплексу факторів. Існує досить широкий спектр, як визначень інвестиційного клімату, так і методик його обчислення.

Інвестиційний клімат – це сукупність політичних, економічних, юридичних, побутових та інших факторів, які в кінцевому рахунку визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання [13].

Інвестиційний клімат тісно пов'язаний з інвестиційною політикою. Інвестиційна політика представляє собою сукупність заходів організаційного та економічного впливу органів управління на рівні країни, регіону, міста, або підприємства, спрямованих на створення оптимальних умов для вкладення інвестицій.

Ефективність інвестиційної політики вимірюється ступенем зміни інвестиційного клімату в більш сприятливу сторону. У свою чергу, більш сприятливий стан інвестиційного клімату впливає на інвестиційну політику в бік її подальшого вдосконалення. Інвестиційна політика, що виступає як сукупність різних заходів, впливає на різні (насамперед суб'єктивні) складові інвестиційного клімату. Вона актуалізується через розробку та реалізацію стратегії регулювання інвестиційної діяльності [14].

Готовність інвесторів до вкладення капіталів у тому чи іншому державі залежить від існуючого в ній інвестиційного клімату, який, у свою чергу, цілий

ряд політичних, соціально-економічних, фінансових, організаційно-правових і географічних факторів, що залучають, або відштовхують інвесторів і є «частиною загального ділового клімату, клімату для підприємницької діяльності».

Базовою умовою для залучення прямих іноземних інвестицій є наявність якісної та конкурентоспроможної пропозиції. Будь-які інвестиції є локальними та, зрештою, інвестору для проведення діяльності необхідна, особливим чином обладнана нерухомість або земельна ділянка, які будуть відповідати його вимогам (таким, як, наприклад, зручне місцезнаходження, наявність необхідної інфраструктури, тощо). З точки зору міста, питання визначення та підготовки земельних ділянок для залучення інвестицій є ключовим та першочерговим завданням, а самі ділянки є головним продуктом для інвестицій, іншими словами – це те, що місто може запропонувати потенційним інвесторам [10].

Пов'язані із землею процедури потребують тривалого часу. В умовах жорсткої конкурентної боротьби між містами та регіонами за інвестиції, інвестор приймає рішення на користь тієї території, де він зможе максимально швидко отримати доступ до земельної ділянки, і відповідно, такі процедури мають проводитись заздалегідь, ще до появи потенційних.

Ефективним інструментом для залучення інвестицій, особливо великих стратегічних інвесторів, є промислові зони та індустріальні парки, які мають всю необхідну інфраструктуру та не мають юридичних проблем із землею, що дозволяє інвесторам зберегти час та фінансові ресурси для початку проведення господарської діяльності. Згідно із законодавством України існують спеціальні пільги та стимули для розвитку промислових (індустріальних) парків, за умови, що площа земельних ділянок має бути не меншою за 15 і не більшою за 700 гектарів.

Невід'ємною частиною діяльності із залучення інвестицій, є доведення інформації щодо інвестиційних можливостей території до потенційних інвесторів. На рівні міст існує широкий перелік різних та відносно маловитратних маркетингових інструментів. Ключовим елементом цієї системи

є інвестиційний портал міста або району. Його структура має відповідати потребам потенційних інвесторів, а всю інформацію мають професійно перекласти англійською мовою. Крім того, мають використовуватись можливості Регіональних центрів інвестицій та розвитку Державного агентства інвестицій та управління національними проектами України для виведення інформації щодо об'єктів інвестиційної нерухомості регіону на національний рівень.

1.3 Концептуальні та методичні питання формування міжнародних інвестиційних стратегій

Інвестиційна стратегія, що розробляється і реалізується учасниками інвестиційного процесу, не тільки є основою для прийняття управлінських рішень і розподілу ресурсів задля досягнення цілей сталого розвитку, що є пріоритетним завданням в умовах пандемії 2020 року, а й виступає інтегруючим початком, що пов'язує інтереси та цілі зацікавлених сторін.

Поряд з цим, інвестиційна стратегія, покликана формувати адекватні інституційні умови, діючи як рушійний фактор розробки інвестиційних планів, норм, програм і т.д. Зміст міжнародної інвестиційної стратегії повинно відображати не просто інвестиційні пріоритети або плановані інвестиційні проекти держави, а цілісне бачення інвестиційного процесу в майбутньому у взаємозв'язку з соціально-економічним розвитком території в цілому.

У економічній науці поняття інвестиційної стратегії застосовується по відношенню до окремих учасників інвестиційного процесу – інвесторів, фінансових посередників, а також до територіальних систем (країна, регіон, муніципальне утворення) [15-17]. Внаслідок цього можна говорити про одночасне існування всередині територіальних систем великого числа інвестиційних стратегій окремих суб'єктів. У той же час вони повинні

інтегруватися єдиною інвестиційною стратегією, яка відповідає цілям розвитку території в цілому. Така інвестиційна стратегія, з огляду на велику кількість суб'єктів інвестиційної діяльності і складність їх взаємодії, повинна формуватися в рамках державного управління.

Інвестиційна стратегія держави – це стратегія і програма стимулювання припливу інвестицій в загальний розвиток країни, в галузі, сектора економіки, підприємства, в підвищення рівня і якості життя населення (в розвиток і зростання людського капіталу, в розвиток інфраструктури, в інституційний розвиток країни).

Основні цілі інвестиційної стратегії держави – створення привабливого інвестиційного клімату і привабливого підприємницького клімату (обидва терміни, по суті, синоніми); збільшення капіталовкладень; розвиток людського капіталу; створення конкурентоспроможної економіки; диверсифікація економіки; розвиток пріоритетних галузей з високою доданою вартістю; підвищення ефективності самої держави; підвищення рівня і якості життя населення; рішення оборонних і геополітичних завдань держави [17].

Інвестиційна стратегія в частині аналізу інвестиційних проектів, їх фінансування, конкурентоспроможності повинна об'єднувати всі ці приватні стратегії і програми в один інвестиційний системний мегапроект. Інвестиційна стратегія тісно пов'язана із загальною стратегією держави, з інноваційною стратегією та іншими приватними стратегіями і служить їх ідеологічним і фінансовим фундаментом.

Інвестиційна привабливість країн оцінюється міжнародними інститутами, організаціями та світовими рейтинговими агентствами по значній кількості показників, що включають фінансові показники, рівень корупції, рівень криміналізації країни, кредитні рейтинги, рівень людського потенціалу, економічну свободу і т.д.

На міжнародному рівні результати реалізації інвестиційної стратегії держави, її інвестиційна привабливість, привабливість регіонів, підприємств оцінюються трьома провідними світовими рейтинговими агентствами: Moody`s,

Standard & Poor's, Fitch Ratings – займається наданням світовим кредитним ринкам незалежних і орієнтованих на перспективу оцінок кредитоспроможності, аналітичних досліджень і даних. Хоча у різних агентств позначення рейтингу дещо відрізняються, як правило, найвищий рейтинг – AAA. Потім у напрямку убудування: AA, A, BBB і т. Д. Найнижчий кредитний рейтинг зазвичай позначається буквою D (дефолт – неплатоспроможність компанії). Рейтинги, що знаходяться в діапазоні від AAA до BBB, вважаються інвестиційними, наступні – не інвестиційні, «сміттєвими» (junk grade). Компаніям з неінвестиційний рейтингами доводиться платити по кредитах вищі відсотки, а у інвестиційних і пенсійних фондів є правила, що регламентують кількість грошей, яку вони можуть вкладати в «сміттєві» папери.

Сутність інвестиційної стратегії як наукової і прикладної категорії слід розуміти в руслі сучасних наукових трактувань стратегії, особливості яких були розкриті вище. Отже, інвестиційна стратегія – це довгостроковий напрям розвитку інвестиційного процесу на території. Інвестиційна стратегія відображає те, які параметри інвестиційного процесу суб'єкт управління вважає необхідними в майбутньому, а також яким чином вони будуть досягатися в нестабільних складних умовах. На думку автора, основою розробки стратегії є відповідь на наступні питання:

- який приблизно повинна бути частка інвестицій у валовому продукті (в порівнянні з іншими країнами в цілому і існуючими орієнтирами по співвідношенню питомих ваг споживання і накопичення в валовому внутрішньому продукті);
- яка галузева і субтериторіальна структура інвестицій вважається бажаною з точки зору сталого розвитку економіки території;
- яким буде співвідношення основних інвесторів території (зарубіжних, вітчизняних);
- які напрямки, види і форми інвестицій вважаються найбільш бажаними і будуть стимулюватися, до яких буде нейтральне ставлення, які - обмежуватися;

- які будуть конкурентні переваги країни в боротьбі за залучення інвестицій в галузі вільного розміщення, на що готова піти територія, щоб залучити інвесторів;
- які інституційні умови необхідно розвинути і (або) сформувати для перетворення інвестиційного процесу в потрібному напрямку;
- якого роду інвестиційні ризики чекають територію в довгостроковій перспективі і заходи захисту від них;
- які стратегічні пріоритети інвестиційного процесу та першочергові напрямки використання ресурсів;
- як буде організовано взаємодію зацікавлених сторін в ході реалізації інвестиційної стратегії;
- які соціальні та інфраструктурні інвестиції необхідні території, з яких джерел їх фінансувати і як отримувати кошти для їх реалізації з бюджетів вищих рівнів;
- якого роду інвестиційні проекти отримають безпосередню підтримку держави і яку вони повинні дати віддачу (економічну, соціальну, інноваційну та ін.).

Сукупність відповідей на сформульовані вище питання дозволяє визначити бачення майбутнього інвестиційного процесу в контексті соціально-економічного розвитку країни в цілому, показати його місію і призначення, визначити основні стратегічні цілі, встановити пріоритети, тобто отримати весь набір базових категорій стратегічного управління стосовно до даного об'єкту.

Основною метою розробки інвестиційної стратегії слід вважати вихід на цільові параметри інвестиційного процесу і збереження їх при можливих несприятливих змінах турбулентної зовнішнього середовища. Оскільки стратегічне управління має справу з дуже високою невизначеністю майбутнього, то його метою стає збереження запланованої траєкторії розвитку об'єкта управління у напрямку в майбутнє при найнесподіваніших несприятливих змінах. Таким чином, інвестиційна стратегія призначена для забезпечення

впевненого досягнення поставлених інвестиційних цілей території і формування стійкості інвестиційного процесу по відношенню до можливих ризиків.

Суб'єкт розробки інвестиційної стратегії території, на думку автора, не зводимо до профільних органів державної влади та (або) місцевого самоврядування. Ускладнення об'єкта управління – соціально-економічної системи території, а також його підсистем, найважливішою з яких є інвестиційна сфера, передбачає інтеграцію суспільства, бізнесу і держави як суб'єктів управління. Таким чином, інвестиційна стратегія території повинна розроблятися всіма зацікавленими сторонами – як прямими, так і непрямими учасниками інвестиційного процесу.

Зміст інвестиційної стратегії має включати ряд класичних елементів, загальною для будь-якої стратегії, а також і деякі специфічні, а саме:

- стратегічний аналіз існуючої ситуації в інвестиційній сфері території;
- характеристику бажаного майбутнього інвестиційного процесу, його місії в контексті соціально-економічного розвитку території;
- визначення системи цілей інвестиційного процесу (в форматі, адекватному складності стратегічного управління, наприклад, стратегічної карти);
- формування стратегічних пріоритетів інвестиційного процесу, тобто черговості і переваг при розподілі ресурсів;
- механізм взаємодії стейкхолдерів інвестиційного процесу, як в ході розробки інвестиційної стратегії, так і в ході здійснення інвестиційного процесу;
- механізм, засоби і методи реалізації і періодичної корекції інвестиційної стратегії, адекватні сучасні умов (процесні моделі, стратегічні карти, системи збалансованих показників, стратегічно орієнтоване бюджетування, інституційне проектування і т.д.).

Послідовність розробки інвестиційної стратегії передбачає наявність ряду елементів та визначення хронологічної послідовності їх розробки. На цей

рахунок існують різні точки зору. Більш традиційним є підхід, відповідно до якого початковою ланкою є стратегічний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, виходячи з якого, формуються місія, бачення, стратегічні цілі. В іншому варіанті формулювання цілей, навпаки, передує стратегічного аналізу, і в цьому є своя логіка.

Документ, розроблений виходячи з результатів аналізу, скоріше виявиться планом функціонування, а не стратегією розвитку. Він не зможе вийти з кола звичних уявлень про соціально-економічне майбутнє і сценарії розвитку території, визначити напрямки соціально-економічного прориву. Визначеність цілей дозволить аналізувати внутрішню і зовнішню середу активно, цілеспрямовано, виявляти ті ресурси, джерела і можливості, які дозволять досягти амбітних результатів. Однак виникає ризик волюнтаризму, постановки цілей, повністю неадекватні реальній обстановці і свідомо нездійсненних.

В силу цього автор вважає, що стадії стратегічного аналізу і розробки стратегічних цілей повинні здійснюватися не стільки послідовно, за схемою спочатку одне – потім інше, скільки одночасно і паралельно, коли постановка цілей спирається на результати аналізу і в той же час в ході аналізу вишукуються можливості досягнення стратегічних цілей. При цьому вироблення стратегічного бачення інвестиційного процесу, уявлення про його майбутнє повинна бути початковим, вихідним етапом розробки інвестиційної стратегії. Стратегічне бачення інвестиційного процесу має формуватися всіма його стейкхолдерами спільно.

Теорії економічного зростання і рівноваги підкреслюють [15-17], що роль інвестицій в економічній динаміці складно переоцінити. Це ще раз доводить найважливішу роль інвестиційного процесу та інвестиційної стратегії при здійсненні «проривного» соціально-економічного розвитку, в якому гостро потребують практично всі територіальні громадські організації Росії та й країна в цілому. Однак тут доречно ще раз підкреслити, що проста максимізація інвестицій не вирішує навіть чисто економічних завдань, не кажучи вже про

соціальні. Важлива не просто норма накопичення, а структурні і якісні характеристики майбутніх інвестицій.

Автором в ході дослідження було розроблено ряд методичних положень, які повинні лягти в основу розробки інвестиційної стратегії (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Методичні положення до розробки міжнародної інвестиційної стратегії

	Елементи	Зміст
Нормативна складова	Сутність	Довгострокове, якісно певний напрям розвитку інвестиційного процесу на території, що відображає його бачення в майбутньому
	Мета	Вихід на цільові параметри інвестиційного процесу і збереження їх при можливих несприятливих змінах турбулентної зовнішнього середовища, формування бажаного майбутнього інвестиційного процесу за будь-яких негативних зовнішніх факторах
	Суб'єкт розробки і реалізації	Суспільство, бізнес і держава в особі всіх зацікавлених сторін інвестиційного процесу
	Зміст інвестиційної стратегії	Стратегічний аналіз; характеристика бажаного майбутнього інвестиційного процесу, його місії; система стратегічних цілей інвестиційного процесу; стратегічні пріоритети інвестиційного процесу; механізм взаємодії стейкхолдерів інвестиційного процесу; механізм, засоби і методи реалізації і періодичної корекції інвестиційної стратегії
	Послідовність розробки	Формування стратегічного бачення інвестиційного процесу території в майбутньому Паралельна розробка стратегічних цілей і стратегічний аналіз Формування системи стратегічних цілей і вироблення стратегічних пріоритетів з урахуванням результатів стратегічного аналізу Розробка механізму і методів практичної реалізації інвестиційної стратегії
Позитивна складова	Парадигма інвестиційного процесу як основа розробки стратегії	Використання потенціалу та конкурентних переваг території на основі інвестиційного процесу для збалансованої економічної динаміки з метою сталого розвитку та зростання якості життя
	Теоретичні основи управління інвестиційним процесом	Теорії економічного зростання, інвестицій як чинника економічного зростання, теорії економічної рівноваги, теорія сталого розвитку територій

Джерело: складено на основі [15-18]

Як видно з даних таблиці 1.3, методичні положення розробки інвестиційної стратегії території включають в себе дві групи елементів. Перша з них базується на нормативних наукових розробках і охоплює управлінські категорії, закони і принципи, на які спирається діяльність з розробки та реалізації стратегії. Друга група елементів спирається на наукові уявлення про суть, принципи, характеристики, фактори інвестиційного процесу як економічного явища, що розробляються в рамках теорій економічного зростання, сталого розвитку і т.д. Важливим елементом методології в даному контексті виступає парадигма інвестиційного процесу, під якою розуміє використання потенціалу і конкурентних переваг території на основі інвестиційного процесу для збалансованої економічної динаміки з метою сталого розвитку та зростання якості життя.

На думку автора, інвестиційні вкладення повинні бути адекватні потенціалу і конкурентними пріоритетами регіону (або муніципального освіти). Реалізувати модель ендogenous економічного розвитку з опорою на власні чинники виробництва, ресурси, попит, конкурентні переваги можна лише в тому випадку, коли інвестиційні потоки будуть адекватні даними ендogenous джерел зростання. Таким чином, в якості першого з положень парадигми інвестиційного процесу можна визначити використання ендogenous факторів зростання (потенціалу та конкурентних переваг території).

Другим положенням парадигми інвестиційного процесу території повинен стати баланс спеціалізації і диверсифікації. Як відомо, спеціалізація та диверсифікація є базовими стратегічними альтернативами розвитку об'єкта управління в майбутньому. При цьому якщо окреме підприємство або організація може вибрати одну з них, то територія такого дозволити собі не може. Стратегія спеціалізації території, на перший погляд, цілком логічна й виправдана, оскільки відображає географічний поділ праці та наявність специфічних ресурсів розвитку. Уникнути певної спеціалізації неможливо (і не потрібно), але її надмірне поглиблення призводить до ряду негативних наслідків (залежність від одного або декількох ринків збуту, деформації територіальної

економіки, формування монокультурного господарства і т.д.). Тому при наявності певних галузей спеціалізації територія повинна проводити і диверсифікацію, тобто підвищувати рівень розмаїття регіональної економіки за структурою випуску, а також за структурою реалізації товарів зовні території.

Максимальна диверсифікація досягається, коли територія має кілька галузей спеціалізації, що не мають жорсткої функціональної зв'язку один з одним (це підвищує її економічну стійкість і безпеку), при цьому в достатній мірі розвинені базові індустріальні та споживчі галузі місцевої промисловості, щоб уникнути надмірної залежності від інших регіонів. Однак надмірна ступінь диверсифікації заперечує максимально раціональне використання місцевих ресурсів і конкурентних переваг території, провокує розпорошення ресурсів і, в кінцевому рахунку, може призводити до ситуації наявності широкого кола різноманітних виробництв з низькою конкурентоспроможністю та економічною ефективністю.

В силу цього другим положенням парадигми інвестиційного процесу автор вважає підтримання балансу спеціалізації і диверсифікації території у взаємозв'язку зі стратегією розвитку її економіки. У цьому контексті слід пов'язати економічну складову парадигми інвестиційного процесу з його цільовою орієнтацією. Баланс спеціалізації і диверсифікації, як економічне завдання, знову-таки потрібен не сам по собі, а для досягнення інтегральних цілей соціально-економічного розвитку території – її сталого розвитку та зростання якості життя громадян.

Висновки до розділу 1

В найбільш широкому тлумаченні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Якщо розглядати поняття “іноземні інвестиції” у широкому розумінні, то їх можна визначити як будь-які

інвестиції в іншу країну, що здійснюються приватною особою або компанією на відміну від державної допомоги. Іноземні інвестиції потрібно розглядати як прискорювач економічного розвитку та політичної стабілізації за умови, що головні напрями інвестиційних процесів перебувають у межах загальної економічної стратегії держави.

Вплив іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни є також неоднозначним. Він виявляється в тому, що, з одного боку, приймаючі країни відчують колосальний позитивний економічний вплив ТНК. Приймаюча країна в цілому виграє від надходження інвестицій: працівники і постачальники, обслуговуючи нові підприємства, нарівні з місцевою владою, яка отримує податкові надходження, виграють більше, ніж втрачають конкуруючі місцеві інвестори.

Пряме зарубіжне інвестування (ПЗІ) – це комплексна діяльність, яка охоплює такі напрями, як переказ капіталу, контролююче інвестування, джерело коштів операцій за кордоном, баланс руху платежів. Прямі іноземні інвестиції створюють нові виробничі потужності та нові робочі місця, сприяють розвитку експорту з країни і виступають, таким чином, додатковим потужним рушійним фактором розвитку економіки. З огляду на це, країни та регіони усього світу ведуть жорстку конкурентну боротьбу, щоб залучити такий тип інвестицій на свої території. У світовій практиці розрізняють дві форми прямих іноземних інвестицій: злиття та поглинання; інвестиції у створення нових підприємств, так звані інвестиції «Грінфілд».

Виходячи з мотивації для міжнародної експансії компанії, можна визначити 4 головних типи ПЗІ: пошук ресурсів (скорочення витрат та отримання доступу до сировини), ринків (з метою збільшення продажу на закордонних ринках), прибутковості (використання конкурентних переваг приймаючої країни, в якій дешевше виробляти продукцію для експорту у країну походження ПЗІ, коли цільовими ринками є закордонні), стратегічних активів / можливостей.

Держава повинна регулювати інвестиційний процес і бути відповідальною за його організацію, оскільки державна підтримка інвестиційної діяльності сприятиме розвитку ринкових відносин і конкуренції у сфері інвестицій. Організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення інвестицій – це сукупність взаємопов'язаних форм, методів, засобів та інструментів державного регуляторного впливу на різні фактори, взаємозв'язок яких обумовлений єдиною цільовою спрямованістю – створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, що реалізуються суб'єктом – державою по відношенню до центрального об'єкта – процесу залучення інвестицій, а це, у свою чергу, передбачає регулювання джерел та напрямів залучення інвестицій.

Задля забезпечення цілей сталого розвитку в умовах пандемії, тобто динамічних змін, забезпечується на практиці за рахунок адаптивності і гнучкості інвестиційного процесу, формує як раціональну структуру інвестицій в конкретних умовах взагалі, так і розумне співвідношення спеціалізації з диверсифікацією.

Парадигму інвестиційного процесу, яку повинна реалізувати міжнародна інвестиційна стратегія країни, можна представити у формі наступної логічного ланцюжка: ендогенні джерела соціально-економічного розвитку (потенціал і конкурентні переваги країни) – інвестиційний процес, що дозволяє їх продуктивно використовувати – формування балансу спеціалізації і диверсифікації в розвитку країни – сталий розвиток території і зростання якості життя населення.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТІВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

2.1 Особливості міжнародної інвестиційної діяльності в сучасних умовах

Світова економіка переживає серйозну кризу, викликаний пандемією COVID-19. Її безпосередній вплив на ПІІ буде драматичним. У більш довгостроковій перспективі прагнення до підвищення стійкості виробничих ланцюжків і автономії виробничої бази може мати довгострокові наслідки.

Пандемія стала для ПІІ шоком в сфері пропозиції, попиту та політики. Введення карантину уповільнює розпочаті інвестиційні проекти. Перспектива глибокої рецесії призведе до переоцінки МНП нових проектів. Політичні заходи, прийняті урядами під час кризи, включають нові інвестиційні обмеження. Починаючи з 2022 року, інвестиційні потоки будуть поступово відновлюватися завдяки реорганізації для забезпечення стійкості, поповненню основного капіталу і пожвавленню світової економіки (рис. 2.1) [19-21].

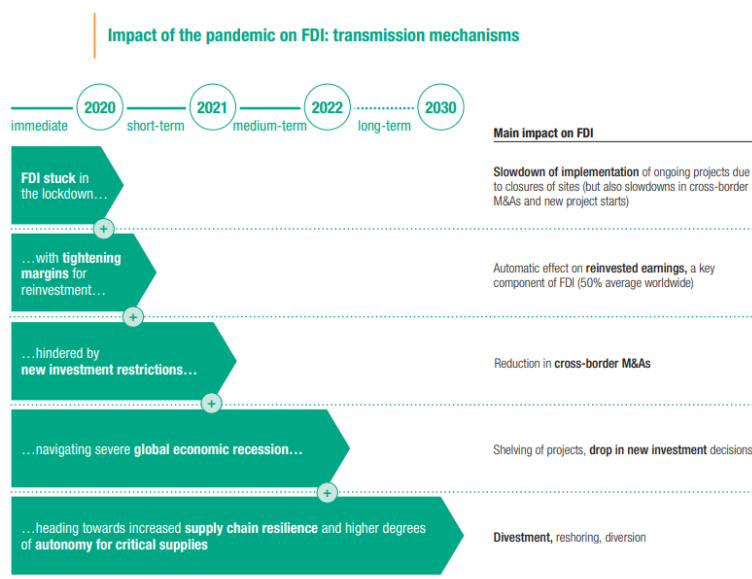

Рисунок 2.1 – Вплив пандемії на прямі іноземні інвестиції

Джерело: [21]

Проте криза COVID-19 викличе різке скорочення ПІ. Зниження глобального припливу ПІ в 2020 році призводить до того, що вперше з 2005 року нові ПІ опустяться нижче 1 трлн доларів. За прогнозами, в 2021 році ПІ скоротяться ще на 5-10% і почнуть відновлюватися в 2022 році. У 2022 році повернення ПІ до довгострокової тенденції за період до пандемії можливий, але тільки на верхній межі очікувань (рис. 2.2).

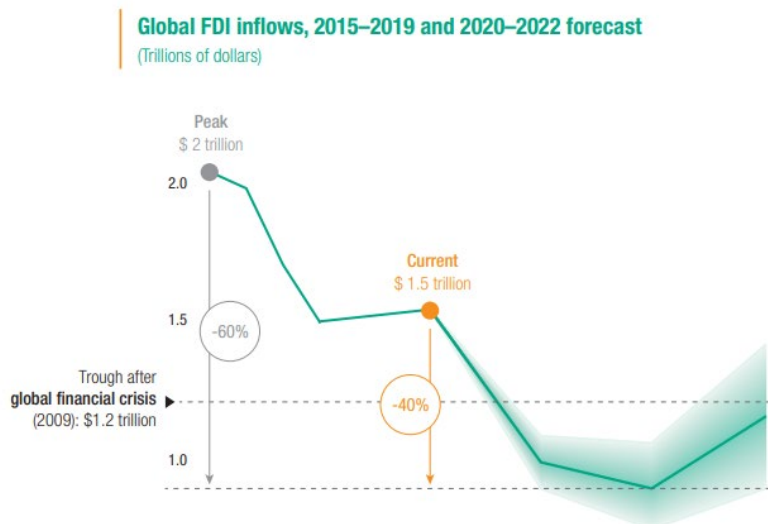

Рисунок 2.2 – Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій у 2015-2022 рр.

Джерело: [21]

Вплив варіюється в залежності від регіону. Очікується, що найбільше скорочення ПІ відбудеться в країнах, що розвиваються, оскільки ті більшою мірою залежать від інвестицій в галузі, пов'язані з глобальними ланцюжками створення вартості та видобувною промисловістю, котрі пережили великий удар, а також оскільки вони не можуть прийняти такі ж заходи підтримки економіки, як розвинуті країни.

Серед розвинених країн приплив ПІ в Європу, як очікується, впаде на 30-45%, що значно більше падіння припливу в Північну Америку та інші розвинені країни (де воно складе в середньому 20-35%), оскільки вже до початку кризи регіон знаходився в більш уразливому стані. У 2019 приплив в розвинені країни в цілому збільшився на 5% до 800 млрд доларів.

У 2020 році прогнозується падіння припливу ПШ в Африку на 25-40%. Негативну тенденцію погіршать низькі ціни на сировину. У 2019 обсяг ПШ в Африку вже скоротився на 10% до 45 млрд доларів.

Приплив у Азію буде серйозно порушено через її вразливість для збоїв в ланцюжках поставок, питомої ваги в регіоні ПШ і глобальних чинників, що вимагають диверсифікації географії виробництва. Прогнозоване скорочення ПШ складе 30-45%. У 2019 обсяг ПШ в регіоні скоротився на 5% до 474 млрд дол., незважаючи на його збільшення в Південно-Східній Азії, Китаї та Індії.

Очікується, що в 2020 році ПШ в Латинській Америці і Карибському басейні скоротяться вдвічі. Інвестиційні перспективи безрадісні, оскільки в деяких країнах пандемія посилює політичну турбулентність і структурні слабкості. Галузева структура ПШ в регіоні – ще одна причина їх уразливості. У 2019 ПШ в Латинській Америці і Карибському басейні виросли на 10% до 164 млрд доларів.

Приплив ПШ в країни з перехідною економікою, як очікується, впаде на 30-45%. Це скорочення в значній мірі зведе нанівець підйом ПШ в регіоні в 2019 році (зростання на 59% до 55 млрд дол.) Після кількох років низького припливу (рис. 2.3 та 2.4).

Перспективи ПШ в країнах зі структурно слабкою і вразливою економікою вкрай негативні. Багато найменш розвинені країни (НРС) залежать від ПШ в видобувних галузях, багато малі островні держави, що розвиваються залежать від інвестицій в туризм, а не мають виходу до моря країни, що розвиваються в непропорційно великою мірою страждають від порушень ланцюжків поставок. У 2019 приплив ПШ в НРС скоротився на 6% до 21 млрд дол., що становить всього 1,4% світових ПШ.

Незважаючи на різке скорочення світових потоків ПШ в період кризи, міжнародна виробнича система буде і далі значною мірою визначать економічне зростання та розвиток. Глобальний приплив ПШ залишиться позитивним і продовжить рости накопичений обсяг ПШ, який на кінець 2019 року склав 36 трлн дол.

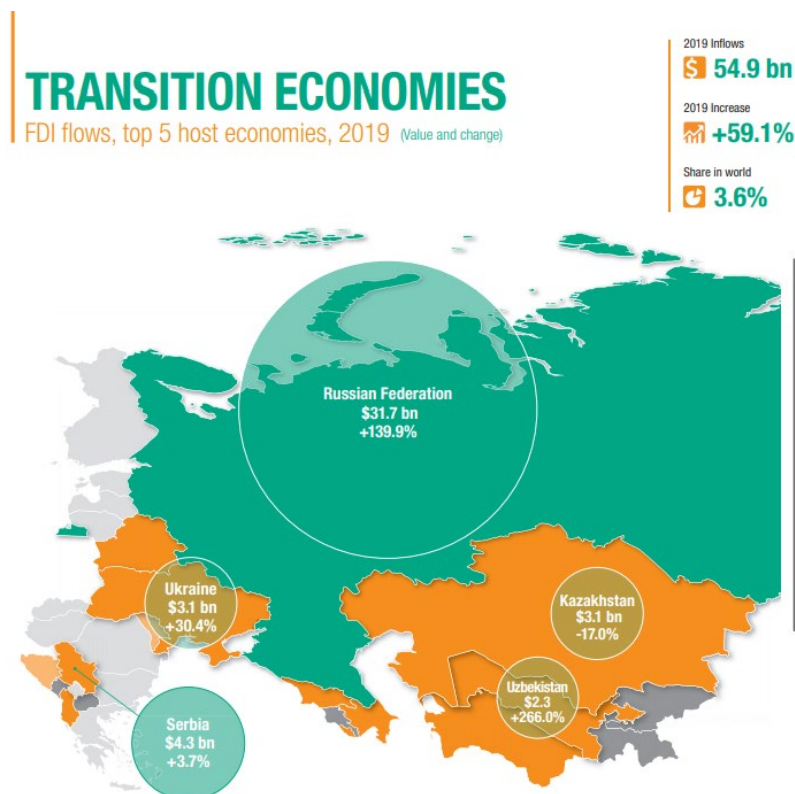

Рисунок 2.3 – Приплив ПІІ в країни з транзитивною економікою у 2019 році

Джерело: [21]

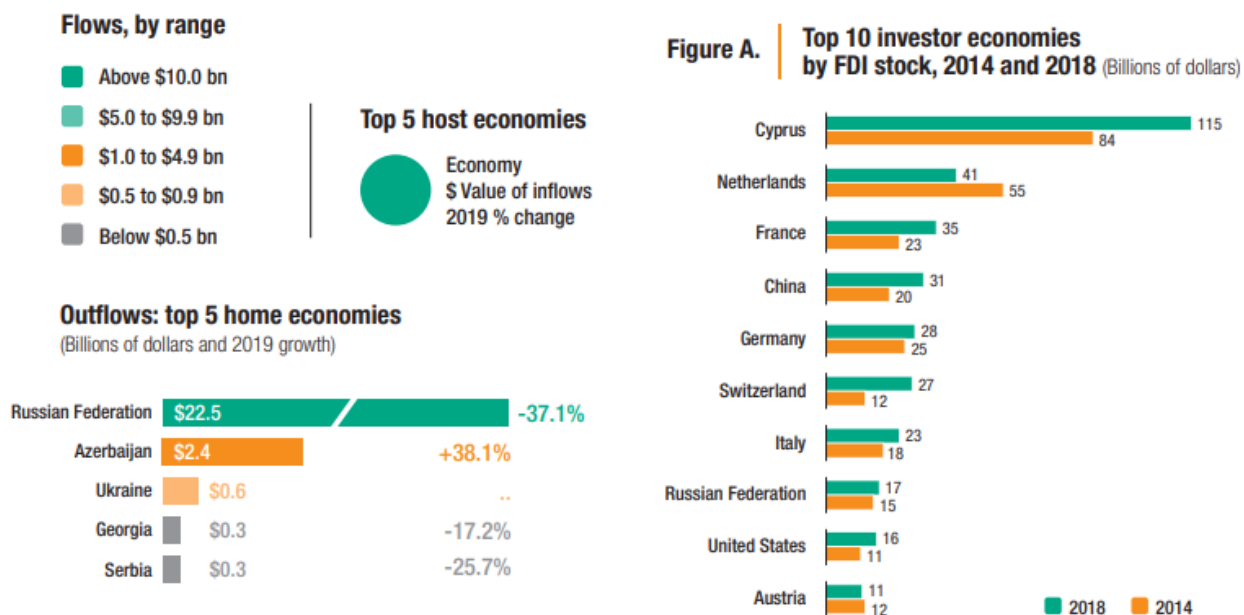

Рисунок 2.4 – Географічна структура ПІІ в країнах з транзитивною економікою

Джерело: [21]

У 2018-2019 рр. нові національні заходи в сфері інвестиційної політики свідчили про більш критичну позицію країн щодо іноземних інвестицій. У 2018 році близько 55 країн прийняли як мінімум 112 заходів, що впливають на іноземні інвестиції. Механізми відбору іноземних інвестицій набували все більшого значення. З 2011 року в 11 країнах були введені нові механізми перевірки, і щонайменше 41 поправка була внесена в існуючі режими. Проте залучення іноземних інвестицій залишалася пріоритетом. Розробка міжнародної інвестиційної політики знаходилася в динамічній фазі з далекосяжними наслідками. У 2018 року країни підписали 40 міжнародних інвестиційних угод. Політика та інструменти на ринку капіталу, сприяли інтеграції стійкості в бізнес та інвестиційну практику, переходили в мейнстрім [20].

Окрему увагу було приділено особливим економічним зонам (ОЕЗ), розглянувши різні підходи до організації таких зон, прийняті в різних країнах світу. ОЕЗ широко використовуються в більшості країн, що розвиваються і в багатьох розвинених країнах (рис. 2.5). Сьогодні в 147 країнах світу налічується близько 5400 зон в порівнянні з 4000 п'ять років тому, і в процесі освіти знаходиться більше 500 нових ОЕЗ. ОЕЗ бувають різних типів. Звичайні вільні зони, орієнтовані на сприяння торгової логістики, найбільш поширені в розвинених країнах. Країни, що розвиваються, як правило, використовують інтегровані зони, призначені для промислового розвитку, які можуть бути багатогалузевими, спеціалізованими або орієнтованими на розвиток інноваційного потенціалу. З'являється багато нових типів ОЕЗ і програм розвитку інноваційних зон. Однак, говорячи про проблемні сторони, лише кілька країн регулярно оцінюють ефективність і економічний вплив зон.

Але COVID-19 – не єдиний фактор, докорінно змінює картину ПП. Нова промислова революція, зрушення політики в бік більшого економічного націоналізму і тенденції стійкості матимуть далекосяжні наслідки для конфігурації міжнародного виробництва протягом десятиліття до 2030 року.

Загальна тенденція міжнародного виробництва спрямована на скорочення ланцюжків створення вартості, посилення концентрації доданої вартості та

зниження міжнародних інвестицій в фізичні виробничі активи. Це створить величезні виклики для країн, що розвиваються. Протягом десятиліть їх стратегії розвитку та індустріалізації залежали від залучення ПІ, розширення участі та утримання доданої вартості, а також поступової технологічної модернізації в рамках міжнародних виробничих систем.

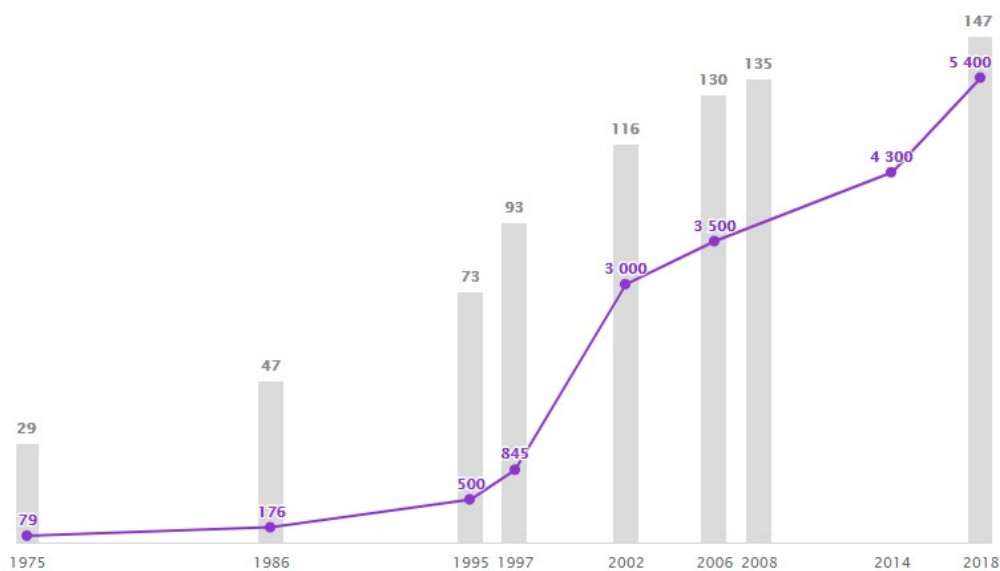

Рисунок 2.5 – Історична тенденція особливих економічних зон (кількість країн і ОЕЗ) у 1975-2015 рр.

Джерело: [20]

Очікувана трансформація міжнародного виробництва також відкриває деякі можливості для розвитку, такі як сприяння інвестиціям, спрямованим на підвищення стійкості до потрясінь, створення регіональних ланцюжків створення вартості та вихід на нові ринки за допомогою цифрових платформ. Але використання цих можливостей зажадає зміни стратегій розвитку.

Після 2010 року зростання міжнародного виробництва сповільнилося. Вперше уповільнення відбилося на торгівлі: зростання світового експорту товарів і послуг, на протязі десятиліть більш ніж в два рази випереджав зростання ВВП, значно сповільнилося в порівнянні з економічним зростанням.

Застій зарубіжних інвестицій у виробничі потужності став головним фактором уповільнення світової торгівлі, і зокрема торгівлі в рамках.

Тепер відбувається загострення існуючих проблем в результаті пандемії. 2010-і роки виявилися затишшям перед бурею. Криза, викликаний COVID-19 на зорі нового десятиліття, посилила існуючі проблеми в системі міжнародного виробництва, викликані новою промисловою революцією (НПР), посиленням економічного націоналізму та імперативом стійкості. Ці проблеми вже досягали точки перегину. Їх вплив відчувався, але вони ще не почали докорінно змінювати міжнародні виробничі системи. Схоже, що пандемія схилить чашу ваг. Десятиліття до 2030 року, ймовірно, стане десятиліттям трансформації міжнародного виробництва.

Експортоорієнтовані інвестиції, спрямовані на залучення факторів виробництва, ресурсів і дешевої робочої сили, збережуть важливе значення. Але резерв таких інвестицій стискається, і піднятися на перші сходинки розвитку, можливо, буде набагато важче. Необхідна певне перебалансування в сторону зростання на основі внутрішнього і регіонального попиту та заохочення інвестицій в інфраструктуру і внутрішні послуги.

Це означає заохочення інвестицій в сектори сталого розвитку. Великі обсяги інституційного капіталу, що шукає інвестиційні можливості на глобальних ринках, орієнтовані не на інвестиційні проекти в обробній промисловості, а на перспективні проекти в сферах інфраструктури, поновлюваних джерел енергії, водопостачання та санітарії, харчової промисловості та сільського господарства, а також охорони здоров'я.

Відбувається зміна інвестиційної політики. Заходи підтримки включають спрощення процедур інвестицій за допомогою Інтернету, пов'язані з пандемією послуги агентств щодо заохочення інвестицій і нові заходи стимулювання інвестицій в охорону здоров'я. Кілька країн посилили механізми контролю за іноземними інвестиціями для захисту медичної промисловості та інших стратегічних галузей. Інші заходи включають встановлення обсягу обов'язкового виробництва, заборона на експорт медичного обладнання та зниження імпортих

мит на медичні вироби. Криза також уповільнив хід переговорів щодо укладення міжнародних інвестиційних угод.

Також відбувається посилення контролю за іноземними інвестиціями. У 2019 54 країни і території взяли щонайменше 107 заходів політики, які зачіпають іноземні інвестиції, причому найбільш найактивніше їх приймали країни Азії, які взяли майже 50% цих заходів. Загальна кількість нових заходів політики продовжувало знижуватися другий рік поспіль з піку в 2017 році. 76% новоприйнятих заходів спрямовані на лібералізацію, заохочення і спрощення інвестицій, в той час як інші 24% встановлюють нові обмеження або нові регулювання (рис. 2.6 та 2.7).

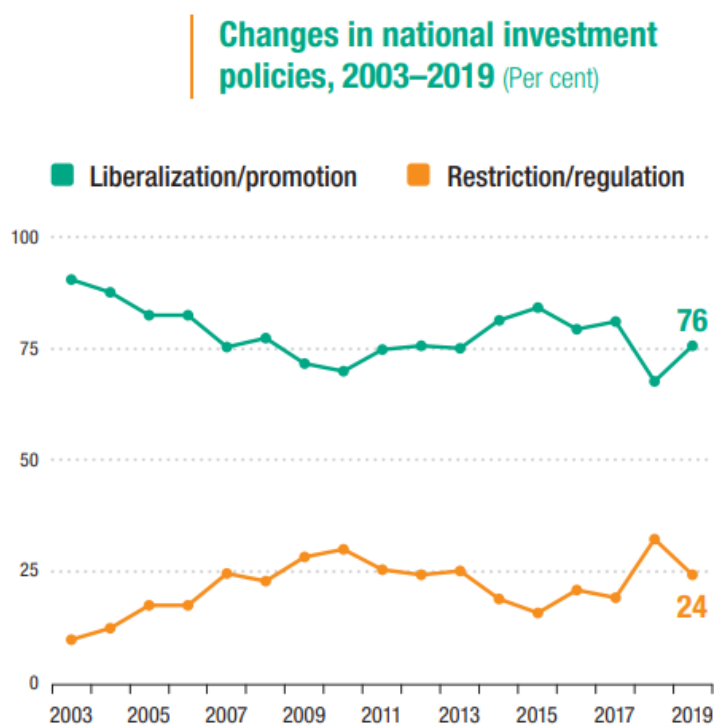

Рисунок 2.6 – Зміни в інвестиційній політиці 2003-2019 рр.

Джерело: [21]

Тенденція посилення з міркувань національної безпеки контролю за іноземними інвестиціями останніх років тривала і в 2019 році. Шість країн, в основному розвинених, прийняли нові заходи такого роду, що зачіпають стратегічні галузі та критично важливу інфраструктуру. Методи зміцнення систем контролю включали, наприклад, розширення галузевого охоплення

перевірок, зниження межі капіталу для проведення перевірки, розширення критеріїв перевірки, зміцнення системи санкцій, продовження терміну перевірки і створення спеціальних контрольних органів.

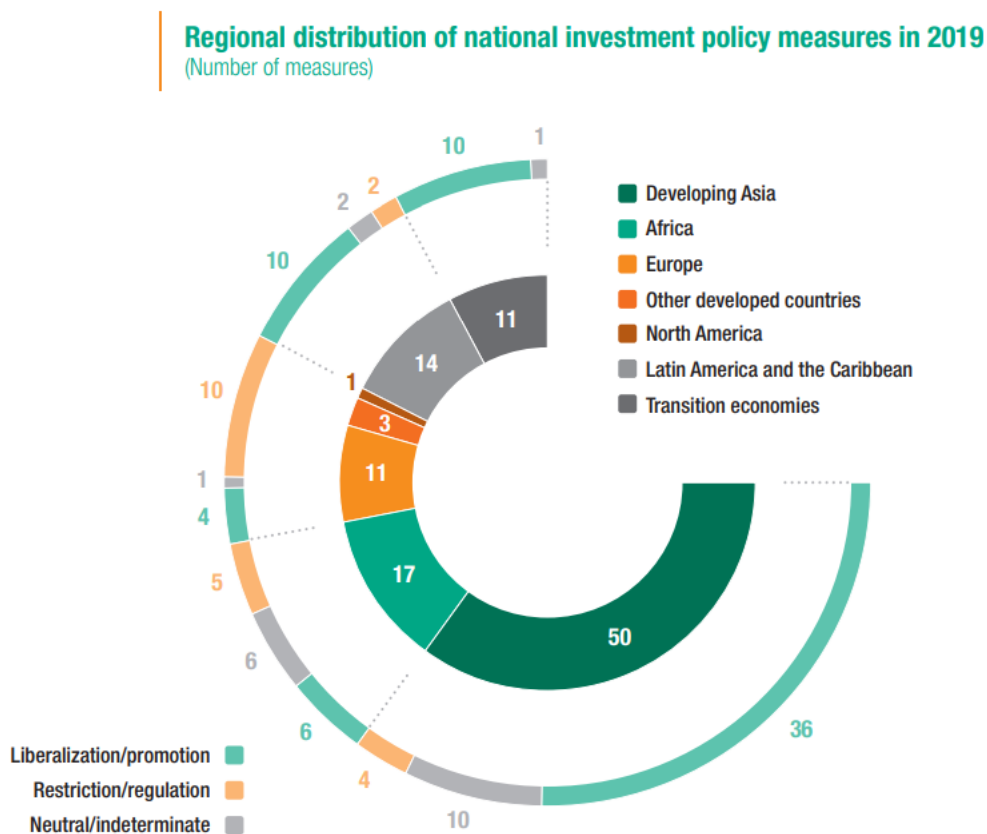

Рисунок 2.7 – Зміни в інвестиційній політиці країн світу в 2019 рр.

Джерело: [21]

Пандемія може мати довгострокові наслідки для інвестиційної політики. З одного боку, вона може посилити зрушення в бік більш обмежувальної політики допуску іноземних інвестицій в стратегічні галузі. З іншого боку, вона може викликати посилення конкуренції за інвестиції, коли країни будуть прагнути подолати кризу. На міжнародному рівні пандемія посилить необхідність реформи міжнародних інвестиційних угод, оскільки заходи реагування урядів на епідеміологічну кризу її економічні наслідки можуть створювати тертя, пов'язані з виконанням зобов'язань по угодам.

Уже в 2019 році, продовжуючи тенденцію останніх років, кілька країн - майже в кожному випадку розвинених – ввели більш суворий контроль за інвестиціями в стратегічних галузях з міркувань національної безпеки. Щонайменше 11 великих міжнародних угод були припинені або заблоковані за регулятивними або політичними причинами.

Десятиліття до 2030 року, ймовірно, стане десятиліттям трансформації міжнародного виробництва. Торгово-інвестиційні тенденції розкриваються в трьох ключових аспектах міжнародного виробництва: ступінь фрагментації і довжина ланцюжків створення вартості, географічний розподіл доданої вартості і вибір моделі управління, що визначає переважання торгівлі з самостійними постачальниками або ПП.

Подальший розвиток міжнародного виробництва визначатимуть три ключових технологічних напрямки НТР: автоматизація з використанням робототехніки, розширення цифровізації ланцюжків поставок і технології пошарового друку. Кожне з них буде надавати помітний вплив на тривалість, географічну структуру і управління інвестиціями. Кожна технологія, в залежності від її застосування в конкретній галузі, буде по-своєму згладжувати, розтягувати або згинати тенденцію міжнародного виробництва.

Тенденції в сферах технології, політики і стійкості мають на міжнародне виробництво багатогранний вплив, підсилюють один одного, то розвиваються в протилежних напрямках і будуть проявлятися по-різному в залежності від галузі та географії. Залежно від відправної точки окремих галузей – їх архетипових конфігурацій міжнародного виробництва – вони сприятимуть формуванню однієї з чотирьох траєкторій (табл. 2.1).

1) Решорінг, який призведе до скорочення і консолідації ланцюжків створення вартості та зростання географічної концентрації доданої вартості. В першу чергу, це вплине на високотехнологічні галузі, основу яких складають ланцюжки створення доданої вартості. Ця траєкторія, зокрема, викличе зростання вилучення інвестицій і скорочення ресурсів ПП, орієнтованих на підвищення ефективності.

Таблиця 2.1 – Конфігурації міжнародного інвестиційного виробництва в умовах пандемії

Конфігурація міжнародного інвестиційного виробництва	Основні наслідки різних траєкторій для інвестицій і розвитку приймаючих країн
Решорінг	<p>Можливий шок реструктуризації, включаючи вилучення інвестицій, перебазування; перенаправлення інвестицій. Скорочення ресурсів ПІІ, орієнтованих на підвищення ефективності.</p> <p>Необхідність реіндустріалізації або протидії передчасної деіндустріалізації.</p> <p>Ускладнення вбудовування в глобальні ланцюжки поставок і освоєння в них виробництва все більш високих переділів</p>
Диверсифікація	<p>Розширення можливостей підключення до глобальних ланцюжків поставок, але при підвищенні гнучкості управління ними, орієнтації на платформи і зменшення капіталомісткості.</p> <p>Прискорення переходу на нематеріальні активи і глобальні ланцюжки поставок на основі послуг.</p> <p>Концентрація вартості, що ускладнює утримання вартості в приймаючих країнах.</p> <p>Участі в глобальних ланцюжках поставок сприяє якості жорсткої і м'якої цифровий інфраструктури</p>
Регіоналізація	<p>Перехід від глобальних інвестицій, орієнтованих на ефективність, до регіональних інвестицій, орієнтованих на освоєння ринку.</p> <p>Перехід від інвестицій в вертикальні сегменти глобальних ланцюжків поставок до інвестицій в кластери і ширшу індустріальну базу.</p> <p>Близький решорінг відтворює ефекти реструктуризації решорінга (але пом'якшує інші).</p> <p>Вбудовування регіональних ланцюжків створення вартості вимагає регіонального економічного співробітництва, промислової політики і сприяння інвестиціям.</p>
Копіювання	<p>Перехід від інвестицій у великі промислові виробництва до інвестицій до дрібні розподілені виробництва.</p> <p>Місцеві виробничі послуги і виробнича база служать необхідною умовою залучення кінцевих виробництв до глобальних ланцюжків поставок.</p> <p>Зростання потреби економічно ефективної фізичної допоміжної інфраструктури і якісної цифрової інфраструктури (жорсткої і м'якої).</p>

Джерело: складено на основі [19-21]

Для деяких країн це означає необхідність реіндустріалізації, а для інших - протидія передчасної деіндустріалізації. Вбудовування в ланцюжки створення

доданої вартості і освоєння в них виробництва все більш високих переділів стає для країн, що розвиваються більш важким завданням.

2) Диверсифікація, яка призведе до появи нових видів економічної активності. В першу чергу це вплине на сектор послуг та обробну промисловість, де велика питома вага глобальних ланцюжків вартості. Ця траєкторія розширить можливості підключення до глобальних ланцюжків вартості нових учасників (країн і фірм); разом з тим, оскільки вона залежить від цифровізації ланцюжків поставок, в цих управління буде більш гнучким, основою стануть платформи і зменшиться капіталомісткість виробництва, а утримання вартості в приймаючих країнах ускладниться. Участь в глобальних ланцюжках вартості потребує якісної жорсткої і м'якої цифрової інфраструктури.

3) Регіоналізація зменшить фізичну довжину, але не фрагментацію ланцюжків поставок. Географічна концентрація доданої вартості зменшиться. Ця траєкторія вплине на регіональні обробні галузі, деякі галузі з високою питоною вагою глобальних ланцюжків вартості та навіть на видобувний сектор. Вона буде означати перехід від глобальних інвестицій, орієнтованих на підвищення ефективності, до регіональних інвестицій, орієнтованих на освоєння ринку, і від інвестицій в вертикальні сегменти глобальних ланцюжків вартості до інвестицій в кластери і ширшу індустріальну базу. Регіональне економічне співробітництво, промислова політика та сприяння інвестиціям стануть незамінними для вибудовування регіональних ланцюжків створення вартості.

4) Копіювання, яке призведе до скорочення ланцюжків створення вартості та відновлення багатопрофільних виробництв. Воно призведе до розширення географії виробництва, але при посиленні концентрації доданої вартості. Це буде особливо актуально для переробних галузей з централізованою і регіональною структурою. Ця траєкторія передбачає перехід від інвестицій у великі промислові виробництва до розподіленого виробництва, яке спирається на компактну фізичну інфраструктуру і якісну цифрову інфраструктуру. Наявність місцевих виробничих послуг і виробничої бази стає необхідною

умовою залучення кінцевих виробництв глобальних ланцюжків вартості, але це не гарантує утримання вартості і поширення технологій.

Хоча ці різні траєкторії показують, що очікувана трансформація міжнародного виробництва не є односпрямованою, в цілому вони вказують на серйозний тиск на систему з підвищеними ризиками демонтажу і розмивання глобальних ланцюжків поставок і скорочення міжнародних інвестицій у виробничі активи. З огляду на важливість міжнародного виробництва для відновлення після пандемії, для економічного зростання і створення робочих місць, а також для перспектив розвитку країн з низьким рівнем доходу, необхідно зберігати середину торгово-інвестиційної політики, сприятливу для поступової, а не шокової корекції міжнародних виробничих систем (рис. 2.8).

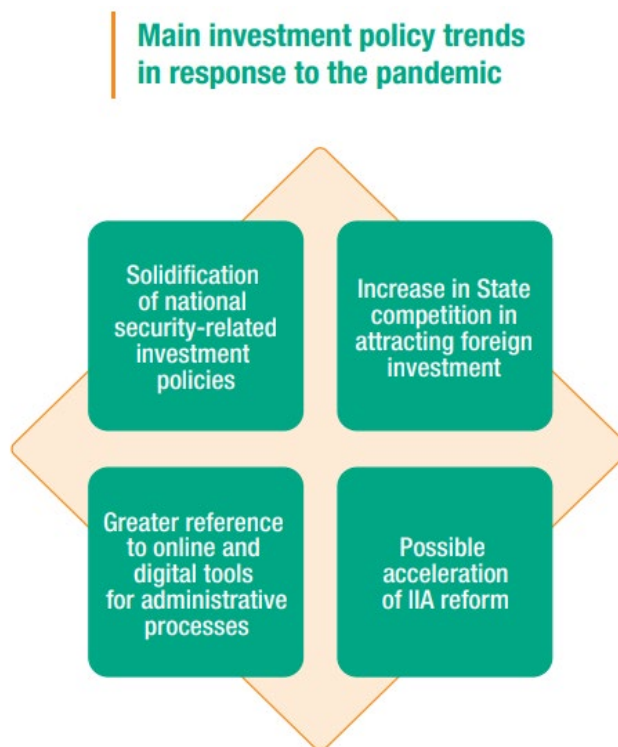

Рисунок 2.8 – Тенденції в інвестиційній політиці в умовах пандемії

Джерело: [21]

Трансформація міжнародного виробництва принесе як проблеми, так і можливості для інвестицій і політики розвитку:

а) проблеми – це, зокрема, посилення вилучення інвестицій, перебазування і перенаправлення інвестицій, а також скорочення ресурсів інвестицій, орієнтованих на підвищення ефективності, що тягне за собою посилення конкуренції за ПШ. Утримання вартості в ланцюжках поставок і розвиток на основі вертикальної спеціалізації буде ускладнене. Інфраструктура, створена для світових ланцюжків поставок, зіткнеться з порядку спадання віддачею. Зміни факторів розміщення інвестицій часто негативно впливають на шанси країн, що розвиваються залучити виробництва МНП;

б) можливості, що виникають в результаті трансформації, включають залучення інвесторів, охочих диверсифікувати джерела поставок, продублювати їх і підвищити стійкість. Зростуть ресурси регіональних інвестицій, орієнтованих на освоєння ринку. Скорочення ланцюжків створення вартості призведе до зростання інвестицій в розподілене виробництво і випуск кінцевих товарів із збільшеними масштабами нарощування промислового потенціалу і кластеризації. Нарешті, цифрова інфраструктура і платформи дозволять створювати нові програми та послуги і поліпшать доступ до ланцюжків на різних поверхах виробництва.

Іншим важливим мегатрендом є досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР). Понад 150 країн прийняли національні стратегії сталого розвитку або переглянули наявні плани розвитку з урахуванням ЦСР. Аналіз ЮНКТАД показує, що, хоча в багатьох з цих стратегій підкреслюється необхідність додаткових фінансових ресурсів, дуже мало хто з них містять конкретні дорожні карти сприяння інвестуванню в ЦСР.

Існуючі інструменти заохочення інвестицій, що застосовуються до ЦСР, обмежені за кількістю і не використовують системний підхід. Глобальний аналіз національних режимів інвестиційної політики, проведений ЮНКТАД, показує, що менше половини держав - членів ООН мають конкретні інструменти сприяння інвестуванню в ЦСР. Країни сприяють внутрішньому інвестуванню в ЦСР головним чином за допомогою систем стимулювання. Проте деякі ключові сектора ЦСР, такі як охорона здоров'я, водопостачання і санітарія, освіта та

адаптація до зміни клімату, рідко охоплюються конкретними заходами зі сприяння інвестиціям.

З часу прийняття ЦСР були зроблені певні зусилля щодо активізації сприяння інвестиціям в сталий розвиток. Спеціально для лібералізації або заохочення інвестицій, орієнтованих в основному на транспорт та інновації, а також виробництво продовольства і сільське господарство, у всьому світі було прийнято понад 150 інвестиційних заходів. Цього замало для того, щоб переорієнтувати весь національний інвестиційний режим на інвестування в ЦСР.

Охоплення ЦСР режимом міжнародних інвестиційних договорів також є непростим завданням. Переважна більшість з 3300 нині діючих договорів прийняті раніше ЦСР і потребують оновлення. Останні договори все частіше охоплюють їх, і багато країн переглядають свої моделі договорів відповідно до підготовленого ЮНКТАД пакетом заходів по реформі режиму міжнародних угод.

Отже, необхідний більш системний підхід для відображення ЦСР в національній інвестиційній політиці і режимі міжнародних інвестиційних угод, а також для включення сприяння інвестуванню в національні стратегії ЦСР.

2.2 Досвід міжнародних інноваційно-інвестиційних програм урядів країн світу

Обсяги залучених в економіку міжнародних інвестиційних ресурсів безпосередньо залежать від рівня інвестиційної привабливості країни. Проведене узагальнення напрацювань фахівців [22-27] дозволяє стверджувати, що для підвищення інвестиційної привабливості країни необхідно формувати ефективну інвестиційну політику. Вибір країн для аналізу досвіду регулювання міжнародної інвестиційної діяльності спрямований на ті з них, які досягли

високого соціально-економічного розвитку, або за короткий час змогли досягти позитивних результатів у розвитку інвестиційної сфери.

Основою здійснення будь-якої діяльності, в тому числі інвестиційної, є законодавча база країни, яка регулюється органами державної та регіональної влади і впливає на інвестиційну привабливість. Від того, на скільки ефективно діє законодавча система, буде залежати рівень інвестиційної привабливості країни. У кожній країні існують свої закони та органи управління, які регулюють і координують процес формування інвестиційної привабливості [24].

Залежно від пріоритетів зовнішньоекономічних відносин актуальним для країн є використання трьох видів інвестиційних стратегій, а саме торговельно-експансіоністської, торговельно-інвестиційної та інвестиційно залежної. Торговельно-експансіоністська стратегія країни забезпечує геополітичне домінування через розширення національного виробництва, вихід на нові ринки збуту, контроль за ринками ресурсів. Така стратегія передбачає використання пільгових тарифів, субсидій та інших інструментів у експортоорієнтованих галузях економіки. Торговельно-інвестиційна стратегія спрямована на підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках та диверсифікацію економіки через імпорт технологій, удосконалення інфраструктури, проведення внутрішніх реформ. Така стратегія має забезпечувати баланс між використанням заходів лібералізації та протекціонізму у торговельно-інвестиційних відносинах з іншими країнами. Інвестиційно залежна стратегія забезпечує проведення економічних реформ та модернізацію національного господарства, покращення бізнес-середовища, реалізацію цілей сталого розвитку через залучення інвестицій в енергетику, інфраструктуру та «зелену економіку» (табл. 2.2).

Для розвинених країн (зокрема, країн ЄС, а також США, Канади, Японії, Нової Зеландії) актуальною є торговельна стратегія, яка має експансіоністський характер і спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності та закріплення провідних позицій в економічній, технологічній та політичній

сферах. Крім того, досягнення цих цілей формується з урахуванням національної економічної безпеки.

Таблиця 2.2 – Види інвестиційних стратегій країн

Стратегія	Країни	Цілі стратегії	Завдання стратегії
Торговельно-експансіоністська	США, Канада, Японія, країни ЄС, Нова Зеландія.	Геополітичне домінування та контроль за ринками ресурсів.	Торговельна експансія зовнішніх ринків, формування інноваційної моделі розвитку економіки.
Торговельно-інвестиційна (конкурентно-партнерська)	Австралія, Аргентина, Мексика, Бразилія, Росія, Марокко, Туніс, ПАР, Єгипет, Алжир, Ангола, Нігерія, Індія, Китай, Сінгапур, Республіка Корея.	Економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.	Розширення експорту, удосконалення інфраструктури, імпорт технологій, диверсифікація економіки, проведення внутрішніх реформ, посилення партнерських відносин із розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.
Інвестиційно залежна	Гана, Замбія, Мозамбік, Кенія, Сенегал, Танзанія, Уганда, Конго, Ефіопія, Малі, Мадагаскар, Малайзія, Руанда, Сьєрра-Леоне, Камбоджа, Лаос, В'єтнам, М'янма, Венесуела, Індонезія, Таїланд, Філіппіни, Чилі, Парагвай, Перу, Уругвай, Бруней, Вірменія, Білорусь, Сербія, Туркменістан, Україна, Узбекистан.	Економічні реформи, покращення бізнес-середовища.	Модернізація традиційних галузей економіки, формування та реалізація інфраструктурних проектів, створення робочих місць, підвищення рівня життя населення.

Джерело: [28]

Тиск міжнародної конкуренції зумовлює кожен аспект державної політики, яка в розвинених країнах є стриманою щодо лібералізації внутрішнього ринку та спрямована на захист стратегічно важливих галузей економіки. Також актуальним питанням для розвинених країн є розвиток інновацій та інтелектуальних ресурсів, поліпшення підприємницького середовища, особливо для середнього та малого бізнесу, підтримка розвитку потужної і стійкої промислової бази. Для цих країн перспективним напрямком

співпраці є формування угод типу «ЗВТ+» з іншими розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, а також підписання мегарегіональних угод.

Варто відзначити, що для Австралії пріоритетом є торговельно-інвестиційна стратегія. Значну роль у розвитку країни в останні два десятиліття відіграють її зовнішньоекономічні відносини, які охоплюють взаємну торгівлю та інвестиції. Для Австралії перспективними напрямками співпраці є укладення багатосторонніх і двосторонніх регіональних угод із країнами АСЕАН, Китаєм, Республікою Кореєю, Малайзією, Індією та Індонезією, Канадою, Японією. Також країна має угоди про вільну торгівлю з Новою Зеландією, Сінгапуром, Таїландом і США, актуальним є питання формування мегарегіонального партнерства в межах форуму АТЕС.

В умовах трансформації світової економіки можна виокремити такі виклики майбутнього довгострокового періоду, як розвиток глобальної економічної конкуренції; посилення геополітичного суперництва (зокрема, за контроль над сировинними, енергетичними, водними і продовольчими ресурсами); зростання ролі інновацій та людського капіталу як основного фактору економічного розвитку. Тому актуальною для країн, що розвиваються (зокрема, Аргентини, Мексики, Бразилії, Індії, Китаю, Сінгапуру, Республіки Корея, а також Росії), є торговельно-інвестиційна стратегія, що передбачає запровадження політики лібералізації з елементами регулювання (обмеження) діяльності іноземних інвесторів. Пріоритетом для вказаних країн є розвиток зовнішньоекономічної інтеграції, зміцнення і розширення позицій на світових товарних ринках, імпорту технологій і капіталу.

Для країн-членів АСЕАН (зокрема, найменш розвинених, таких як Камбоджа, Лаос, М'янма, В'єтнам) пріоритетом є посилення співпраці в інвестиційній сфері, тому їх варто віднести до країн, що зацікавлені у формуванні інвестиційної стратегії. У цих країнах високі показники імпортозалежності в більшості галузей економіки, вони активно імпортують високотехнологічні товари із країн-партнерів, які становлять основу процесу індустріалізації економіки. ПІІ дають можливість імпорту новітніх технологій,

методів управління, розвитку інфраструктури, сприяють створенню робочих місць і підвищенню рівня доходів населення. Основними постачальниками прямих іноземних інвестицій у ці країни є Китай, Сінгапур і Таїланд. У зв'язку з цим саме найменш розвинені країни можуть бути найбільшою мірою зацікавлені в розширенні інтеграційних процесів всередині регіону.

Для країн із перехідною економікою, зокрема Вірменії, Білорусії, Сербії, Туркменістану, України, Узбекистану, а також таких країн, як Венесуела, Індонезія, Таїланд, Філіппіни, Чилі, Парагвай, Перу, Уругвай, Бруней актуальною є інвестиційна стратегія, оскільки основною умовою їх розвитку є модернізація виробництва. ПІІ відкривають можливості доступу до нових технологій, ноу-хау, управлінських навичок, сприяють розвитку науково-освітньої бази, покращенню інфраструктури, що у довгостроковій перспективі підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Також надходження ПІІ забезпечують залучення національних підприємств у глобальні виробничі ланцюжки.

Останніми роками посилюється тенденція до підписання мегарегіональних угод, які являють собою економічні угоди між групою країн або регіональними об'єднаннями, в яких одним із питань є умови інвестування [29, с. 118]. До таких угод можна віднести три мегарегіональні інтеграційні ініціативи, які зараз є предметом переговорів [30], – ТТІІ (Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство), ТТІІ (Транстихоокеанське партнерство) і РКЕП (Регіональне комплексне економічне партнерство).

Останніми десятиліттями під впливом глобалізаційних процесів країни, втрачаючи певні ознаки національного економічного суверенітету, максимально намагаються захистити власні економічні інтереси відповідно до зовнішніх умов та вимог країн-лідерів світового господарства. Тому відбувається розширення меж торговельного та інвестиційного співробітництва у провідних регіональних торговельних об'єднаннях.

Розглянемо більш детально політику залучення інвестицій в різних країнах світу. Наразі США залишається великим експортером капіталу. Разом з тим уряд

цієї країни вводить певні обмежувальні заходи щодо його вивезення і застосовує заохочувальні важелі для використання капіталу переважно у вітчизняній економіці. Згідно даних, наведених у World Investment Report 2016 США є світовим лідером із залучення іноземних інвестицій в економіку. Цьому сприяють такі фактори, як низький рівень інфляції, високі відсоткові ставки за позикою, скасування податків на дивіденди, що сплачуються іноземними власниками цінних паперів, наявність спеціальних програм із залучення іноземного капіталу урядами штатів; залучення капіталу в інноваційні проекти [31]. Крім того, податкове законодавство країни гарантує захист від будь-якої дискримінації, що сприяє створенню філій іноземних інвесторів у США [32].

Наступну позицію на світовому ринку інвестицій посідає Китай. Успіхи країни у залученні міжнародних інвестицій пов'язані з реалізацією таких заходів: ефективна і гнучка система оподаткування іноземних осіб; функціонування спеціальних економічних зон і відкритих приморських міст для іноземних інвесторів; наявність дешевої робочої сили; прийнятний рівень розвитку виробничої та соціально-побутової інфраструктури в районах пільгового інвестування; сприятливе митне та валютне законодавство тощо

Стимулювання інвестиційної діяльності в країнах ЄС передбачає Директиву з підтримки, ухвалена 07.06.2006у відповідності до рамкового плану № 35 “Спільні завдання ЄС” з поліпшення регіональної економічної структури. Згідно неї, у всіх країнах ЄС діяли наступні єдині максимальні ставки дотацій: на великі підприємства 30%; на середні підприємства 40%; на малі підприємства 50%; (менше 250 працівників, максимальний річний баланс 43 млн. євро або річний оборот не більше 50 млн. євро), (менше 50 працівників, максимальний річний баланс 10 млн. євро або річний оборот не більше 10 млн. євро) [33].

Для України цінним є досвід країн Східної та Центральної Європи у вирішенні проблем регулювання міжнародної інвестиційної діяльності, зокрема, практики Угорщини, Польщі та Чехії. Її аналіз дає змогу виділити наступні

загальні моменти державної політики сприяння активізації міжнародної інвестиційної співпраці.

У цих країнах іноземним інвесторам гарантується національний режим. Усі пільги доступні для будь-якого інвестора незалежно від його національної приналежності за умови відповідності інвестора певним вимогам. Діяльність закордонних інвесторів дозволена практично у всіх сферах економіки. Їм дозволено купувати нерухомість, у тому числі землі (за винятком земель сільськогосподарського призначення). Разом з тим уряд чітко фіксує об'єкти, в яких частка іноземного інвестора не може сягати 100%. В Угорщині, наприклад, до них належать: компанії, що входять до переліку стратегічних підприємств, деякі галузі промисловості, пов'язані з національною обороною, угорська авіалінія «Малєв». У Польщі галузеві закони накладають наступні обмеження на частку іноземних інвесторів у ряді секторів: на повітряному транспорті – не більш як 49%, на радіомовленні та телебаченні – 33%. Для інвесторів введено диференційовані податкові пільги залежно від рівня розвитку регіону. Так, наприклад, підприємства, розташовані в депресивних регіонах Угорщини (де рівень безробіття перевищує 15%), повністю звільнені від сплати податку на прибуток терміном до 5 років за умови щорічного зростання продажів на 5% від обсягу інвестицій [32].

У зарубіжних країнах функціонують органи та інститути, які займаються політикою залучення інвестицій. У Польщі у формуванні інвестиційної привабливості важливу роль відіграють державні структури. Спершу в країні діяли два загальнонаціональних і декілька регіональних органів. Проте виникали труднощі при вирішенні організаційних питань агентами потенційних інвесторів через багаторівневість системи. Зараз у Польщі від імені уряду діє Польське агентство з питань інформації та інвестицій [27]. Також варто відзначити, що органам місцевого самоврядування надається самостійність у регулюванні інвестиційної діяльності. Такі заходи дозволяють привабити інвесторів, а також забезпечити розвиток стратегічних напрямів розвитку країни.

У Польщі інвестори СЕЗ можуть користуватися державною підтримкою у вигляді звільнення від податку на прибуток, відрахування з оподатковуваної бази податку на прибуток інвестиційних витрат і витрат, пов'язаних зі створенням нових робочих місць, а підприємства деяких СЕЗ звільнені також від податку на нерухомість (рис. 2.9) [34].

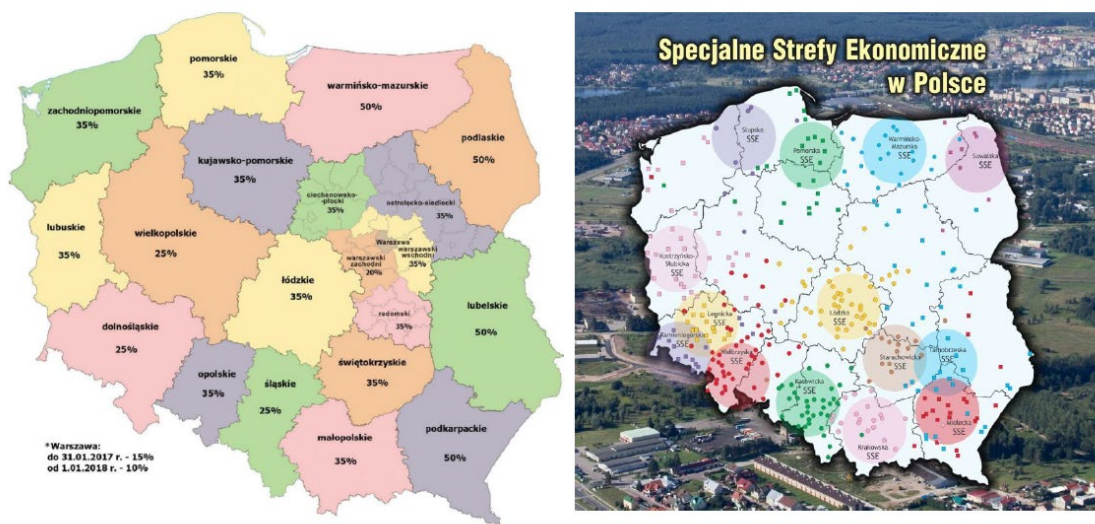

Рисунок 2.9 – Спеціальні економічні зони у Польщі

Джерело: сформовано автором на основі [34]

За розрахунками економістів, кожен секунду в польській СЕЗ інвестується в середньому 215 злотих, або близько 60 доларів. Серед провідних інвесторів СЕЗ можна виділити компанії: General Motors, Volkswagen, Toyota, Opel, Michelin, Shell, UBS, Ericsson, Fujitsu, Indesit, IBM, IKEA, Electrolux, Gillette, LG. Проте останнім часом триває дискусія з приводу ефективності та доцільності функціонування спеціальних економічних зон. До противників СЕЗ належить, зокрема, Міністерство фінансів, яке висвітлило дані щодо втрат бюджету від їхньої діяльності. Так, за 20 років через звільнення від податків держбюджет недоотримав більше ніж 13 млрд. злотих. Також слід зазначити, що найбільший приплив інвестицій і створення робочих місць відбуваються в тих регіонах, де є порівняно розвинена інфраструктура, логістика і промисловість (Вроцлав, Бидгощ, Лодзь), а не в слаборозвинених економічно і з високим рівнем безробіття (Староховіцька, Сувальська, Слупська СЕЗ). Проте навіть у цих

відсталих регіонах створено кілька тисяч робочих місць, що свідчить на користь СЕЗ [34].

До 2020 року в Польщі на інноваційні проекти планується виділяти до 3% від ВВП. Державою відшкодовується до 50% витрат на реалізацію інноваційних проектів (закупівлю обладнання, матеріалів, машин, операційних систем тощо).

Польща також досягла значних успіхів у залученні іноземного капіталу, починаючи з 1990 р. їй вдалося залучити більш ніж 120 млрд USD. ПП. Послідовно покращуючи інвестиційний клімат, наприклад, скорочуючи податкове навантаження (зокрема відрахування по страхуванню на випадок непрацездатності), спрощуючи та структуруючи законодавство в галузі валютного регулювання, удосконалюючи закон про банкрутство, спрощуючи регулювання в ряді секторів економіки (зокрема телекомунікації) і т.д., країна перетворилася на одного з лідерів в Європі з залучення прямих іноземних інвестицій [35].

Польща надає наступні пільги для іноземних інвесторів:

- звільнення від сплати податку на прибуток та на власність у спеціальних економічних зонах (СЕЗ);
- інвестиційні гранти, що покривають до 50 % інвестиційних витрат (70 % для малих і середніх підприємств);
- гранти на залучення робочої сили (до EUR 5000 на одного зайнятого робітника);
- гранти на НДДКР;
- гранти на інші види діяльності, такі як захист навколишнього середовища, логістика, навчання, створення джерел відновлюваної енергії;
- продаж об'єктів і землі під інвестиції з чистого аркуша за привабливими цінами;
- часткове спрощення та реструктуризація комерційних боргів перед державними банками, що виникли в результаті придбання технологій;
- різноманітні пільги, пов'язані з придбанням та створенням нових технологій [35].

Стимулювання інвестиційної діяльності у Туреччині також передбачає створення ВЕЗ. Компанії можуть вільно переказувати прибуток з ВЕЗ закордон, а також до Туреччини без обмежень: звільнення від прибуткового податку з фізосіб якщо компанія експортує більше 85%. ВЕЗ передбачають 0% митних зборів та інших різноманітних податків; 0% корпоративного прибуткового податку для виробничих компаній; 0% ПДВ та спеціальних споживчих податків [31-34].

Стимулювання ПІІ у Колумбії [33]:

- постійно діючі спеціальні економічні зони та зони вільної торгівлі (Колумбія має найбільш конкурентоспроможні СЕЗ у Латинській Америці);
- спеціальні економічні режими для однієї компанії (в будь-якій точці країни);
- угоди про юридичну стабільність (забезпечують страхування того, що закони щодо інвестицій та їх тлумачення, не будуть змінені);
- секторальні стимули: податкові пільги з податку на прибуток у низці секторів (наприклад, звільнення від податку на прибуток на 10 років);
- ввезення основних засобів звільнено від мита та ПДВ.

У Швейцарії між органами влади різних рівнів встановлені децентралізовані відносини. Адміністративним одиницям надана самостійність в управлінні регіоном, рівень відповідальності відповідає рівню повноважень, забезпечених коштами. У цій країні створена досить демократична система управління. Аналізуючи політику Швейцарії у підвищенні інвестиційної привабливості слід відзначити, що в країні не існує спеціалізованого законодавства та спеціалізованих інститутів для регулювання інвестиційної діяльності [27, с. 141–143], що негативно позначається на формуванні інвестиційної привабливості. Надання консультаційної допомоги інвесторам в цій країні здійснюється всіма великими банками. Основним обмеженням у Швейцарії стосовно інвестицій є заборона сприяння припливу фінансових коштів із-за кордону, які попадають під визначення «відтік капіталу». У державі не допускається відмивання грошей та приховування особи власника

банківського рахунку. Наданням пільг при здійсненні інвестиційної діяльності на державному та регіональному рівні у Швейцарії займаються федеральний уряд та адміністрації кантонів [27, с. 141–143].

Важливе місце у формуванні інвестиційної політики Великої Британії належить регіональним агентствам та корпораціям розвитку (Шотландське та Уельське агентства розвитку, корпорації розвитку районів лондонських доків та ріки Мейсер). Такі організації можуть краще зосередитись на дослідженні переваг розвитку регіону та забезпечити його подальший розвиток та процвітання. З метою сприяння розвитку регіональної політики стимулювання інвестицій видаються позики Європейського інвестиційного банку на пільгових умовах до 50 % вкладень в основний капітал [27, с. 141–143]. У Великій Британії іноземні інвестори звільнені від отримання дозволів на здійснення своєї діяльності на території держави.

Оскільки кожний інвестор прагне максимізувати свою вигоду, повинен існувати певний контроль за діяльністю іноземних компаній, влада повинна залишатись в країні, а не переходити до іноземних контрагентів. Перевагою у законодавстві Великої Британії є те, що згідно Закону „Про промисловість”: „уряд може заборонити купівлю іноземними інвесторами важливих підприємств обробної промисловості, якщо це суперечить інтересам держави. В галузях авіаційного та водного транспорту діяльність іноземних компаній дозволяється лише під національним контролем” [27 с. 141–143]. Створення таких обмежувальних заходів сприяє підтримці національних інтересів, реалізації поставлених цілей.

Серед інших чинників, які сприяють залученню інвестицій в економіку країни, слід виділити наступні: ефективна структурна перебудова і поліпшення економічної ситуації у країні, бажання іноземних фірм зайняти нові ринки збуту для своїх товарів, висока норма прибутку за рахунок порівняно низьких витрат на робочу силу; ефективна система оподаткування (відсутні податки на капіталовкладення в обладнання, знижені податки на інвестиції в будівництво споруд) [32].

Значний інтерес у формуванні інвестиційної політики та регулювання інвестиційної діяльності представляє Канада. Економіка Канади є високорозвиненою, із значною питомою вагою іноземного капіталу в народному господарстві. У країні існує чіткий розподіл повноважень між федеральними і провінційними органами влади щодо регулювання інвестиційної діяльності [27, с. 142–143]. Провінції можуть на своєму рівні регулювати в законодавчому порядку іноземні інвестиції, якщо це регулювання не суперечить федеральному законодавству. Це дозволяє узгодити дії щодо залучення іноземних інвестицій та сприяє підвищенню інвестиційної привабливості. Налагоджена система державного регулювання дозволяє полегшити умови ведення бізнесу. Для здійснення підприємницької діяльності на території будь-якого регіону іноземні інвестори повинні отримати федеральну ліцензію. Також у Канаді існує контроль держави за допущенням іноземних інвесторів у національну економіку.

У Німеччині основними законодавчими актами для регулювання іноземних інвестицій є Закон «Про зовнішні економічні зв'язки» та Закон «Про кредити» [27, с. 141–143], згідно яких не існує законодавчих обмежень на рух капіталу, на обсяг і характер валютних угод, а також на фінансування іноземних компаній на місцевому ринку позикового капіталу. Але необхідна наявність ліцензій для ведення діяльності в деяких галузях економіки: медичній, фармацевтичній, транспортній, страховій, банківській, в готельному і ресторанному бізнесі. У Німеччині лише одного разу були введені обмеження (1973–1974 рр.), які діяли 12 місяців та полягали в необхідності отримання іноземними інвесторами дозволу Бундесбанку на здійснення інвестицій.

Незважаючи на переваги ПІІ, багато розвинених країн, як правило, регулюють або обмежують потоки ПІІ у сфері високих технологій або в тих, які пов'язані з оборонним сектором. Наприклад, Франція, Японія, Великобританія та США застосовують низку обмежень для ПІІ у стратегічних галузях (аерокосмічна, автомобільна галузі, ядерна енергетика, страхування та банківська справа, повітряний транспорт) [36]. Водночас дві країни, що

розвиваються, Китай та Індія, обмежують приплив ПІІ в секторах, у яких мають внутрішню перевагу (харчовий і споживчий) [36].

Інвестиційна політика часто визначається рівнем розвитку самої країни. Розвинені країни, наприклад, менші схильні до регулювання та обмежень ПІІ. Так, Японія та Південна Корея досягли високого рівня розвитку без стимулювання припливу ПІІ.

Висока мотивація залучення ПІІ у різних країнах визначається різними факторами. Наприклад, мотивація у створенні робочих місць та забезпечення соціальної стабільності є характерною для Центральної та Східної Європи, Росії; у реструктуризації промисловості – для Чехії, Бразилії, Чилі та Росії; у розвитку сільського господарства і гірничо-добувної промисловості – для Аргентини та Австралії; через необхідність додаткового капіталу – для Греції, Ірландії, Іспанії, Латвії (під час світової кризи) [37-38].

Інвестиційні стимулювання можна розділити на дві групи – ті, які конкретно стосуються залучення інвестицій, та заходи, які непрямо пов'язані з інвестиціями. Як бачимо з таблиці 2.3, майже всі країни, як правило, регулюють або стимулюють приплив ПІІ за рахунок впровадження вимог міжнародних угод, а також використовуючи загальні інструменти правового регулювання, державної підтримки та податкових заходів. Водночас обмежена кількість країн вживають конкретні фіскальні заходи для стимулювання інвестицій. Такими країнами є Японія, Китай та Польща.

Варто розглянути детальніше конкретні інвестиційні заходи окремих країн. Що стосується фінансових стимулів, то варто звернути увагу на заходи, які були здійсненими урядами Китаю та Ірландії. Так, у Китаї відбулася зміна пріоритетів форм державної підтримки процесів залучення інвестицій. Для стимулювання обсягів і динаміки приросту інвестицій держава використовувала преференції для іноземних інвесторів, які включали податкові пільги і спеціальні привілеї. Найбільш поширеними у країні є податкові пільги для підприємств з іноземним капіталом – зниження податку на прибуток і податкові канікули [39].

Крім того, у Китаї створено 5 спеціальних економічних зон, основними податковими пільгами яких є [40]:

1. Корпоративний податок у розмірі 15%.
2. Перевага «2+3 роки», що означає звільнення від податку протягом перших двох років та встановлення ставки податку у розмірі 12,5% протягом наступних трьох років.
3. Для деяких інвестиційних проектів у сферах базової інфраструктури, охорони навколишнього середовища та енергетики існують «3+3 роки» податкових канікул.

Таблиця 2.3 – Інвестиційні заходи у країнах G20

Стимули		Країна
Конкретні інвестиційні стимули	«Стартап»	Австралія, Індія, США, Канада, Китай, Південна Корея, Мексика, Німеччина
	Винятки	Австралія, Індія, Індонезія, Канада, Китай
	Управління	Аргентина, Бразилія, Індія, Індонезія, Китай, Мексика, Південна Африка
	Конкретні фінансові стимули	Японія, Китай, Польща
Заходи, пов'язані з інвестиціями	Правове регулювання	Ірландія, Канада, Китай, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Саудівська Аравія, Угорщина, Німеччина, Туреччина
	Державна допомога	Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Бразилія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Греція, Ірландія, Італія, Іспанія, Японія, Сполучені Штати, Сполучене Королівство, Канада, Китай, Кіпр, Південна Корея, Латвія, Литва, Польща, Люксембург, Мальта, Мексика, Нідерланди, Росія, Франція, Португалія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Угорщина, Німеччина
	Загальні податкові заходи	Аргентина, Греція, Індонезія, Ірландія, Італія, Японія, Канада, Китай, Росія
	Міжнародні угоди	Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Греція, Індія, Індонезія, Ірландія, Італія, Іспанія, Японія, Сполучені Штати, Сполучене Королівство, Канада, Китай, Кіпр, Південний Корея, Латвія, Литва, Польща, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Південна Африка, Франція, Португалія, Румунія, Росія, Саудівська Аравія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Угорщина, Німеччина і Туреччина

Джерело: сформовано автором на основі [38]

4. За певних умов підприємствам, які інвестують у виробництво мікросхем, можуть надаватися «5+5 років» податкових канікул.

5. Для компаній, які працюють у високих технологіях, окрім ставки податку 15% є можливість вирахування додаткових 50% витрат від науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Також до основних інвестиційних стимулів варто віднести [41, с. 127–129]:

1. Зняття адміністративно-правових бар'єрів (прості правила реєстрації бізнесу й отримання пільг, іноземний інвестор володіє такими ж правами, як ірландська компанія).

2. Створення максимально відкритого і конкурентного бізнес-середовища.

3. Фіскальні стимули (гранти на необоротні активи, які покликані скоротити вартість будівництва території заводу, гранти на фінансування нових машин і обладнання та гранти на встановлення об'єктів НДДКР).

4. Надання субсидій іноземним інвесторам (на купівлю основних засобів, землі, обладнання, розвиток інфраструктури, будівництво);

Варто підсумувати, що використання інвестиційних стимулів різними розвиненими країнами уже довело свою ефективність. Тому в нинішніх умовах для України особливо важливим є використання практики залучення інвестицій в економіку передових країн. Адже саме ПІ є тим інструментом, який здатен підвищити фінансові можливості та, відповідно, модернізувати економіку країни.

2.3 Аналіз прямого іноземного інвестування в Україні

В даному пункті роботи проаналізуємо потоки прямого іноземного інвестування в Україну та чинники, які впливають на притік та відтік інвестицій. Задля цього розглянемо спочатку загальний стан економіки України в період 2018-2020 рр.

З 2016 року українська економіка демонструє ознаки стабілізації після багатьох років політичної та економічної напруженості. За даними МВФ, країна

зафіксувала ріст 3,2% свого ВВП у 2019 році, дещо менше, ніж у 2018 році (3,3%), все ще обумовлений внутрішнім попитом, споживання домогосподарств становить майже 70% ВВП. Згідно з оновленими прогнозами МВФ від 14 квітня 2020 року, внаслідок спалаху COVID-19, зростання ВВП впаде до -7,7% у 2020 році та підніметься до 3,6% у 2021 році, залежно від глобальної економіки після пандемії одужання [42].

Конфлікт на сході України – і в цілому напружені відносини з Росією – продовжує шкодити економіці, яка залишається неміцною та залежною від міжнародної фінансової допомоги. Тим не менше, були прийняті реформи, що сприяють споживанню домогосподарств та консолідації державних фінансів та зваженій фіскальній та монетарній політиці, а гнучкий режим обмінного курсу допоміг зменшити дефіцит бюджету та поточного рахунку.

Рівень безробіття в Україні хоча і падає, але становить 8,5% робочої сили у 2019 році (МВФ). За оцінками, неформальний сектор в Україні становить третину ВВП країни, а ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) становить лише 20% від середнього показника по ЄС. МВФ, однак, очікує, що на тенденцію безробіття буде сильно впливати негативний економічний вплив пандемії COVID-19, в даний час, за оцінками, рівень зросте до 10,1% у 2020 році та дещо знизиться до 9,3% у 2021 році.

Аграрний сектор відіграє важливу роль в українській економіці. У 2019 році він склав 10,1% ВВП і зайняв 15% працездатного населення. Основні культури - це зернові культури, цукор, м'ясо та молоко. Україна є п'ятим у світі експортером зерна. Європейський Союз знизив митні збори на сільськогосподарські території України, що може стати благом для цього сектору. Країна багата на мінеральні ресурси, головним чином на залізо та магній, а також на енергетичні ресурси (вугілля та газ).

У вторинному секторі зайнято менше чверті населення і на нього припадає 23,3% ВВП, відсоток якого значно зменшився за останні роки. В українському виробничому секторі переважають важкі галузі, такі як залізо (Україна - шостий у світі виробник заліза) та сталь. Тільки на ці два сектори припадає близько 30%

промислового виробництва. Однак виробництво сталі зараз значно нижче рівня до 2008 року. Видобуток вугілля, хімікати, механічні вироби (літаки, турбіни, локомотиви та трактори) та суднобудування також є важливими галузями.

У секторі послуг зайнято понад 60% робочої сили та становить 51,3% ВВП. Україна є країною транзиту енергії, яка історично транспортує російську та каспійську нафту та газ до Західної Європи та Балкан через свою територію. Однак у контексті напруженості з Росією роль України як головного транзитного коридору зменшилася, і Росія шукає альтернативні шляхи (на південь через Туреччину та на північ через Німеччину). Транзитний контракт між «Газпромом» та «Нафтогазом України», термін дії якого закінчився 31 грудня 2019 року, продовжений на п'ять років.

Таблиця 2.4 – Секторальна структура зайнятості та ВДВ України у 2019 році

Розподіл економічної діяльності за секторами	Сільське господарство	Промисловість	Послуги
Зайнятість за секторами (у% від загальної зайнятості)	14.1	24.8	61.1
Додана вартість (у% від ВВП)	9,0	22.6	54.4
Додана вартість (річна зміна%)	1.3	2.3	4.6

Джерело: сформовано автором на основі [42]

Протягом останніх років запаси ПІІ в Україні зменшились, оскільки російські інвестори вилучили значну частину активів, якими вони раніше володіли. Однак, згідно зі звітом ЮНКТАД про світові інвестиції за 2020 рік, приплив ПІІ становив 3,1 млрд. доларів США у 2019 році, збільшившись порівняно з 2,3 млрд. доларів США у 2018 році (+ 30%). Запас ПІІ становив близько 49 млрд. доларів США в 2019 році порівняно з 53 млрд. доларів США в 2010 році (табл. 2.5). В основному інвестувались у виробництво, оптову та

роздрібну торгівлю, гірничодобувну промисловість, фінансові послуги та нерухомість. З метою залучення більше припливу ПІІ Україна спростила та зменшила витрати на процедуру реєстрації представництв іноземних суб'єктів торгівлі.

Таблиця 2.5 – Тенденції прямого іноземного інвестування 2017-2019 рр.

Прямі закордонні інвестиції	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Внутрішні потоки ПІІ (млн. дол. США)	2601	2355	3070
Запаси ПІІ (млн. дол. США)	43 250	44 338	48 906
Кількість інвестицій в Greenfield *	67	85	48
Вартість інвестицій Greenfield (млн. дол. США)	1633	3239	1421

Джерело: сформовано автором на основі [42]

Greenfield є формою прямих іноземних інвестицій, коли материнська компанія відкриває нове підприємство в іноземній країні шляхом будівництва нових експлуатаційних потужностей з нуля.

За рівнем чистого припливу ПІІ (% від ВВП) лідером у світі є Кіпр. Станом на 2019 рік чистий приплив ПІІ (% від ВВП) на Кіпрі становив 97,1%. У топ-5 країн також входять Гайана, Конго, Мальта та Сінгапур. У 2000 році Україна мала показник 1,9 %, а у 2019 році чистий приплив ПІІ (% від ВВП) в Україну становив 3,8% (рис. 2.10). Хоча чистий приплив ПІІ протягом останніх років суттєво коливався, він, як правило, зменшувався протягом періоду 2000–2019 років. Основними інвесторами в Україну є Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина та Великобританія.

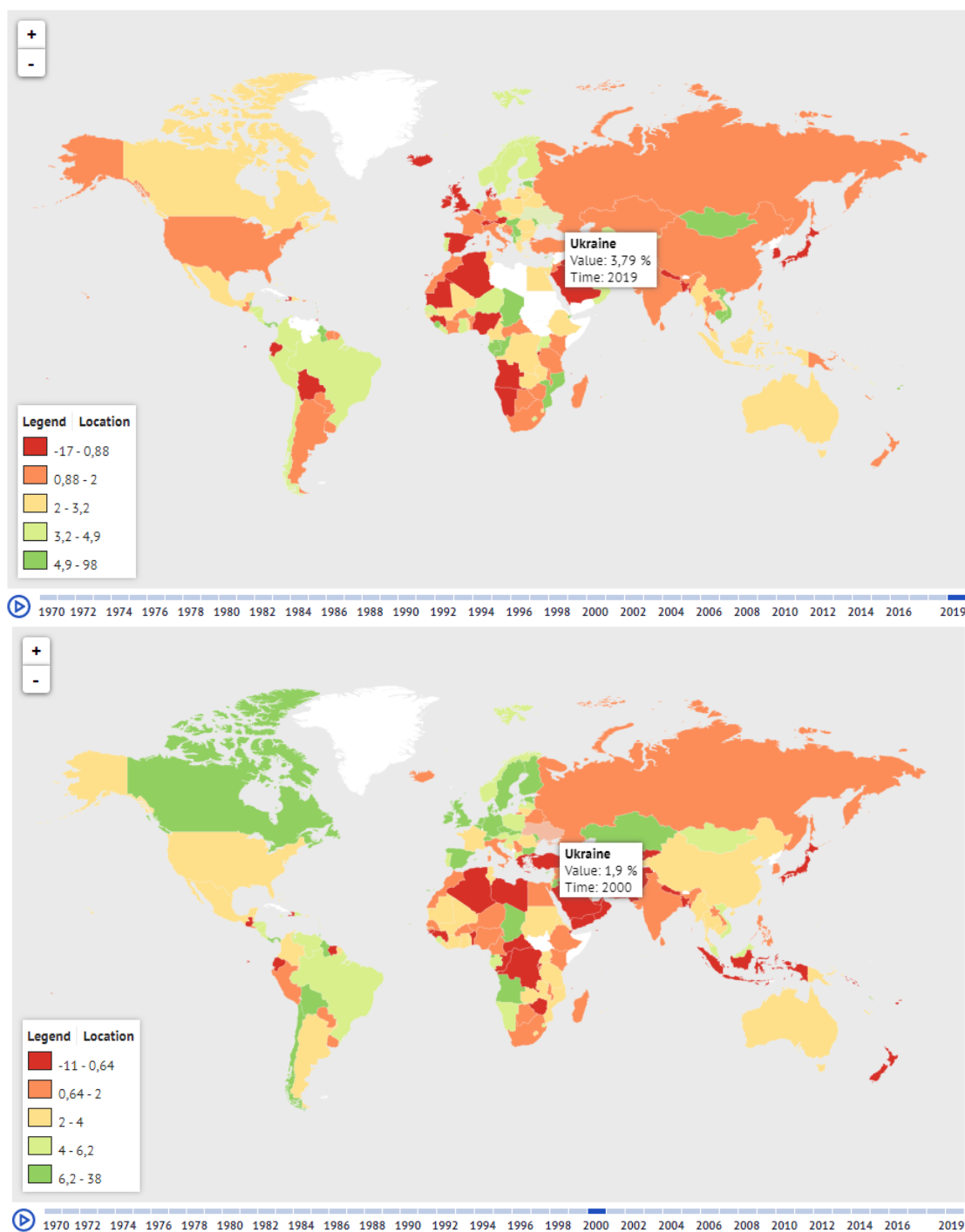

Рисунок 2.10 – Чистий приплив прямих іноземних інвестицій у % ВВП у 2000 та 2019 році

Джерело: сформовано автором на основі [43]

Динаміка чистого припливу прямих іноземних інвестицій у % ВВП подана на рис. 2.11 Як бачимо, критичними були 2014 та 2015 роки, коли в Україні розпочався воєнний конфлікт на Донбасі.

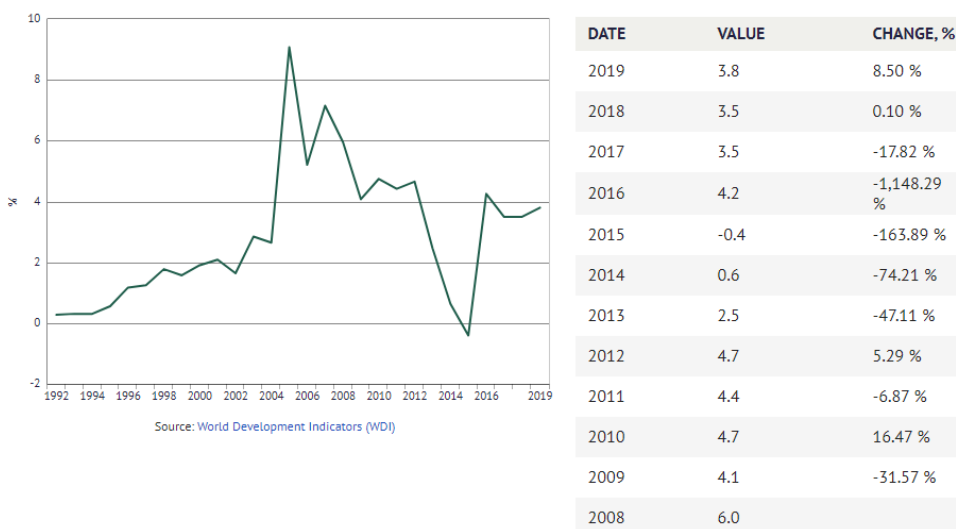

Рисунок 2.11 – Чистий приплив прямих іноземних інвестицій у% ВВП
Джерело: сформовано автором на основі [43]

У 2019 році чистий відтік ПІІ (% ВВП) для України становив 0,4%. Хоча чистий відтік ПІІ в Україну (% ВВП) протягом останніх років суттєво коливався, він, як правило, збільшувався протягом 2000 - 2019 років, закінчуючись 0,4% у 2019 році (рис. 2.12).

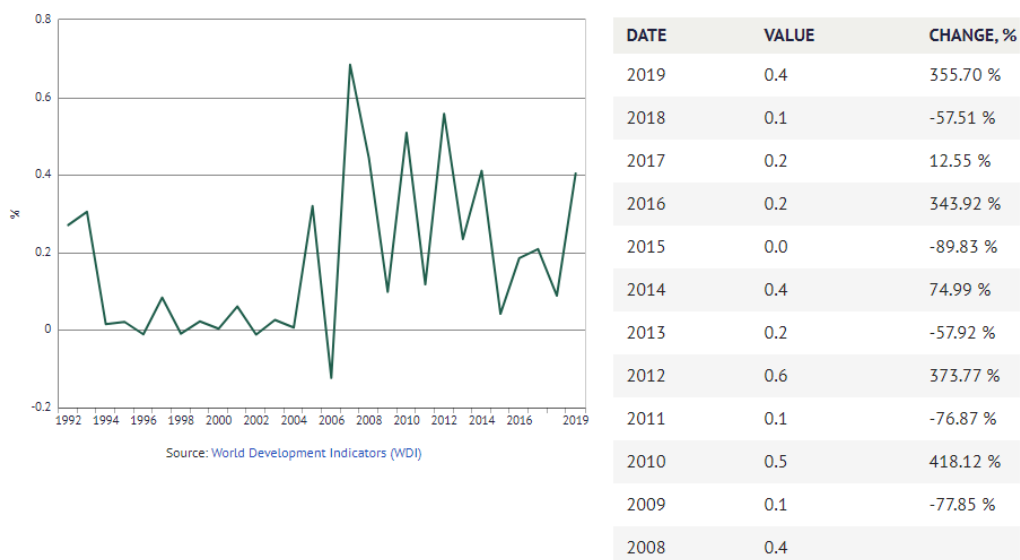

Рисунок 2.12 – Чистий відплив прямих іноземних інвестицій у % ВВП з України

Джерело: сформовано автором на основі [44]

Географічна структура іноземних інвестицій України та за видами економічної діяльності подана в додатку А-В.

Статистичні дані щодо сумарних обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіці України дозволяють констатувати, що на їхню динаміку суттєво вплинули військовий конфлікт на Донбасі, фінансова і банківська криза 2014—2015 років та повільність здійснення структурних реформ у наступні роки.

Доцільно зазначити, що військовий конфлікт на Донбасі лише поглибив широкий спектр традиційно наявних проблем залучення ПІІ в Україну. Невисокі темпи приросту ПІІ в українську економіку за останні роки пояснюються такими причинами: значний вплив капіталу нерезидентів з української економіки, який спровокував дефіцит коштів на внутрішньому фінансовому ринку, що значно обмежило пропозицію інвестиційних об'єктів для продажу потенційним інвесторам; нестабільність макроекономічної ситуації в цілому, яка проявилася у швидкому зростанні споживчих цін, формуванні негативного сальдо платіжного балансу, значній і непередбачуваній зміні валютного курсу національної валюти, корупції на всіх рівнях державної структури, брак податкових механізмів стимулювання інвестицій.

Якщо подивитися на статистику прямих інвестицій (акціонерний капітал) з країн світу в економіку України у 2019 році, то можна побачити, що майже 26% надходять з Кіпру [45-46], який є однією з найближчих до нас відомих офшорних зон, це варто розцінювати, насамперед, як повернення тих коштів, які були виведені до офшору з метою їх «відмивання».

Отже, сьогодні для українських підприємці в офшорні зони є досить поширеним інструментом уникнення надмірного податкового навантаження. Підприємці виводять великі обсяги капіталу в іноземні податкові юрисдикції і приховують власну діяльність за офшорними компаніями з метою захисту грошей. Проблематичним є той факт, що назавжди виводяться кошти не тільки бізнесу, а й влади. Це все погіршує економічне становище країни.

Масштаби відмивання «брудних» грошей в Україні також є вражаючими. У підтвердження зазначимо, що за даними міжнародної організації «Мережа

податкової справедливості», протягом 1991-2010 рр. з України незаконно виведено капітал загальним обсягом 167 млрд. дол. США (в середньому виводилося 16,7 млрд. дол. США щорічно) [47]. Більш сучасні оцінки, здійснені міжнародною організацією Глобальної фінансової доброчесності, свідчать про те, що протягом 2004-2013 рр. за обсягами нелегальних потоків виведення національного капіталу за кордон Україна посіла 14-те місце у світі з середньорічним показником в 11,676 млрд. дол. США. Тобто за експертними оцінками провідних міжнародних дослідницьких центрів та міжурядових організацій, протягом періоду незалежності з України нелегально виведено капіталу обсягом понад 240 млрд. дол. США [48].

Україна має значні ризики стосовно відмивання коштів (ВК) [49]. По-перше, корупція та нелегальна економічна діяльність (включаючи фіктивне підприємництво, ухилення від сплати податків та шахрайство) є основними загрозами ВК. Це підтверджується даними різних міжнародних та національних інституцій.

Також важливо здійснити оцінку відмивання грошей українських суб'єктів господарювання через офшорні зони. Економічна та політична ситуація в Україні, надмірне податкове навантаження, загальна соціально-економічна нестабільність спонукає українських підприємців до активного використання офшорних зон та створення офшорних компаній, що в свою чергу негативно впливає на економіку країни.

Офшорна зона являє собою територію держави або частину її території, що спеціалізується на наданні спеціального сприятливого правового режиму стосовно іноземних юридичних осіб (нерезидентів), що полягає в наданні останнім ряду сервісних послуг, у тому числі юридичне, податкове обслуговування, зручні умови при реєстрації офшорних компаній, широкий спектр банківських послуг [50].

Згідно даних міжнародної організації «Tax Justice Network», а саме Індексу фінансової прозорості, який оцінює країни у відповідності з секретністю і масштабами їх офшорної фінансової діяльності, можна дійти висновку, що

надійними податковими зонами можуть бути не тільки офшори на екзотичних і малорозвинених островах, але і цілком благополучні та прогресивні держави, а саме Сінгапур, ОАЕ, Латвія, Естонія, Грузія, Угорщина [51].

Для України співпраця з офшорними зонами посідає значне місце в економіці, обсяги офшорних операцій зростають з кожним роком. За підрахунками деяких економістів, відтік капіталу з України щорічно становить близько 9 млрд дол. США в офшори [52].

Найбільшою особливістю і перевагою створення офшорних компаній для наших підприємців є фактор оподаткування. Його оптимізація дозволяє швидко і вільно розпоряджатися коштами без постійного контролю влади. Найчастіше, податок на прибуток або взагалі відсутній, або не перевищує 1-2%. У деяких випадках з офшорних фірм не стягуються інших податків, окрім разового річного збору, який не залежить від доходу компанії [53].

Переваги функціонування офшорів для засновників таких фірм, одночасно є недоліками для країни, на території якої дійсно розташоване це підприємство. Так, перш за все, відбувається звуження потенційної бази оподаткування і, як наслідок, зменшуються податкові надходження до державного та місцевих бюджетів. Внаслідок такого стану справ Україна втрачає величезні кошти, які потенційно могли б бути використані для поліпшенні добробуту нашої країни й активізації її соціально-економічного розвитку. В цілому це призводить до посилення соціального розшарування, в тому числі й до зростання рівня бідності в Україні. Через використання вітчизняним бізнесом офшорних зон також відбувається відтік інвестиційних ресурсів, погіршується інвестиційний рейтинг України, що загострює і без того складне становище нашої країни.

Ускладнює становище ще й той факт, що в Україні досі немає законодавчої бази, яка б чітко регламентувала правила використання офшорних зон українськими підприємцями, а головне – чітко визначала, яке саме покарання чекає на бізнесмена, який виводить величезні кошти в офшори, тим самим роблячи Україну біднішою. Тож, щоб скоротити відтік капіталу з України,

необхідно обов'язково ввести систему штрафів за перевищення певного ліміту, визначеного на законодавчому рівні.

В цілому слід зауважити, що оскільки в нашій країні багато політиків поєднують свою діяльність з бізнесом, то самостійно вирішити проблему офшорних зон буде важко. Її потрібно вирішувати на наднаціональному рівні, за участю інших країн та міжнародних інститутів. Це допоможе вирішити чи пом'якшити негативні наслідки використання офшорних зон для України зокрема та інших країн світу в цілому.

На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Інвестиційна діяльність в Україні регулюється Законами України «Про державно-приватне партнерство» [54], «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [55], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [56], «Про інвестиційну діяльність» [57], «Про індустриальні парки» [58], «Про інститути спільного інвестування» [59], «Про режим іноземного інвестування» [60] та рядом інших нормативно-правових актів. Ці та інші акти спрямовані на створення міцної нормативної бази для інвестиційного співробітництва. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надаються рівні до вітчизняних інвесторів умови діяльності. Законодавство України встановлює режими іноземного інвестування. Так, Законом України «Про режим іноземного інвестування» визначено особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України, а також види і форми здійснення іноземних інвестицій, об'єкти іноземного інвестування. Держава здійснює реєстрацію та контроль за іноземними інвестиціями. Також визначено порядок розгляду спорів між учасниками інвестиційної діяльності.

Отже, процес іноземного інвестування в Україні має певні особливості (Додаток В).

По-перше, попри те, що станом на 2018 р. прямі іноземні інвестиції (ПІІ) до економіки України надійшли близько зі 130 країн світу, основна частина надходжень вже протягом багатьох років припадає на невелику кількість країн. Це свідчить про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів ПІІ до України.

По-друге, ПІІ в Україні утворені двома групами капіталів: тими, що безпосередньо належать іноземним резидентам, та такими, що контролюються іноземними компаніями резидентів України (українські капітали раніше виведені з країни, як правило, до офшорної юрисдикції — round-tripping FDI). Огляд країн-експортерів ПІІ в економіку України свідчить про невисоку частку ПІІ з розвинених країн світу, натомість кількість з офшорних зон — досить значна. У такий спосіб офшорні інвестиції витісняють з української економіки капітал розвинених країн та забезпечують лише кількісні показники приросту надходження ПІІ до України, а не якісні.

Нинішня географічна структура іноземних інвесторів в Україні не є оптимальною та не відповідає структурі інвесторів, що розміщують свої капітали у переважній більшості розвинених країн. Для української економіки важливі інвестиції саме з країн, які є технологічними лідерами та спеціалізуються на виробництві товарів з високою часткою доданої вартості, а саме зі «старих» країн-членів Європейського Союзу (Франції, Італії, Німеччини), а також США та Японії.

Стосовно галузевих пріоритетів, то в іноземних інвесторів вони різні: сьогодні ПІІ наявні в усіх галузях української економіки. Водночас більшість інвесторів, представлених на українському ринку, охоче інвестують у галузі переробної промисловості, а також сферу оптової та роздрібною торгівлі — там, де швидко з'являються нові товари, змінюється асортимент, швидко окупаються витрати та невисокі комерційні ризики. Також популярними є галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор та сектор нерухомості.

Попри те, що інвестиції залучаються у високоприбуткові галузі економіки, вони не зміцнюють конкурентні позиції країни на світових ринках. Надмірні ПШ у фінансовий сектор, з одного боку, наповнюють фінансову систему обіговими коштами, які сприяють стабільній ліквідності фінансової системи країни, з іншого – створюють підстави для екстенсивного розвитку національної економіки.

Така структура ПШ не дає Україні повністю інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості та є однією з причин низького відсотка експорту високотехнологічної продукції України серед країн світу – 7,2% промислового експорту країни. Невідповідність ПШ потребам модернізації економіки, розвитку експорту високотехнологічної продукції призводить до закріплення сировинної спеціалізації української економіки на світовому ринку.

Першочергово ПШ мають сприяти стійкому та збалансованому розвитку, структурній модернізації національної економіки, підвищенню рівня її міжнародної конкурентоспроможності.

Пріоритетом мають стати ПШ у розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв, що сприяють розширенню експортного потенціалу та посилюють конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках.

Водночас не йдеться про нехтування напрацьованими зв'язками у традиційних галузях української економіки, в які інвестори вклали кошти. Це, зокрема, харчова та хімічна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво будівельних матеріалів та сільське господарство.

Оцінка інституційного середовища залучення іноземних інвестицій в національній економіці свідчить про зміни в інвестиційному кліматі. Згідно з Індексом економічної свободи оцінка економічної свободи в Україні становить 51,9, що робить її економіку 150 кращою в Індексі 2018 року. Його загальна оцінка зросла на 3,8 пункту, що відображає поліпшення у восьми з 12 показників економічної свободи та особливо значне покращення грошової свободи та свободи інвестицій [61].

У 2017 році Transparency International «Індекс сприйняття корупції»

Україна здобула 30 балів зі 100 можливих і посіла 130 місце зі 180 країн. Це на 1 бал більше та 1 позицію вище, ніж у 2016 році. Такий повільний ріст індексу пояснюється тим, що керівництво країни не веде боротьбу з корупцією, а також рівень довіри до українських судів та прокуратури залишається низьким [62].

У рейтингу Doing Business 2018 Україна піднялась на +4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (за 140-го на 35-те місце) по компоненту «одержання дозволів на будівництво» – завдяки зменшенню пайової участі в Києві з 10 до 2% та зниженню вартості послуг з технагляду; + 41 пункт по «сплаті податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ. Крім того, у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн) [63]. Динаміка позицій України в світових рейтингах подана в додатку Г.

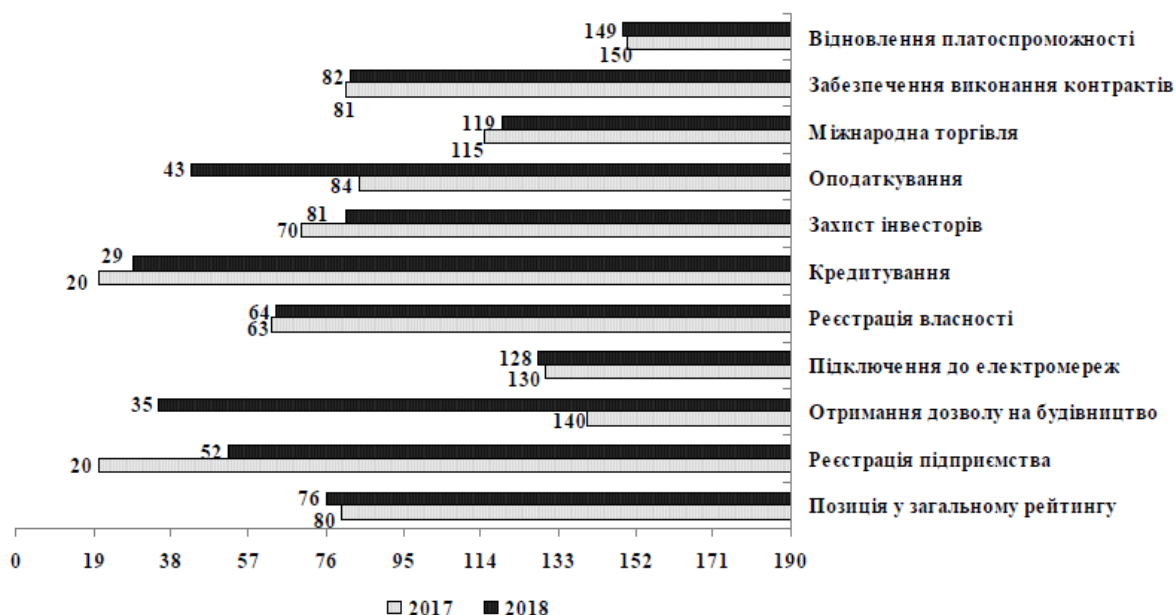

Рисунок 2.13 – Позиції України у рейтингах Doing Business 2017/2018

Джерело: сформовано автором на основі [52]

Останні оцінки інвестиційного клімату в Україні показали позитивну динаміку. Згідно з дослідженням Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) за

I півріччя 2018 року індекс інвестиційної привабливості склав 3,1 бала із 5 можливих. В кінці минулого року він становив 3,03, в кінці 2016 року - 2,85, так що позитивна динаміка в наявності. Кількість незадоволених інвестиційним кліматом у 2017 році була 58%, тоді як станом на I півріччя зафіксовано зменшення на 20% [63].

Окрім політичної нестабільності, інвестори відзначали, що основна неефективність та корупція в системі правосуддя є одними з основних перешкод для інвестицій. Іншими серйозними перешкодами є складність законодавчих та нормативних актів, неякісне дотримання контрактів та управління. Незважаючи на адміністративні труднощі, Україна залишається привабливим напрямком для інвестицій з багатьох причин: країна має великий внутрішній ринок, перевірений сільськогосподарський потенціал, енергетичні та мінеральні ресурси та стратегічне географічне розташування, що робить її транзитним вузлом та воротами до Європи та Євразії. Крім того, нинішній уряд, як видається, активно займався реформуванням інвестиційного клімату. У червні 2018 року набув чинності новий закон, спрямований на більшу прозорість. Країна помітно регулярно і суттєво прогресувала за показниками інвестиційного клімату, що входять до індексу ведення бізнесу Світового банку. Зараз Україна посідає 64 місце (із 190 економік) у країні Звіт «Doing Business 2020» (табл. 2.6). Досягнуто успіху в отриманні дозволів на будівництво, підключенні до електроенергії, захисті інвесторів меншин та транскордонній торгівлі. У таблиці 2.6 подані індекси щодо захисту інвесторів. Чим більший індекс прозорості транзакцій, тим прозоріші умови операцій. Чим більший індекс відповідальності менеджера, тим більше менеджер несе особисту відповідальність. Чим більшим буде індекс сили акціонерів, тим легше буде акціонерам вжити юридичних заходів.

Основними активами української економіки, які сприяють вкладенню ПІІ є такі фактори:

- один з найбільших ринків Європи з 47 мільйонами споживачів;
- кваліфікована та недорога робоча сила та поява середнього класу оцінюються у 20% населення;

- уряд, який прагне покращити діловий клімат для сприяння інвестиціям шляхом реформування банківського сектору;
- якісна система освіти: Україна є четвертою у світі за рівнем кваліфікованих спеціалістів у високотехнологічному секторі;
- стратегічне географічне положення, країна розташована біля воріт Європи, Росії та Азії;
- добре розвинена транспортна інфраструктура (в країні 18 морських портів);
- присутність таких інвесторів, як Kraft Foods, Coca-Cola, Hewlett Packard, Cargill, Кнаuf, Raiffeisen Bank Aval;
- потужна міжнародна фінансова підтримка: чи то з боку глобальних установ (МВФ, Світового банку чи ЄС), чи через двосторонні угоди;
- значні природні ресурси (запаси залізної руди та марганцю) та велика сільськогосподарська промисловість.

Таблиця 2.6 – Порівняння України та інших країн щодо захисту інвесторів

Порівняння країн для захисту інвесторів	Україна	Східна Європа та Центральна Азія	Сполучені Штати	Німеччина
Індекс прозорості транзакцій	8,0	7,0	7.4	5.0
Індекс відповідальності менеджера	2.0	5.0	8.6	5.0
Індекс сили акціонерів	6.0	6.0	9,0	5.0

Джерело: сформовано автором на основі [42; 64]

До слабких сторін української економіки належать:

- законодавча база, яка забезпечує незначну безпеку (наприклад, щодо інтелектуальної власності) та підтримку іноземних інвесторів, яка характеризується, серед іншого, ендемічною корупцією;

- слабо диверсифікована економіка, яка сильно залежить від Росії (її основного торгового партнера, з яким вона також перебуває в дипломатичному конфлікті після кризи в Криму);
- високий державний борг (особливо зовнішній борг);
- фінансова неміцність національної нафтової компанії «Нафтогаз» та постійний ризик неможливості країни сплатити рахунки за газ;
- падіння промислового виробництва з 2009 року;
- нестабільна економіка, що характеризується високим рівнем інфляції (14% у 2017 році);
- політична нестабільність, посилена внутрішнім збройним конфліктом із сепаратистами та зовнішнім з Росією;
- бізнес-середовище, яке, як правило, погане і складне для розуміння (наприклад, особливо громіздкі та неефективні процедури оформлення), як це можна побачити на 76-му місці у звіті Світового банку Doing Business 2018 .

Державні заходи щодо мотивації або обмеження ПІІ передбачають не широкий спектр, зокрема: уряд здійснює інвестиційні реформи. Наприклад, він прагнув спростити процедури започаткування бізнесу. Податкові пільги існують також у певних секторах, таких як гірничодобувна галузь та сільське господарство. Крім того, імпортні капітальні товари звільняються від митних зборів.

Факторами, які можуть обмежувати темпи розвитку економіки, а також залученню інвестицій, є [65]:

- політична нестабільність, часта роз'єднаність між політичними силами в питаннях проведення реформ;
- невизначеність щодо можливості отримання чергового траншу від МВФ;
- монетарна політика НБУ щодо утримання курсу національної валюти і таргетування інфляції;
- розмір облікової ставки вартість кредитів;
- виконання показників Державного бюджету;

- недостатнє інформування ділових кіл про позитивні моменти розвитку економіки.

Місцеві фактори, які впливають на рішення інвесторів подані на рисунку 2.14 [33].

Рисунок 2.14 – Фактори, які впливають на рішення іноземних інвесторів в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [33]

Іноземні інвестори очікують від влади [33]:

- прихильність, відкритість та доступність місцевої влади;
- участь посадових осіб у вирішенні проблем, швидке реагування на звернення;
- доступ до необхідної інформації, допомога у пошуку ділових партнерів і постачальників;
- «єдине вікно», простота реєстрації та ведення бізнесу, правил і процедур;
- надання підтримки в отриманні пільг, передбачених законодавством;
- адаптація пропозицій у сфері освіти до потреб компанії(ринку праці);

- добрі відгуки компаній, які вже працюють;
- відсутність корупційних проявів та інших зловживань.

Проте для бізнесу 2018 рік запам'ятався 10 важливими ініціативами, які спрямовані на створення прозорих, чесних умов європейського рівня для ведення бізнесу. Вони стосуються електронізації, дерегуляції та демонополізації, врегулювання та «розмороження» конкретних механізмів – у 10 сферах [66].

Позитивним також є те, що в жовтні 2016 року в Україні було створено Офіс із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest постановою Уряду [67]. Діяльність Офісу спрямована на надання інвесторам реальної інформації та порад щодо ведення бізнесу в Україні, зокрема у ключових секторах економіки - агробізнесі, енергетиці, виробництві та інфраструктурі, сфері інноваційних технологій. Офіс діє як постійно діючий дорадчий орган Кабінету Міністрів України для просування і підтримки прямих іноземних інвестицій та вдосконалення іміджу України як привабливої для інвестицій країни. Фахівці UkraineInvest координують дії органів виконавчої влади для вирішення проблемних питань, що виникають при інвестуванні в економіку України, а також при підготовці пропозицій щодо формування і реалізації інвестиційного потенціалу України, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату в Україні, забезпеченні захисту прав інвесторів.

Висновки до розділу 2

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в цьому році піддадуться великому тиску в результаті пандемії COVID-19. Очікується, що вони різко скоротяться, опустившись значно нижче мінімального рівня, на якому вони опинилися в період світової фінансової кризи, що зведе нанівець і без того мляве зростання міжнародних інвестицій останнього десятиліття. Особливо

сильно постраждає приплив в країни, що розвиваються, оскільки, зокрема, в найбільшою мірою торкнуться інвестиції в експортоорієнтовані та сировинні виробництва.

Наслідки цього можуть відчуватися набагато довше безпосереднього впливу на інвестиційні потоки. Так, криза може стати каталізатором процесу структурної трансформації міжнародного виробництва в цьому десятилітті та відкрити можливість підвищення стійкості, але це буде залежати від того, чи вдасться реалізувати потенціал нової промислової революції і подолати посилюється економічний націоналізм. Вирішальне значення матиме співпраця; сталий розвиток залежить від глобального політичного клімату, як і раніше сприяє міжнародним інвестиціям.

В кожній країні створений свій режим регулювання міжнародної інвестиційної діяльності, який впливає на рівень інвестиційної привабливості країни. Одні країни використовують більш жорсткі методи регулювання діяльності інвесторів, інші навпаки – створюють ліберальне законодавство, що сприяє притоку капіталу. В одних країнах допуск міжнародних інвестицій в економіку регулює єдиний законодавчий акт, а в інших різні аспекти міжнародної інвестиційної діяльності регулює ціла сукупність нормативно-правових актів.

Важливу роль у формуванні інвестиційної привабливості відіграють органи місцевого самоврядування, спеціалізовані організації, на які покладено повноваження управління інвестиційними процесами. Від діяльності вище згаданих органів та структур залежить ефективність реалізації інвестиційної політики та рівень інвестиційної привабливості країни.

Важливим фактором інвестиційної привабливості досліджуваних країн є стабільність їх законодавства, оскільки потенційні інвестори оцінюють умови та можливості реалізації інвестицій, а також наявні гарантії щодо здійснення інвестування.

Практика регулювання міжнародної інвестиційної діяльності в різних країнах світу є надзвичайно багатогранною. Підхід до регулювання міжнародної

інвестиційної діяльності як до певної системи дозволяє охоплювати ті аспекти взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності, які забезпечують її найвищу ефективність.

Процес іноземного інвестування в Україні має певні особливості. По-перше, попри те, що станом на 2020 р. прямі іноземні інвестиції (ПІІ) до економіки України надійшли близько зі 130 країн світу, основна частина надходжень вже протягом багатьох років припадає на невелику кількість країн. Це свідчить про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів ПІІ до України. По-друге, ПІІ в Україні утворені двома групами капіталів: тими, що безпосередньо належать іноземним резидентам, та такими, що контролюються іноземними компаніями резидентів України (українські капітали раніше виведені з країни, як правило, до офшорної юрисдикції). Огляд країн-експортерів ПІІ в економіку України свідчить про невисоку частку ПІІ з розвинених країн світу, натомість кількість з офшорних зон — досить значна. У такий спосіб офшорні інвестиції витісняють з української економіки капітал розвинених країн та забезпечують лише кількісні показники приросту надходження ПІІ до України, а не якісні.

Регулювання міжнародної інвестиційної діяльності в Україні має бути спрямоване на створення ефективної законодавчої бази, привабливого інвестиційного клімату, відповідного інституційного забезпечення. Крім того, доцільно стимулювати перехід економіки на інноваційний тип розширеного відтворення та надавати пріоритет інвестиціям у високі технології й інтелектуальний капітал. Іноземні інвестори очікують від влади: прихильність, відкритість та доступність місцевої влади; участь посадових осіб у вирішенні проблем, швидке реагування на звернення; доступ до необхідної інформації, допомога у пошуку ділових партнерів і постачальників; «єдине вікно», простота реєстрації та ведення бізнесу, правил і процедур; надання підтримки в отриманні пільг, передбачених законодавством; адаптація пропозицій у сфері освіти до потреб компанії (ринку праці); добрі відгуки компаній, які вже працюють; відсутність корупційних проявів та інших зловживань.

РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ

3.1 Обґрунтування залучення прямих іноземних інвестицій на основі світового досвіду

Міжнародні інвестиції є важливим рушієм глобалізації та за останні десятиліття швидко зросли завдяки швидкій появі глобальних ланцюгів створення вартості. Виробничі процеси стають дедалі фрагментованішими, оскільки товари виробляються послідовно поетапно в різних країнах після сильного зниження витрат на зв'язок та координацію. Фірми прагнуть оптимізувати виробничий процес, розміщуючи різні етапи виробництва на різних площадках відповідно до найбільш оптимальних факторів розміщення в різних країнах. Незважаючи на те, що діяльність з розподілу, збуту та виробництва була першою, науково-дослідні та дослідницькі розробки (НДДКР) та діяльність з прийняття рішень також дедалі більше (пере) розміщуються на міжнародному рівні.

Багатонаціональні підприємства стали важливими економічними суб'єктами світової економіки завдяки великим міжнародним інвестиціям та численним філіям за кордоном, що дозволяє їм переносити діяльність у своїй багатонаціональній мережі відповідно до мінливих умов попиту та витрат. ТНК також відіграють важливу роль в інтернаціоналізації НДДКР та інновацій завдяки зростаючим інвестиціям у НДДКР за кордоном. Хоча більшість інвестицій у НДДКР все ще зосереджені в країнах походження, часто поруч із штаб-квартирою ТНК, іноземні філії відіграють важливу роль у багатонаціональній мережі, організовуючи свою науково-дослідну та інноваційну діяльність у глобальному масштабі.

Економіки, що розвиваються, стають дедалі привабливішими для міжнародних інвестицій, включаючи інвестиції в інноваційну діяльність. Зміни в інвестиційній поведінці ТНК відображають мінливий ландшафт інновацій та дедалі більше глобального постачання науково-технічних ресурсів та можливостей. Наприклад, Китай та Індія зайняли своє місце як важливі гравці зі зростаючим потенціалом для досліджень та інновацій. Отже, промислово розвинені країни стикаються зі зростаючою конкуренцією з країн, що розвиваються, не лише на низькому рівні технологічного кінця ланцюжка доданої вартості, але і дедалі більше, що стосується більш технологічних та наукоємних компонентів.

Пандемія суттєво вплинула на міжнародні інвестиції (в інновації) із значним падінням інвестицій, компанії затримали нові інвестиційні проекти. Економія коштів та консолідація стали пріоритетом, особливо для інвестицій у розвинених країнах, за рахунок виходу на ринок, що, як і раніше, є важливим у великих країнах, що розвиваються.

В даний час майже всі уряди націлені на міжнародні інвестиції у високотехнологічні галузі (що відображає підхід інноваційної індустрії) та в інновації та НДДКР (що відображає підхід до функціонування інноваційної діяльності), оскільки, як правило, ці інвестиції приносять більші переваги країнам, що приймають. Незважаючи на те, що між країнами існують відмінності, загально визнаними галузями, «націленими», є, зокрема, електроніка, телекомунікації, обладнання, фармацевтика, аерокосмічна, автомобільна (виробництво) та ділові послуги та телекомунікації (послуги). Країни дедалі частіше беруть до уваги зростаючу міжнародну фрагментацію ланцюжків створення вартості компаній та застосовують більш функціональний підхід, надаючи пріоритети лабораторіям НДДКР, штаб-квартирам та іншим центрам прийняття рішень.

Привабливість країни для міжнародних інвестицій безпосередньо визначається вигідним характером факторів її розташування. Міжнародні інвестори ретельно вивчають основні детермінанти розташування (сильні та

слабкі) альтернативних місць, які вони розглядають, і, як правило, шукають пакет привабливих факторів розташування, які базуються на надійних економічних засадах. Однак існує велика різноманітність міжнародних інвестицій та детермінанти місцезнаходження, як правило, різняться між галузями, функціональними видами діяльності, режимами в'їзду, мотивами інтернаціоналізації тощо, що пояснює необхідність більш диференційованого аналізу. Рішення щодо розташування в багатьох випадках є результатом тривалого і ретельного процесу прийняття рішень ТНК через, як правило, довгостроковий характер та великі інвестиції, пов'язані із створенням філії за кордоном, що пояснює необхідність стабільної політики та нормативної бази.

Детермінантами розташування у високотехнологічних галузях (галузевий підхід до інновацій) є розмір ринку, наявність високоякісних ресурсів, таких як наукова інфраструктура та пропозиція кваліфікованої робочої сили, наслідки агломерації, що виникають внаслідок безпосереднього розташування інших компаній та громадськості центри знань. Міркування витрат, включаючи витрати на оплату праці, виявляються більш другорядними, ніж в інших галузях; натомість якість факторів розташування у приймаючій країні набагато важливіша.

Розгляд конкретних видів діяльності, таких як НДДКР та штаб-квартира (підхід до функціонування бізнесу), пропонує додаткові уявлення. Рішення щодо розташування для більш адаптивних науково-дослідних установ в першу чергу орієнтовані на попит і, отже, пов'язані з близькістю ринку, оскільки важливо бути поруч із "провідними користувачами" та адаптувати продукцію та процеси до місцевих умов. Фактори розташування для більш інноваційних інвестицій у НДДКР більше керуються пропозицією, що узгоджується з мотивацією джерел технологій / знань: технологічна інфраструктура країни перебування, наявність інших фірм та установ, які можуть створити вигоди, які можуть інвестувати фірми-інвестори, доступ до навченого персоналу, встановлені зв'язки з університетами чи державними установами, існування відповідної інфраструктури для конкретних видів досліджень тощо. Важливість витрат на

оплату праці для науково-дослідного персоналу залишається неоднозначною; доки кілька років тому вони мали обмежене значення, деякі факти вказують на зростаюче значення, зокрема в країнах з економікою, що розвивається.

Привабливість для міжнародних інвестицій є пріоритетом політики у більшості країн: розвинені країни сподіваються, що ці нові інвестиції компенсують їх зменшувальну порівняльну перевагу в більш трудомісткій діяльності, тоді як країни, що розвиваються, розглядають цю діяльність як важливий важіль для їх економічного розвитку. Реалізація політики активної привабливості країн щодо досить обмеженого пропозиції інвестиційних проектів призвела до посилення політичної конкуренції між країнами. Політики повинні пильно стежити за негативними наслідками такої політичної конкуренції (наприклад, за участю воєн) та утримуватися від поведінки, що спотворює ринок.

Уряди шукають послідовну та ефективну стратегію, засновану на правильному поєднанні політик (що відображає одночасну важливість кількох факторів розташування) та безпосередньо пов'язаних з характеристиками країни перебування. Таким чином, не існує єдиного набору політик для всіх країн / регіонів, оскільки оптимальний набір політик буде залежати від промислової структури країн, їхніх інноваційних показників, їх розміру та організаційної організації, наявності ТНК тощо.

Щоб залучити міжнародні інвестиції в інновації, уряду України необхідно реалізувати широку, горизонтальну стратегію, яка є чіткою частиною ширшої економічної / промислової політики країни. Горизонтальний характер політики привабливості для інновацій безпосередньо пов'язаний із широким та поширеним характером інновацій; Успішна інноваційна стратегія повинна діяти в декількох сферах політики, включаючи конкретні заходи для залучення міжнародних інвестицій в інновації. Основним викликом для урядів є розробка інструментів політики, які максимально відкриті для ТНК, але в той же час оптимізують вигоди для місцевої економіки.

Привабливість для інновацій вимагає тісної координації / інтеграції інноваційної політики та політики стимулювання внутрішніх інвестицій

України. Інноваційна політика спрямована на підвищення інноваційних показників та результатів нашої держави, що приймають, в той час як стимулювання інвестицій намагається створити позитивний імідж країни як місця для міжнародних інвестицій. Однак привабливий маркетинг приймаючої України, який не ґрунтується на міцних економічних засадах, потенційні інвестори швидко сприймуть як недостовірний. Орієнтуючись на конкретні типи інвесторів, формуючи маркетингові та інформаційні інструменти та надаючи спеціальні послуги, стимулювання інвестицій може призвести до кращих результатів інвестицій.

В результаті посилення політичної конкуренції країни іноді готові пропонувати прямі пакети стимулів (наприклад, субсидії та податки, включаючи податкові кредити на НДДКР) для окремих інвесторів. Існує кілька доказів того, що стимули можуть перенаправляти інвестиції з однієї країни в іншу в межах географічного регіону. Тим не менше, Україна повинна бути дуже обережними у наданні стимулів інвесторам.

Одним з інструментів вирішення проблеми залучення інвестицій у промисловість по всьому світу вважається створення індустріальних парків – спеціальних промислових територій.

Відповідно до Закону України “Про індустріальні парки” [58] індустріальний парк (ІП) – це облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники ІП можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості; науково-дослідну діяльність; діяльність у сфері інформації і телекомунікацій.

Вигоди для учасників – мінімізація витрат матеріальних, фінансових, трудових і часових ресурсів, необхідних для започаткування господарської діяльності, можливість отримання послуг, пов'язаних із забезпеченням господарської діяльності, від керуючої компанії [68].

Індустріальні парки працюють у США, Китаї, Туреччині, Польщі, Кореї, Малайзії, Ізраїлі та інших країнах, що показують високі темпи розвитку виробництва. Наприклад, у Туреччині з 2002 по 2017 роки було побудовано

понад 200 індустріальних парків, що дозволило збільшити ВВП країни в 3,7 рази і залучити інвестиції в їх розвиток в розмірі \$ 100 млрд [69].

Наприклад, законодавство про індустріальні парки у Туреччині було прийнято в 2000 році. А вже в період 2002-2010 років в країні створено 148 парків (на сьогодні їх більше 264). ВВП країни та експорт в зазначений період зросли більше ніж у 3 рази [70].

Чехія впровадила державну програму розвитку індустріальних парків у 1998 році. За сім років було створено близько сотні індустріальних парків, на що з бюджетів різних рівнів було витрачено 200 млн євро. У відповідь інвестори вклали в нові виробництва 9 млрд євро, створили 70 тис. робочих місць. В середньому в 1 га індустріального парку було вкладено 4,4 млн дол. інвестицій та створено 35 нових робочих місць.

У Китайській Народній Республіці перші індустріальні парки були створені ще в 1980 році. Сьогодні в країні функціонує 54 індустріальні зони, які формують близько 10% ВВП та акумулюють 30% прямих іноземних інвестицій та 37% товарного експорту. Індустріальні зони дають близько половини валової високотехнологічної продукції Китаю і третину високотехнологічного експорту.

В Угорщині індустріальні парки розвиваються з 1992 року. На сьогоднішній день в країні функціонує більше 200 індустріальних парків, які сукупно забезпечують близько 18% ВВП країни (в той час, як на весь промисловий сектор припадає 30-32% ВВП Угорщини), а також надають більше 200 000 робочих місць.

Таким чином, індустріальні парки стали основою інноваційних стратегій розвитку як країн, так і регіонів, що забезпечило формування «нової економіки» – економіки знань, економіки інформаційних технологій, нових бізнес процесів та економічне лідерство таких держав на світовій арені.

З метою залучення інвестицій в індустріальні парки держави застосовують широкий перелік інструментів підтримки та стимулів для учасників інвестиційних проектів. Світовий досвід доводить, що тимчасове стимулююче оподаткування індустріальних парків є одним з найбільш важливих і дієвих

інструментів державної підтримки.

Серед податкових інвестиційних стимулів, що застосовуються іншими країнами для розвитку індустріальних парків:

– пільгові ставки з податку на прибуток - Нідерланди, Чехія, Туреччина Китай (підприємства зі 100% іноземними інвестиціями або спільні підприємства користуються 2-річними податковими канікулами, починаючи з першого року отримання прибутку, а протягом наступних трьох років - сплачують податок в розмірі 50%. Деякі індустріальні зони застосовують ставку податку 10% , якщо іноземне підприємство експортує понад 70% своєї продукції), Литва (інвестиції понад 1 млн євро звільняються від податку на прибуток на 5 років), Росія (розмір пільгової ставки залежить від обсягу інвестицій, чисельності створюваних робочих місць), Узбекистан, Білорусь (повне звільнення протягом перших 10 років з дати реєстрації як резидент індустріального парку, а протягом наступних 10 років податок сплачується в розмірі 50% від діючої ставки; звільнення від податку на дивіденди, нарахованих акціонерам резидента (протягом перших 5 років з моменту отримання валового прибутку резидентом парку);

– звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування, що ввозиться учасникам індустріальних парків – Туреччина, Нідерланди Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан;

– звільнення від сплати податку на нерухомість – Польща, Нідерланди, Туреччина (протягом 5 років з дня будівництва промислового підприємства), Тайвань, Казахстан (знижена ставка), Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь;

– звільнення від податку на землю - Туреччина, Тайвань, Китай (розмір пільги різний в залежності від індустріального парку);

– звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна - Литва (протягом перших 5 років - 100% пільга за умови, що обсяг інвестицій склав не менше 724 євро/га, протягом наступних 5 років - пільга в розмірі 50% від суми податку);

– звільнення від екологічних податків – Туреччина (звільнення від муніципального податку на тверді відходи; зниження вартості води, природного газу і зв'язку);

– звільнення від сплати місцевих податків і зборів - Угорщина (місцеві органи влади мають право прийняти рішення про звільнення резидентів від оподаткування місцевими податками строком до 5 років);

– застосування пільгових суттєво знижених тарифів на комунальні послуги - Туреччина (знижені тарифи на воду, природний газ і послуги зв'язку), Угорщина (знижені тарифи на комунальні послуги або надання резидентам права розстрочення платежів);

– державні гарантії для інвесторів індустріального парку від несприятливої зміни законодавства про податки і збори – діють в багатьох країнах та передбачають збереження умов діяльності в разі прийняття законів, які погіршують умови в частині митного, податкового та інших режимів.

Таким чином, світовий досвід свідчить про те, що вітчизняна законодавча база, орієнтована на підтримку індустріальних парків в Україні, знаходиться на початковій стадії формування та потребує суттєвого доопрацювання в частині встановлення дієвих інвестиційних стимулів для резидентів індустріальних парків за найкращими міжнародними зразками.

Станом на 2019 в Україні функціонує 50 індустріальних парків [71], але працюючих ще немає (рис. 3.1) [72] (Додаток Д). Є «живий» парк у Білій Церкві, почав рухатись у Вінниці. Є й майданчики, які не підпадають під поняття «індустріальний парк», але є «бізнесовими територіями». У нас теж поступово приходять до розуміння необхідності індустріальних парків. Але проблемою України є те, що уряд поки неспроможний зрозуміти необхідність пільгових режимів для таких зон. Відповідно, на наш захід були запрошені депутати Верховної Ради, які є прибічниками цього підходу і які просувають законопроекти. Законодавчої бази в нас ще фактично немає, вона слабка.

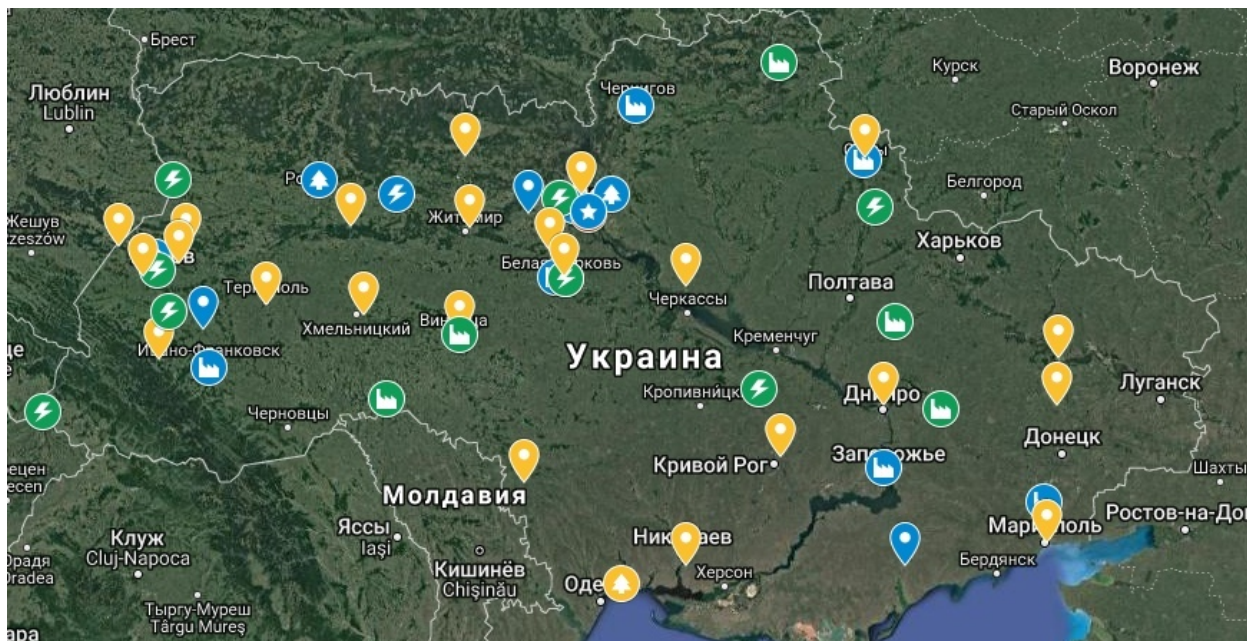

Рисунок 3.1 – Індустріальні парки України станом у 2019 році

Джерело: сформовано автором на основі [71]

А те, що закладено в законі про індустріальні парки, не можна порівняти з тими стимулюючими заходами, які є в інших країнах. Наприклад, у Польщі, Словаччині, Туреччині, Південній Кореї. Сьогодні всі країни конкурують між собою за інвестиції, а для цього треба мати найбільш привабливі умови. Україна має найгірші умови серед тих країн, з якими ми хотіли б конкурувати в залученні інвестицій.

Для максимальної ефективності інвестиційної карти акцент необхідно робити на конкурентних перевагах регіону, міста чи іншої адміністративної одиниці та їх унікальних характеристиках. Очікується, що індустріальні парки типу «грінфілд» (greenfield), які створюються на раніше не забудованих земельних ділянках промислового призначення, будуть привабливими переважно для великих компаній, які шукають площі для забудови промисловими спорудами під свої специфічні потреби. Індустріальні парки типу «браунфілд» (brownfield), що створюються на базі промислових майданчиків із проведенням відповідної до спеціалізації індустріального парку і його учасників реконструкції інфраструктури і/або капітальних робіт, скоріше за все, викличуть інтерес у невеликих компаній, виробничі комплекси яких можуть розміщуватися

у стандартних приміщеннях. «Час до ринку» (час від початку інвестування до випуску і реалізації продукції) для учасників індустріального парку типу «браунфілд» має скоротитися з двох-трьох років до шести-дев'яти місяців.

3.2. Економічна безпека країни в контексті залучення іноземного капіталу

Останні два роки спостерігається сплеск інтересу до міжнародних інвестицій у АПК України у зв'язку з відкриттям ринку землі. Купівля та оренда сільськогосподарських земель в Україні інвесторами для виробництва продуктів харчування на підтримку їхньої стратегії продовольчої безпеки привертала до цього часу найбільшу увагу, хоча це лише один із різноманітних фактичних або запланованих інвестиційних потоків з різними мотиваціями.

Деякі країни, що розвиваються, прагнуть залучити та сприяти іноземним інвестиціям у свої сільськогосподарські сектори. Для них прямі іноземні інвестиції розглядаються як потенційно важливий внесок у заповнення інвестиційного дефіциту, хоча те, наскільки ці інвестиції йдуть у напрямку задоволення своїх реальних потреб в інвестиціях, неясно. Фінансові вигоди від передачі активів країнам, що приймають, здаються незначними. Наприклад, вимагається орендна плата за землю, як правило, низька або навіть нульова, тоді як різні податкові пільги, що часто пропонуються іноземним інвесторам, означають втрату податкових надходжень. Однак іноземні інвестиції розглядаються як потенційно вигідні для розвитку, наприклад, через передачу технологій, створення робочих місць та розвиток інфраструктури [73].

Безумовно, складні та суперечливі економічні, політичні, інституційні, правові та етичні питання порушуються стосовно зменшення бідності, розвитку сільських районів, технологій та доступу до інфраструктури в Україні. З іншого боку, відсутність інвестицій у АПК протягом десятиліть означало збереження низької продуктивності та застій виробництва.

Проте важливо зазначити, що інвестиції у АПК в Україні має ряд особливостей, зокрема:

- основною формою інвестицій є придбання переважно шляхом довгострокової оренди сільськогосподарських угідь;
- земельні інвестиції можуть бути масштабними, багато з яких охоплюють понад 10 000 гектарів, а деякі - більше 500 000 гектарів;
- інвестиції можуть передбачати розвиток інфраструктури;
- інвестори – це, головним чином, приватний сектор, але уряди та суверенні фонди також беруть участь у наданні фінансової та іншої підтримки приватним інвесторам, а в деяких випадках і безпосередньо;
- інвестори приватного сектору часто є інвестиційними або холдинговими компаніями, а не спеціалістами з агропродовольчого господарства, а це означає, що необхідно придбати необхідний досвід для управління складними великими сільськогосподарськими інвестиціями.
- продовжуються традиційні прямі іноземні інвестиції, але часто наголошується на різних формах спільних підприємств, таких як контрактне господарство.

Земельні інвестиції є лише однією стратегічною відповіддю на проблеми економічної безпеки країн з обмеженими інвестиційними ресурсами, і обговорення цих інвестицій потрібно задавати в більш широкому контексті обговорення стратегій в цілому. Різноманітність інших механізмів, включаючи створення регіональних резервів, фінансові інструменти для управління ризиками, двосторонні угоди, включаючи протидію торгівлі та вдосконалення міжнародних інформаційних систем продовольчого ринку, можуть сприяти підвищенню продовольчої безпеки імпортерів продовольства з обмеженими ресурсами.

Інвестиції можуть бути спрямовані на вкрай необхідну інфраструктуру. Це, разом із зусиллями щодо підвищення ефективності та надійності світових ринків як джерел продовольства може підвищити продовольчу безпеку для всіх зацікавлених осіб загалом шляхом розширення виробничих та торгових

можливостей. Такі інвестиції у розвиток можуть бути схожими на офіційну допомогу в розвитку, але з потенційною непрямою вигодою для України через збільшення доступності експорту. Приклади запланованих Японією інвестицій у збільшення виробництва продуктів харчування, особливо в Латинській Америці, та інвестицій Китаю в технічні дослідження та розробки для збільшення виробництва рису в Мозамбіку [74].

Широко розрекламоване «захоплення землі», пов'язане із придбанням сільськогосподарських земель в Україні для виробництва продуктів харчування – це лише одна з форм інвестицій і така, яка, ймовірно, найменш вірогідно принесе значну користь для розвитку країні, що приймає. Деякі інвестори розглядають придбання фізичних земельних активів як міру захисту своїх інвестицій. Однак незрозуміло, що це необхідно або бажано: придбання землі не обов'язково забезпечує імунітет від суверенного ризику і може спровокувати соціальний, політичний та економічний конфлікт. Інші форми інвестицій, такі як контрактне сільське господарство, можуть запропонувати стільки ж надійності постачання.

Деякі країни, що розвиваються, шукають іноземних інвестицій для використання “надлишкової” землі, яка в даний час не використовується або використовується недостатньо. Однією з причин, чому земля може бути використана не в повному обсязі, є те, що інфраструктурні інвестиції, необхідні для її введення у виробництво, є настільки значними, що перевищують бюджетні ресурси країни. Міжнародні інвестиції можуть принести вкрай необхідні інвестиції в інфраструктуру, від яких усі можуть отримати вигоду. Однак продаж, лізинг або надання пільгового доступу до землі піднімає питання про те, як раніше використовувалась ця земля, ким і на якій основі проживання. У багатьох випадках ситуація незрозуміла через нечітко визначені права власності.

Хоча багато земель в Україні, в даний час може бути використаний не в повному обсязі, очевидно, що «надлишкові» землі в цілому не означають, що земля не використовується або не використовується. Її експлуатація за нових інвестицій передбачає узгодження різних вимог.

Як зазначалося вище, іноземні інвестиції, пов'язані із придбанням землі, є суперечливим і несуть низку невід'ємних ризиків. Там, де економія від масштабу важлива або потрібні підтримка інфраструктурних інвестицій, наприклад, інвестори цілком можуть віддавати перевагу придбанню землі та великому комерційному сільському господарству. Якщо ці міркування не є суттєвими, і насправді за багатьох інших обставин, інші форми інвестування, такі як спільні підприємства або контрактне господарство та схеми виробників можуть бути кращими з точки зору вигод для спільної вартості дрібних власників. Такі домовленості можуть запропонувати більший обсяг для залучення дрібних власників і розподілу вартості, і в принципі можуть запропонувати стільки ж безпеки постачання інвесторам. Цікаво відзначити, що в інших контекстах вертикальна координація, як правило, базується набагато більше на таких дольових механізмах, ніж на традиційному придбанні вищих та нижчих етапів.

Ключовим питанням є те, якою мірою вигоди від іноземних інвестицій переливаються на внутрішній сектор у синергетичному та каталітичному взаємозв'язку, в тому числі з існуючими дрібними системами виробництва та іншими учасниками ланцюжка доданої вартості, такими як постачальники сировини. Той факт, що Україна прагне залучити внутрішні інвестиції, свідчить про те, що вона бачить ці вигоди бажаними та реальними. Обов'язковою умовою таких відносин є вітчизняний аграрний сектор, що володіє поглинальною здатністю. Вигоди повинні мати приплив капіталу, передачу технологій, що веде до інновацій та підвищення продуктивності, модернізації вітчизняного виробництва, поліпшення якості, створення робочих місць, зворотних та прямих зв'язків та ефектів мультиплікації через місцеві джерела робочої сили та інших ресурсів та переробку продукції та, можливо, збільшення поставок продовольства для внутрішнього ринку та експорту. Однак ці вигоди не будуть надходити, якщо інвестиції призведуть до створення анклавів передового сільського господарства в дуалістичній системі з традиційним дрібним землеробством і якому дрібні власники не можуть наслідувати. Необхідні умови

для отримання позитивних переваг можуть часто бути відсутніми, і в цьому випадку для їх створення необхідні політичні втручання.

Історичні дані про наслідки прямих іноземних інвестицій у сільське господарство свідчать про те, що заявлені вигоди не завжди втілюються в життя, і зафіксовано занепокоєння щодо високо механізованих технологій виробництва з обмеженими ефектами створення робочих місць; залежність від імпортованих ресурсів і, отже, обмежені внутрішні мультиплікативні ефекти; несприятливий вплив на навколишнє середовище виробничих практик, таких як хімічне забруднення, деградація земель та виснаження водних ресурсів; і обмежені трудові права та погані умови праці. У той же час, є також дані про довготривалі переваги з точки зору вдосконалення технологій, модернізації місцевих постачальників, покращення якості продукції та санітарних та фітосанітарних стандартів, наприклад. Тому, розглядаючи переваги ПІІ в сільському господарстві чи іншим чином, важливо враховувати динамічну перспективу.

Інвестиційні цілі інвесторів повинні узгоджуватися з інвестиційними потребами України. Інвестиційні пріоритети повинні бути визначені у всебічній та послідовній інвестиційній стратегії та зусиллях, спрямованих на визначення найбільш ефективних заходів для сприяння узгодженню капіталу з можливостями та потребами. Окрім фінансових умов та інвестицій, слід враховувати, серед іншого, місцеві джерела ресурсів, включаючи трудові, соціальні та екологічні стандарти, права власності та участь зацікавлених сторін, узгодженість із стратегіями економічної безпеки. Такі питання можуть бути частиною інвестиційного контракту між інвестором та приймаючим урядом, хоча на практиці інвестиційні контракти, як правило, є досить короткими та не конкретними щодо таких питань. Очевидно, що коли інвестиції – це спільні підприємства, які включають уряди країн, що приймають як партнера, місцеві інтереси можуть бути краще захищені, завжди за умови, що уряд їх визнає.

Проте мирокомасштабні придбання земельних ділянок іноземними інвесторами можуть викликати стурбованість в Україні, і сприйматися такі інвестиції ризиковими. За відсутності чіткого внутрішнього законодавства та

справедливих інвестиційних контрактів міжнародна ініціатива - будь то добровільний кодекс поведінки, керівні принципи чи заява про принципи - може висвітлити інтереси приймаючої країни, але також може розглядатися як керівництво для інвесторів щодо соціально відповідальних інвестицій. Обґрунтування міжнародної відповіді, що висвітлює необхідність прозорості, стійкості, залучення місцевих зацікавлених сторін та визнання їх інтересів, а також наголошення на занепокоєнні внутрішньої продовольчої безпеки та розвитку сільських територій, мабуть, має широку політичну підтримку.

ФАО, Світовий банк, ЮНКТАД та МФСР [75-76] розробляють мінімальний набір принципів відповідальних інвестицій у сільське господарство, що поважає права, засоби до існування та ресурси відповідно до цього. Ці принципи, засновані на детальних дослідженнях щодо сутності, обсягу та впливу іноземних інвестицій та найкращої практики в галузі права та політики, мають на меті передати та узагальнити отримані уроки та забезпечити основу для національних нормативних актів, міжнародних інвестиційних угод, глобальних ініціатив щодо соціальної відповідальності підприємств та на окремі інвестиційні контракти. Принципи, запропоновані чотирма організаціями, включають наступне:

- повага прав на землю та ресурси: існуючі права на землю та природні ресурси визнаються та поважаються;
- продовольча безпека та розвиток сільських територій: інвестиції не ставлять під загрозу продовольчу безпеку та розвиток сільських територій, а навпаки, зміцнюють їх;
- прозорість, належне управління та сприятливе середовище: процеси щодо інвестицій у сільське господарство прозорі, контролюються та забезпечують підзвітність усіх зацікавлених сторін;
- консультації та участь: проводяться консультації з усіма матеріально постраждалими та реєструються та виконуються домовленості з консультацій;
- економічна доцільність та відповідальне інвестування агропідприємства: проекти є економічно життєздатними, поважають верховенство права, відображають найкращу галузеву практику та призводять до довготривалої

спільної цінності;

- соціальна стійкість: інвестиції створюють бажані соціальні та розподільчі наслідки та не збільшують вразливість;

- екологічна стійкість: вплив на навколишнє середовище визначається кількісно та вживаються заходи для заохочення сталого використання ресурсів при мінімізації та пом'якшенні негативних впливів.

Однак досвід показує, що сам процес розробки таких принципів, настанов та добровільних кодексів сам по собі може бути корисним з точки зору стимулювання більш відповідальної поведінки в інвестиціях. Такий консультативний процес є неминуче тривалим, але без всеохоплюючих, всебічних та ефективних консультацій та участі всіх зацікавлених сторін навряд чи вдасться досягти чогось дієвого. Однак досвід показує, що сам процес розробки таких принципів, настанов та добровільних кодексів сам по собі може бути корисним з точки зору стимулювання більш відповідальної поведінки в інвестиціях.

3.3 Формування заходів щодо залучення іноземного капіталу в пріоритетних галузях

У даному пункті розглянуто процеси залучення інвестицій для інтенсифікації інноваційної та дослідницької діяльності. В умовах поглиблення глобальної конкуренції за глобальні інвестиційні ресурси урядами застосовуються специфічні програми заохочення іноземних інвестицій в інноваційні сфери економіки.

Інтенсифікація технологічного розвитку підвищує рівень взаємозалежності країн, обумовлюючи їхню зацікавленість у розвитку міжнародного співробітництва. Досвід динамічно зростаючих країн свідчить, що процес підвищення конкурентоспроможності економіки тісно пов'язаний із

здатністю використовувати як створені, так і залучені ззовні технології та інновації. Іноземні інвестиції, які супроводжуються перенесенням науково-дослідницьких підрозділів або налагодженням такої діяльності на території країни-реципієнта, є потужним механізмом міжнародного трансферу технологій, який істотно підвищує ефективність інтеграції країни-реципієнта в глобальні ланцюги створення вартості [77].

У цьому контексті важливим питанням державної значущості стає ідентифікація та стимулювання іноземних інвестицій, які посилюють технологічний потенціал національної економіки. Йдеться про залучення інвестицій для вирішення завдань щодо: отримання нових технологій, знань та ноу-хау; збільшення рівня доданої вартості продукції, яка виготовляється в країні; підвищення кваліфікації й рівня технічної підготовки працівників; створення науково-дослідницьких об'єктів на території приймаючої країни; розширення доступу вітчизняних компаній до міжнародних ринків; підвищення соціальної та екологічної відповідальності бізнесу [78-79].

В умовах зростаючої глобальної конкуренції за інвестиції значна кількість країн застосовує активні заходи економічної політики, які передбачають заохочення інвестицій до галузей машинобудування, виробництва телекомунікаційного устаткування, фармацевтичних препаратів, аерокосмічної, автомобілебудівної галузей промисловості, сектору бізнес- послуг та послуг зв'язку (табл.3.1).

Серед помітних трендів останнього десятиліття у залученні інвестицій дедалі більшу роль відіграють заходи щодо розміщення на території приймаючої країни дослідницьких лабораторій; формування підрозділів, що займаються інноваційними розробками та їх тестуванням; створення регіональних штаб-квартир та інших центрів прийняття рішень (табл. 3.2) [81].

Серед найбільш значущих інструментів, які застосовують уряди для підвищення інвестиційної привабливості країн як місця для розташування об'єктів науково-дослідницької діяльності – фіскальні та фінансові стимули [83].

Таблиця 3.1 – Національні пріоритети стимулювання іноземних інвестицій в інноваційну діяльність країн світу

Країни	Національні пріоритети стимулювання
Австрія	НДДКР, автомобілебудування, машинобудування, медичні технології, біотехнології, ІКТ
Чехія	Автомобілебудування, електроніка, мікроелектроніка, телекомунікації, машинобудування, меншою мірою нанотехнології та науки про життя, програмне забезпечення, екологічна енергетика, маркетинг, навчальні центри, консалтинг
Франція	Орієнтація на інноваційну діяльність, високотехнологічне виробництво та послуги з високою доданою вартістю. Агентство «Investir en France» зосереджує свою увагу на політиці просування інвестицій у види діяльності, що мають високий потенціал зростання. Більшість з них є інноваційними (охорона здоров'я, харчова промисловість, робототехніка, автомобілебудування, аерокосмічна промисловість, інформаційні технології, екологічно чисті технології (CleanTech), фінансові послуги, логістика, хімічна промисловість). З 2003 року була створена політика глобальної привабливості; залучення талантів, навичок та знань є основним пріоритетом цієї політики.
Ірландія	Політика стимулювання інвестицій заснована на концепціях «сфер конвергенції» та «платформних технологій», а не на традиційній галузевій класифікації. Цільові пріоритети стимулювання інвестицій: глобальні послуги, високотехнологічна промисловість, НДДКР та інновації, науки про життя, фармацевтика та медичне обладнання, міжнародні технологічні центри, фінансові послуги, контент-галузі, споживчі та бізнес-послуги, різноманітні галузі, екологічно чисті технології. Поняття «інтелектуальних технологій»: послуги, інновації, екологічно чисті технології, конвергентні технології, медична інформатика, фінансовий аналіз, управління цифровими способами життя, інтелектуальні будівлі, нанотехнології, хірургічні імплантати, комерційні у сфері інтелектуальної власності (Intellectual Property Trading companies).
Нідерланди	У 2006 році була запроваджена нова стратегія просування інвестицій, орієнтована на залучення капіталовкладень у види інноваційної діяльності, де Нідерланди мають порівняльні переваги.
Швеція	Орієнтація на деякі основні сектори, головним чином пов'язані з інноваціями: науково-дослідні центри, науки про життя та охорона здоров'я, міжнародні технологічні центри, мобільний зв'язок, матеріалознавство, автомобілебудування, послуги із високою доданою вартістю (логістика, штаб-квартири), технології, що сприяють збереженню навколишнього середовища, вироби з деревини, туризм.
Сполучене Королівство	Низьковуглецева економіка, машинобудування, творчість та інновації (фільми, музика, дизайн), відновлювальні джерела енергії, такі як вітрова, сонячна тощо, фінансові послуги, ІКТ, науки про життя, фармацевтика.

Джерело: [80]

Таблиця 3.2 – Державні програми по залученню іноземних інвесторів, які вкладають кошти в компанії на початковій і ранній стадіях їх розвитку

Тип інвесторів	Країни
Венчурні інвестори	Ірландія, Канада, Нова Зеландія, Південна Корея, Польща, Словенія, Сполучене Королівство, США, Угорщина, Фінляндія, Чилі,
Мережі бізнес-ангелів	Ірландія, Канада, Нова Зеландія, США, Угорщина
Окремі бізнес-ангели	Ірландія, Канада, Нова Зеландія, США, Угорщина, Фінляндія
Вид програми	Країни
Фонди спільного інвестування	Угорщина, Ірландія, Південна Корея, Нова Зеландія, Польща
Податкові стимули	Австралія, Чилі, Ірландія, Словенія
Доступ до мереж	Канада, Фінляндія, Ірландія, Нова Зеландія, Сполучене Королівство

Джерело: складено автором на основі [82]

Так, Австралія, Австрія, Бельгія, Китай, Данія, Ірландія, Росія, Іспанія запровадили податкові пільги; Угорщина, Японія, Туреччина, Чилі розширили субсидії для покриття різних витрат на створення науково-дослідницьких центрів і найм дослідників; в Австралії скасовано вимоги щодо збереження за резидентом прав інтелектуальної власності, створеної за результатами науково-дослідницької діяльності; в Ірландії, Нідерландах, Швейцарії поліпшено умови для іноземних інвестицій в НДДКР та інноваційну діяльність; у Бельгії, Бразилії, Угорщині, Японії запроваджено механізм «єдиного вікна» для іноземних інвесторів [81].

Систематизація заходів щодо стимулювання інноваційної діяльності іноземних інвесторів дозволила визначити такі основні тенденції. Включення іноземних компаній до переліку суб'єктів, які мають право скористатися стимулами для інноваційної чи дослідницької діяльності. Німеччина, Ірландія, Ізраїль, Японія, Іспанія, Швеція та Сполучене Королівство створили спеціальні програми заохочення НДДКР іноземних інвесторів. Крім цього, Нідерланди та Швеція запровадили посади «інноваційних аташе» в зарубіжних дипломатичних місіях [81]. У багатьох випадках стимулами, які запроваджуються країнами для

підтримки інноваційної активності, можуть скористатися й компанії з іноземними інвестиціями.

Так, в Австрії на іноземні компанії поширюється широкий спектр субсидій, які держава надає для малого й середнього бізнесу, проведення наукових досліджень і розробок, створення нових компаній, а також упровадження нових технологій. Вони складаються з грошових субсидій, пільгових процентних ставок і надання гарантій. Пріоритетами для підтримки бізнесу виступають: підтримка НДДКР; зміцнення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств; поліпшення регіонального розвитку; сприяння захисту навколишнього середовища; сприяння навчанню та розвитку персоналу. Компанії, що здійснюють наукові дослідження, можуть претендувати на дослідницьку премію в розмірі 12 % від обсягу витрат на НДДКР.

Фінське агентство фінансування технологій та інновацій Tekes надає позики під ставки відсотки нижче ринкових, а також гранти для складних й інноваційних проектів, які потенційно можуть стати успішними на глобальному рівні. Іноземні компанії, які здійснюють НДДКР у Фінляндії, мають право отримувати таке фінансування.

Країни ОЕСР застосовують різні умови, які визначають можливість для іноземних компаній скористатися місцевими дослідницькими податковими пільгами [84]. Йдеться про умови: щодо розташування (НДДКР повинні проводитися в країні, яка надає податкові пільги; умова щодо використання місцевих компонентів – НДДКР повинні проводитися з використанням місцевого обладнання чи залученням місцевих наукових співробітників); щодо використання результатів НДДКР (результати НДДКР повинні бути використані на благо країни, яка надає податкові пільги); щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності (власник прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені у результаті проведення НДДКР, повинен бути суб'єктом господарювання країни, яка надає податкові стимули).

Разом із тим фахівці МВФ застерігають, що податкові стимули у значній мірі можуть бути неефективними і витратними. Так, в країнах, що розвиваються,

податкові стимули не впливають на інвестиційні рішення транснаціональних корпорацій, підтверджуючи висновок про те, що одним з найвагоміших чинників для залучення в країну ПІІ є якість підприємницького та інституційного середовища в країні [85].

За результатами опитувань компаній щодо впливу різних чинників на прийняття рішення щодо здійснення ПІІ інституційні чинники отримують значно вищі оцінки, ніж оподаткування. Таким чином податкові стимули можуть стати ефективним механізмом залучення ПІІ, які супроводжуються трансфером технологій, лише тоді, коли країна забезпечує також низку інших факторів (йдеться про: масштаб і технологічну інтенсивність внутрішнього ринку країни; динаміку внутрішніх ринків праці та капіталу; розмір і структуру державних та приватних витрат на НДДКР та діяльність з трансферу технологій в країні; рівень зв'язків із зарубіжними джерелами технологій; режим захисту прав інтелектуальної власності; наявність людського капіталу (стан розвитку освітньої системи і системи професійної підготовки працівників); розвиненість науково-дослідних інститутів та інститутів, які забезпечують трансфер технологій; розвиток інфраструктури). Саме ці чинники визначають, яким чином і наскільки продуктивно залучені.

Досвід багатьох країн у сфері залучення іноземних інвестицій, які зорієнтовані на посилення їх технологічного та інноваційного потенціалу, дозволяє виокремити низку напрямів, які необхідно імплементувати у загальну політику стимулювання іноземного інвестування економіки України.

По-перше, головною умовою дієвості кроків щодо залучення іноземного інвестування має стати таргетування інноваційної та науково-дослідницької спрямованості іноземних інвестицій на основі системного моніторингу цього процесу на загальнодержавному рівні.

По-друге, посилюється конкуренція за інноваційні іноземні інвестиції, що орієнтує зарубіжні країни до застосування фіскальних та фінансових стимулів для інноваційної та інвестиційної діяльності, дія яких поширюється на іноземні компанії. Відтак необхідність посилення якості іноземних інвестицій, які

надходять в Україну, обумовлює потребу у здійсненні аналізу та оцінки можливостей використання таких інструментів в Україні.

По-третє, активне запровадження маркетингових програм та ініціатив щодо позиціонування країни як привабливого місця для здійснення інноваційної діяльності, проведення наукових досліджень, а також забезпечення координації та посиленні міжвідомчої взаємодії, що стають важливими елементами загальної стратегії країн у сфері залучення іноземних інвестицій.

Також в Україні необхідно посилити тенденції використання екологічної та соціальної управлінської практики. Прогрес інвестування в цілі сталого розвитку вимагає не тільки мобілізації коштів та їх спрямування в пріоритетні сектори. Він також вимагає використання раціональної екологічної, соціальної та управлінської практики в діяльності підприємств для забезпечення позитивної віддачі інвестицій. І в цьому випадку глобальні ринки капіталу відіграють важливу роль в цьому процесі. Регулятори фондового ринку і директивні органи, а також міжнародні організації, такі як ООН з її ініціативою щодо екологічно та соціально відповідальним фондовим біржам і Міжнародна організація комісій з цінних паперів, також домагаються використання раціональної екологічної, соціальної та управлінської практики на ринках капіталу.

Фондові біржі відіграють важливу роль в просуванні стійкості на ринку капіталу. Вони служать платформою для сталого фінансування та надають рекомендації для корпоративного управління. В останнє десятиліття відбулася різка активізація цілого ряду ініціатив в області стійкості, висунутих біржами. Більше половини бірж у всьому світі в даний час надають рекомендації допущеним до котирування компаніям щодо звітності з питань стійкості. Інші види діяльності включають навчання і розробку відповідних інструментів і платформ для розробки і реалізації фінансових продуктів стійких інвестицій.

Українські компанії та інституційні інвестори повинні визнати необхідність узгодження інвестиційних і комерційних рішень з позитивними результатами для досягнення ЦСР. Для того щоб довести внесок приватного сектора в досягнення ЦСР до вищого рівня здійснення і реалізації, буде потрібно

вдосконалення статистики та звітності. Глобальна ініціатива в області звітності пов'язує ЦСР з широко використовуваним стандартом звітності. У 2019 ЮНКТАД опублікувала Керівництво за основними показниками в якості основи для звітності корпорацій про їхній внесок у досягнення ЦСР. Воно стало результатом широких консультацій між експертами з більш ніж 190 держав – членів ООН [21].

Грунтуючись на заходах, запропонованих в Основах інвестиційної політики в інтересах сталого розвитку, новому Плану дій ЮНКТАД, який об'єднує кілька інструментів політики і являє собою механізм реалізації Стратегії Генерального секретаря ООН з фінансування реалізації Порядку денного сталого розвитку до 2030 року пропонуємо шість заходів для реагування на проблеми мобілізації, напрямки і віддачі інвестицій, з якими в першу чергу стикається Україна: включення ЦСР до концепцій національної інвестиційної політики і режимів міжнародних інвестиційних договорів; переорієнтація стратегій заохочення і спрощення інвестицій в сторону інвестування в ЦСР; вироблення регіональних угод про інвестування в ЦСР; заохочення нових форм партнерств для інвестування в ЦСР; затвердження екологічних, соціальних та управлінських стандартів на фінансових ринках на основі створення глобального механізму моніторингу з однаковим підходом до розкриття інформації; зміна ділового мислення в напрямку ЦСР.

Висновки до розділу 3

Одним з інструментів вирішення проблеми залучення інвестицій у промисловість по всьому світу вважається створення індустріальних парків – спеціальних промислових територій. Світовий досвід свідчить про те, що вітчизняна законодавча база, орієнтована на підтримку індустріальних парків в Україні, знаходиться на початковій стадії формування та потребує суттєвого

доопрацювання в частині встановлення дієвих інвестиційних стимулів для резидентів індустріальних парків за найкращими міжнародними зразками.

Підводячи підсумки вищевикладеного, слід сказати, що індустріальні парки є порівняно новим та одночасно перспективним видом спеціальних економічних зон в Україні. Його переваги полягають у можливості підвищення інституційної активності певних територій, створенні регіональних точок зростання, проведенні структурної перебудови економіки, створенні нових робочих місць, «очищенні» міст від промислового виробництва. Індустріальні парки є одним із дієвих механізмів успішної децентралізації, адже децентралізація – це не механічний перерозподіл податків між бюджетами різних рівнів. Справжня децентралізація – це створення умов, за яких територіальні громади мають розуміння, зацікавленість та інструменти розвитку і збільшення добробуту мешканців через вивільнення підприємницької ініціативи, залучення інвестицій, створення робочих місць, розвиток виробництва та наповнення бюджетів. Щоб зробити територіальні громади спроможними та заможними, їм потрібні такі інструменти, як індустріальні парки.

В умовах відкриття ринку землі іноземні інвестиції, пов'язані із придбанням землі, є суперечливим і несуть низку невід'ємних ризиків. Там, де економія від масштабу важлива або потрібні підтримка інфраструктурних інвестицій, наприклад, інвестори цілком можуть віддавати перевагу придбанню землі та великому комерційному сільському господарству. З метою захисту національних економічних інтересів та економічної безпеки України необхідно диверсифікувати форми інвестування, зокрема створення спільних підприємств або використання контрактного господарства, так як ці схеми можуть бути кращими з точки зору вигод для спільної вартості дрібних власників у сфері АПК України.

Міжнародні інвестиції повинні приносити переваги розвитку для України, з точки зору передачі технологій, створення робочих місць тощо. Однак ці вигідні потоки не є автоматичними: необхідно бути обережним при формуванні інвестиційних контрактів та виборі відповідних бізнес-моделей, а також

відповідні законодавчі та політичні рамки, щоб забезпечити отримання вигод від розвитку та мінімізувати ризики. Існує нагальна потреба відстежувати масштаби, сутність та наслідки міжнародних інвестицій та каталогізувати найкращі практики в галузі права та політики для кращого інформування.

Досвід розвинутих країн у сфері залучення іноземних інвестицій, які зорієнтовані на посилення їх технологічного та інноваційного потенціалу, дозволяє виокремити низку напрямів, які необхідно імплементувати у загальну політику стимулювання іноземного інвестування економіки України: таргетування інноваційної та науково-дослідницької спрямованості іноземних інвестицій на основі системного моніторингу цього процесу на загальнодержавному рівні; застосування фіскальних та фінансових стимулів для інноваційної та інвестиційної діяльності; активне запровадження маркетингових програм та ініціатив щодо позиціонування країни як привабливого місця для здійснення інноваційної діяльності, проведення наукових досліджень.

В умовах пандемії необхідно розробити новий комплекс заходів для сприяння «потужного ривка» інвестицій приватного сектора в ЦСР та посилити тенденції використання екологічної та соціальної управлінської практики. Поточні інвестиції в сектори ЦСР в Україні, занадто малі, фінансування стійких проектів в значній мірі обходить, а інвестиційна політика, пов'язана безпосередньо з ЦСР, реалізується недостатньо швидко. Ця ситуація ускладнюється впливом кризи COVID-19, який ризикує підпорядкувати прогрес в досягненні ЦСР пріоритету відновлення економіки. Задля цього необхідно реагувати на проблеми мобілізації, напрямки і віддачі інвестицій та включити ЦСР до концепцій національної інвестиційної політики.

ВИСНОВКИ

Пряме іноземне інвестування – це діяльність, яка передбачає такі напрями, як переказ капіталу, контролююче інвестування, джерело коштів операцій за кордоном, баланс руху платежів. За допомогою прямих іноземних інвестицій країни створюють нові виробничі потужності, підвищують зайнятість населення, сприяють реалізації експортного потенціалу. Тобто ПІІ - це рушійний фактор розвитку економіки. У світовій практиці розрізняють дві форми прямих іноземних інвестицій: злиття та поглинання; інвестиції у створення нових підприємств, так звані інвестиції «Грінфілд».

З метою залучення ПІІ держава використовує організаційно-економічний механізм, який передбачає сукупність взаємопов'язаних форм, методів, засобів та інструментів впливу задля створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, регулювання джерел та напрямів залучення інвестицій. Важливим інструментом є розробка міжнародної інвестиційної стратегії держави, що стимулює приплив інвестицій в загальний розвиток країни, в галузі, сектора економіки, підприємства, в підвищення рівня і якості життя населення (в розвиток і зростання людського капіталу, в розвиток інфраструктури, в інституційний розвиток країни). Задля забезпечення цілей сталого розвитку в умовах пандемії, тобто динамічних змін, міжнародна інвестиційна стратегія повинна реалізуватися на принципах адаптивності і гнучкості інвестиційного процесу, передбачати раціональну структуру інвестицій в конкретних умовах, розумне співвідношення спеціалізації з диверсифікацією.

Концепцію інвестиційного процесу, яку повинна реалізувати міжнародна інвестиційна стратегія країни, можна представити у вигляді логічного ланцюжка: ендогенні джерела соціально-економічного розвитку (потенціал і конкурентні переваги країни) – інвестиційний процес, що дозволяє їх продуктивно

використовувати – формування балансу спеціалізації і диверсифікації в розвитку країни – сталий розвиток території і зростання якості життя населення.

У 2020 році прями іноземні інвестиції в глобальному контексті мають великий вплив в результаті пандемії COVID-19. Прогнозується, що ПІІ різко скоротяться, досягнувши значно нижче мінімального рівня порівняно з світовою фінансовою кризою 2007-2008 рр. Така ситуація призведе до найбільш повільного зростання міжнародних інвестицій за останнє десятиліття. Проте наслідки впливу пандемії COVID-19 можуть відчуватися набагато довше безпосереднього впливу на інвестиційні потоки. Так, криза може стати каталізатором процесу структурної трансформації міжнародного виробництва та відкрити можливість підвищення стійкості, але це буде залежати від того, чи вдасться реалізувати потенціал нової промислової революції і подолати економічний націоналізм, який посилюється з кожним роком. В кожній країні створений свій режим регулювання міжнародної інвестиційної діяльності, який впливає на рівень інвестиційної привабливості країни. Одні країни використовують більш жорсткі методи регулювання діяльності інвесторів, інші навпаки – створюють ліберальне законодавство, що сприяє притоку капіталу.

На основі аналізу міжнародного досвіду можна стверджувати, що провідною причиною успішного залучення країною ПІІ є збалансована інвестиційна політика, направлена на створення позитивних умов для розвитку інвестиційного процесу. Залежно від пріоритетів зовнішньоекономічних відносин актуальним для країн є використання трьох видів інвестиційних стратегій, а саме торговельно-експансіоністської, торговельно-інвестиційної та інвестиційно залежної. Автором розглянуто більш детально політику залучення інвестицій в таких країнах світу, як США, Польща, Колумбія, Швейцарія, Великобританія, Німеччина, Франція та ін.

Автором виявлено, що процес іноземного інвестування в Україні має певні особливості. По-перше, протягом останніх років запаси ПІІ в Україні зменшились, оскільки російські інвестори вилучили значну частину активів, якими вони раніше володіли. Згідно зі звітом ЮНКТАД про світові інвестиції за

2020 рік, приплив ПІ становив 3,1 млрд. доларів США у 2019 році, збільшившись порівняно з 2,3 млрд. доларів США у 2018 році (+ 30%). Основними інвесторами в Україну є Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина та Великобританія. Це свідчить про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів ПІ до України. По-друге, огляд країн-експортерів ПІ в економіку України свідчить про невисоку частку ПІ з розвинених країн світу, натомість кількість з офшорних зон — досить значна. У такий спосіб офшорні інвестиції витісняють з української економіки капітал розвинених країн та забезпечують лише кількісні показники приросту надходження ПІ до України, а не якісні.

Аналіз інституційного середовища залучення іноземних інвестицій показав, що іноземні інвестори очікують від влади України: прихильність, відкритість та доступність місцевої влади; участь посадових осіб у вирішенні проблем, швидке реагування на звернення; доступ до необхідної інформації, допомога у пошуку ділових партнерів і постачальників; «єдине вікно», простота реєстрації та ведення бізнесу, правил і процедур; надання підтримки в отриманні пільг, передбачених законодавством; адаптація пропозицій у сфері освіти до потреб компанії (ринку праці); добрі відгуки компаній, які вже працюють; відсутність корупційних проявів та інших зловживань.

Основними активами української економіки, які сприяють вкладенню ПІ є такі фактори: великий споживчий ринок; кваліфікована та недорога робоча сила; якісна система освіти; стратегічне географічне положення; розвинена транспортна інфраструктура; значні природні ресурси (запаси залізної руди та марганцю) та стрімкий розвиток АПК. До слабких сторін належать: законодавча база; слабо диверсифікована економіка; високий державний борг; фінансова неміцність національної нафтової компанії «Нафтогаз» та постійний ризик неможливості країни сплатити рахунки за газ; падіння промислового виробництва з 2009 року; нестабільна економіка; політична нестабільність; складне бізнес-середовище.

На основі аналізу тенденцій інвестування в Україні автором обґрунтовано, що головний стратегічний напрям міжнародної інвестиційної стратегії України

необхідно націлити на міжнародні інвестиції у високотехнологічні галузі, в інновації та НДДКР, оскільки, як правило, ці інвестиції приносять більші переваги країнам, що приймають їх (електроніка, телекомунікації, обладнання, фармацевтика, аерокосмічна, автомобільна (виробництво) та ділові послуги та телекомунікації (послуги). Україні необхідно брати до уваги зростаючу міжнародну фрагментацію ланцюжків створення вартості компаній та застосовувати більш функціональний підхід, надаючи пріоритети лабораторіям НДДКР, штаб-квартирам. Задля цього Україна повинна пропонувати прямі пакети стимулів (наприклад, субсидії та податки, включаючи податкові кредити на НДДКР) для окремих інвесторів.

Одним з інструментів вирішення проблеми залучення інвестицій у промисловість по всьому світу вважається створення індустріальних парків – спеціальних промислових територій. Світовий досвід США, Китаю, Туреччини, Польщі, Кореї, Малайзії, Ізраїлю, свідчить про те, що законодавча база, повинна бути орієнтована на підтримку індустріальних парків. На жаль, в Україні, це питання знаходиться на початковій стадії формування та потребує суттєвого доопрацювання в частині встановлення дієвих інвестиційних стимулів для резидентів індустріальних парків за найкращими міжнародними зразками.

Останні два роки спостерігається підвищення інтересу до міжнародних інвестицій у АПК України у зв'язку з відкриттям ринку землі. Проте іноземні інвестиції ТНК, пов'язані із придбанням чи використанням земельних ресурсів України, є суперечливим і несуть низку невід'ємних ризиків. З метою захисту національних економічних інтересів та економічної безпеки України необхідно диверсифікувати форми інвестування, зокрема створення спільних підприємств або використання контрактного господарства, так як ці схеми можуть бути кращими з точки зору вигод для спільної вартості дрібних власників у сфері АПК України. Важливим є дотримання іноземними інвесторами таких принципів використання природних ресурсів як повага прав на землю та ресурси; забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільських територій: прозорість, належне управління та сприятливе середовище; консультації та участь;

економічна доцільність та відповідальне інвестування агропідприємств; соціальна стійкість; екологічна стійкість.

Міжнародні інвестиції повинні приносити переваги розвитку для України, з точки зору передачі технологій, створення робочих місць тощо. Однак ці вигідні потоки не є автоматичними: необхідно бути обережним при формуванні інвестиційних контрактів та виборі відповідних бізнес-моделей, а також відповідні законодавчі та політичні рамки, щоб забезпечити отримання вигод від розвитку та мінімізувати ризики. Існує нагальна потреба відстежувати масштаби, сутність та наслідки міжнародних інвестицій та каталогізувати найкращі практики в галузі права та політики для кращого інформування.

Досвід розвинутих країн у сфері залучення іноземних інвестицій, які зорієнтовані на посилення їх технологічного та інноваційного потенціалу, дозволяє виокремити низку напрямів, які необхідно імплементувати у загальну політику стимулювання іноземного інвестування економіки України: таргетування інноваційної та науково-дослідницької спрямованості іноземних інвестицій на основі системного моніторингу цього процесу на загальнодержавному рівні; застосування фіскальних та фінансових стимулів для інноваційної та інвестиційної діяльності; активне запровадження маркетингових програм та ініціатив щодо позиціонування країни як привабливого місця для здійснення інноваційної діяльності, проведення наукових досліджень.

В умовах пандемії необхідно розробити новий комплекс заходів для сприяння «потужного ривка» інвестицій приватного сектора в ЦСР та посилити тенденції використання екологічної та соціальної управлінської практики. Поточні інвестиції в сектори ЦСР в Україні, занадто малі, фінансування стійких проектів в значній мірі обходить, а інвестиційна політика, пов'язана безпосередньо з ЦСР, реалізується недостатньо швидко. Ця ситуація ускладнюється впливом кризи COVID-19, який ризикує підпорядкувати прогрес в досягненні ЦСР пріоритету відновлення економіки. Задля цього необхідно реагувати на проблеми мобілізації, напрямки і віддачі інвестицій та включити ЦСР до концепцій національної інвестиційної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацкий Е.Р, Павличенко Р.О. Иностранные инвестиции и экономический рост: теория и практика исследования. *Мировая экономика и международные отношения*. 2012. №1. С. 52–64
2. Маркевич К. Л. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. № 2(1). С. 249-255.
3. Дикий Н. О. Залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Ефективна економіка*. № 11. 2017. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5904> (дата звернення: 10.10.2020)
4. Гриньов А.В. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку: [монографія] / А.В.Гриньов, О.М. Шершенюк, С.В. Овчаренко. Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. Х.: ХНАДУ. 2008. 208 с.
5. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. 3-є вид., перероб. та доп. Київ: ЦНЛ, 2004. 376 с.
6. Задоя А.О. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 122 с.
7. Мелешенко А. І. Міжнародний рух капіталу та економічні ризики України в умовах фінансових криз. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2018/11.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
8. Давидова І.О., Величко К.Ю. Транснаціональні корпорації. Печенка–Харків: Видавництво «Форт», 2018. 175 с.
9. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2006. 254 с.

10. Посібник: як залучати прямі іноземні інвестиції. URL: https://regionet.org.ua/files/02_How_to_attract_FDI_-_UA.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
11. Гуткевич С.О. Інвестування: міжнародний досвід. монографія/ С.О.Гуткевич, П.О.Сидоренко, А.С. Соломко, Р.Смик, В.Рябенко; за заг. ред. проф.Гуткевич С.О. Харків «Діса плюс», 2017. Т 2. 216 с.
12. Федоров Г.О. Напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання залучення інвестицій. *Державне будівництво*. № 1/2018. М. 25-35.
13. Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / за ред. акад. НАН України, Надзв. і Повнов. Посла України Л.В. Губерського. К.: Знання, 2012. 760 с.
14. Кальченко Т. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: монографія. К.: КНЕУ, 2006, 246 с.
15. Пасько С.Н. Инвестиционные стратегии в современной мировой экономике в условиях глобализации. Краснодар: Изд-во Кубанского гос. ун-та, 2013. 136 с.
16. Федулова Е.А., Алабина Т.А. Государственные инвестиции как необходимое условие экономического роста региона. *Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета*. 2009. Т. 1. №71. С. 82–90.
17. Корчагин Ю.А., Маличенко І.П. Инвестиционные стратегии стран с догоняющими экономиками. URL: <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=15&page=17> (дата звернення: 10.11.2020).
18. Федулова Е.А. Методология разработки инвестиционной стратегии в системе публичного управления. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14284> (дата обращения: 10.11.2020).
19. World Investment Report 2017. URL: <http://www.worldinvestmentreport.org> (дата звернення: 20.10.2020).

20. World Investment Report. Special economic zones. 2019. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_overview_en.pdf (дата звернення: 10.11.2020).

21. World Investment Report International production beyond the pandemic. 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf (дата звернення: 10.11.2020).

22. Фісун К. А. Зарубіжний досвід формування іміджу й інвестиційної привабливості країни. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 6 (61). С. 100–104.

23. Карлін М. І. Фінансові системи країн Західної Європи: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. К.: ВЦ „Академія”, 2013. 320 с.

24. Соціально-економічний розвиток території: формування інвестиційної привабливості: колективна монографія / О.А. Карлова, Х.І. Калашнікова та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 182 с.

25. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 10.11.2020).

26. Звіргзде, К. І. Інвестиційний компонент економічної стратегії Франції: глобальні виклики, національна відповідь. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничополіграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 2. С. 43-49.

27. Шевченко Н. І. Досвід системи державного гарантування іноземного інвестування в різних країнах. *Економіка та держава*. 2010. № 4. С. 143–143.

28. Пащенко О.В. Інвестиційні пріоритети стратегій країн в умовах міжнародної торговельної регіоналізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 18. 2017 С. 42-47. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/11.pdf>

29. World Investment Report 2014. Investing in the SDGs: An Action Plan. UNCTAD overview. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf (дата звернення: 10.11.2020).
30. World Investment Report 2015. Reforming International Investment Governance / UNCTAD overview URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf (дата звернення: 10.11.2020).
31. Дмитрів В. І. Світовий досвід фінансового регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3214> (дата звернення: 10.11.2020).
32. Стукало Н. В. Досвід державного регулювання іноземних інвестицій у країнах світу. *Економіка сьогодні: актуальні питання та перспективи*. URL: <http://economics-issues.com.ua/zmist-zhurnalu/ekonomika-sogodennya-aktualni-pitannya-ta-perspektivi-2012-1/dosvid-derzhavnogo-regulyuvannya-inozemnix-investicij-u-kra%D1%97nah-svitu/> (дата звернення: 10.11.2020).
33. U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку. Інвестиційний клімат. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/u-lead/> (дата звернення: 10.11.2020).
34. Польське агентство інформації і іноземних інвестицій URL: <http://www.paiz.gov.pl/index> (дата звернення: 10.11.2020).
35. Романова Т. В., Чевганова В. Я., Шинкаренко Р. В. Світовий досвід формування інвестиційної політики URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_3/103-106.pdf (дата звернення: 10.11.2020).
36. Investing across the borders 2010: indicators of foreign direct investment regulation in 87 economies. С. 125-217.
37. Washington. D.C.: The World Bank Group, 198 pg. URL: <http://iab.worldbank>. (дата звернення: 20.04.2019).

38. Investment policy framework for sustainable development 2012. URL: http://unctad.org/en/Publications_library/diaepcb2012d5_en.pdf. (дата звернення: 30.11.2020).

39. Бергер Я. Использование иностранных инвестиций в Китае. *Инвестиции в России*. 2004. № 3. С. 7.

40. China foreign Investments incentives. URL: http://www.worldwide-taxcom/china/chi_invest.asp (дата звернення: 30.11.2020).

41. Сибирева И.Д. Ирландская модель формирования инвестиционной среды и ее связь с экономическим ростом. *Современные проблемы социально-экономического развития России* : материалы междунар. науч.-практ. конф., Белгород, 2 марта 2012 г. / ИПК НИУ БелГУ ; науч. ред.: Е.Н. Камышанченко, Ю.Л. Растопчина. Белгород, 2012. С. 126–131.

42. Ukraine: Investing in Ukraine. URL: https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/ukraine/investment?vider_sticky=oui (дата звернення: 30.11.2020).

43. Net foreign direct investment inflows in % of GDP (%). URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Economy/Balance-of-Payments-Capital-and-financial-account/Net-FDI-inflows-percent-of-GDP?type=maps> (дата звернення: 30.11.2020).

44. Ukraine - Net foreign direct investment outflows in % of GDP. URL: <https://knoema.com/atlas/Ukraine/topics/Economy/Balance-of-Payments-Capital-and-financial-account/Net-FDI-outflows-percent-of-GDP> (дата звернення: 30.11.2020).

45. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.11.2020).

46. Україна в цифрах 2019. Статистичний збірник. 2020. Київ. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2020).

47. Capital Flight from Developing Countries: Top 20 Losers. URL: http://static.guim.co.uk/sys-images/Observer/Pix/pictures/2012/07/22/gu_wealth-offshore-02.jpg (дата звернення: 30.11.2020).

48. Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2002-2012. URL: http://iff.gfintegrity.org/iff2013/Illicit_Financial_Flows_from_Developing_Countries_2002-2012-LowRes.pdf (дата звернення: 30.11.2020).

49. Заходи щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму Україна. Звіт за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки. Грудень 2017. URL: http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf (дата звернення: 30.11.2020).

50. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2003. 311 с

51. Financial Secrecy Index – 2018. Results. URL: <https://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2018-results> (дата звернення: 30.11.2020).

52. Багатії ховають в офшорах 21 трлн доларів. URL: <https://tsn.ua/groshi/bagatiyi-hovayut-v-ofshorah-21-trln-dolariv.html> (дата звернення: 30.11.2020).

53. Економічна суть офшорів та їх класифікація. URL: <https://textbooks.studio/mirovaya-ekonomika-uchebnik/ekonomichna-sut-ofshoriv-jih.html> (дата звернення: 30.11.2020).

54. «Про державно-приватне партнерство» Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/ed20180610> (дата звернення: 30.11.2020).

55. «Про захист іноземних інвестицій на Україні» Закон України від 10.09.1991 № 1540а-XII . // Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12> (дата звернення: 30.11.2020).

56. «Про зовнішньоекономічну діяльність» Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. (дата звернення: 30.11.2020).

57. «Про інвестиційну діяльність» Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>(дата звернення: 30.11.2020).

58. «Про індустриальні парки» Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17> (дата звернення: 30.11.2020).

59. «Про інститути спільного інвестування» Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5080-17> (дата звернення: 30.11.2020).

60. «Про режим іноземного інвестування» Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.11.2020).

61. Офіційний сайт Індексу економічної свободи. URL : <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 30.11.2020).

62. Офіційний сайт Transparency International. URL : <https://www.transparency.org/>(дата звернення: 15.05.2019).

63. Інвестиційна діяльність в Україні. URL : www.me.gov.ua (дата звернення: 30.11.2020).

64. Doing Business 2020. URL : <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (дата звернення: 30.11.2020).

65. Макроекономічні очікування. Економічна ситуація в Україні. URL : www.bank.gov.ua (дата звернення: 30.11.2020).

66. ТОП-10 важливих ініціатив, якими запам'ятався 2018 для бізнесу. URL: <https://eba.com.ua/top-10-vazhlyvyh-initsiatyv-yakumu-zapam-yatavsya-2018-dlya-biznesu/> (дата звернення: 30.11.2020).

67. Офіс Ukraine Invest став одним з ключових інструментів роботи з інвесторами в Україні, - Володимир Гройсман URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250293357> (дата звернення: 30.11.2020).

68. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: www.me.gov.ua/ (дата звернення: 30.11.2020).

69. Індустріальні парки: Україна повинна зробити вибір. URL: <https://ukranews.com/ua/publication/2486-industrialni-parku-ukraina-povynna-zrobyty-vybir> (дата звернення: 30.11.2020).

70. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до розділу XX “Перехідні положення” Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки» . URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=58867&pf35401=385791>. (дата звернення: 30.11.2020).

71. Індустріальні парки. Державне агентство з інвестицій та розвитку національних проєктів України URL: <http://www.ukrproject.gov.ua/project/%D1%96ndustrialni-parki-ukraini>. (дата звернення: 30.11.2020).

72. Як «запустити» індустріальні парки? URL: <http://dda.dp.ua/2019/04/03/yak-zapustyty-industrialni-parku/> (дата звернення: 30.11.2020).

73. Hallam D. International investment in developing country agriculture – issues and challenges. URL: <https://www.regeringen.se/49bb90/contentassets/7c81b9ec5b844767b9a04c0efcedfb27/bilaga-hela-kapitel-1-david-hallam> (дата звернення: 30.11.2020).

74. Cuffaro N. The record of FDI in developing country agriculture, paper presented at the FAO Expert Meeting on “Foreign Investment in Developing Country Agriculture”, 30-31 July 2009, Rome.

75. UNCTAD. World Investment Report 2009: transnational corporations, agricultural production and development, UNCTAD, Geneva.

76. FAO. Foreign Investment in the Agricultural Sector: Egypt Case Study, FAO. Rome.

77. Покришка Д.С. Щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій в контексті інноваційного розвитку економіки. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. 25 с.
78. Technology and Innovation Report 2015: Fostering Innovation Policies for Industrial Development. Geneva: UNCTAD, 2015. P. xiii.
79. Moran T., Görg H., Serić A., Krieger-Boden C. How to attract Quality FDI? URL: http://www.g20-insights.org/wp-content/uploads/2017/04/Trade_How-to-attract-Quality-FDI.pdf (дата звернення: 30.11.2020).
80. Щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій в контексті інноваційного розвитку економіки. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111Zapiska-Pokrishka-_nnovats_P__-9599e.pdf (дата звернення: 30.11.2020).
81. OECD Science, Technology and Industry Outlook 2014. – Paris: OECD Publishing, 2014. P. 128.
82. Wilson K., Silva F. Policies for Seed and Early-Stage Finance: Findings from the 2012 OECD Financing Questionnaire. OECD Science, Technology and Industry Policy Paper No 9. Paris: OECD Publishing, 2013. P. 47.
83. Guimón J. Government strategies to attract R&D-intensive FDI. *Journal of Technology Transfer*. 2009. Vol. 34. Issue 4. P. 364-379.
84. Tax incentives for research and development: Trends and issues. Paris: OECD, 2002. P. 30. URL: <http://www.oecd.org/science/inno/2498389.pdf> (дата звернення: 30.11.2020).
85. Options for Low Income Countries' Effective and Efficient Use of Tax Incentives for Investment. Study Prepared for the G20 Development Working Group by IMF, OECD, World Bank, and United Nations. Washington, D.C., 2015 URL: <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/101515.pdf> (дата звернення: 30.11.2020).

ДЕКЛАРАЦІЯ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗНУ

Я, Воробйов Артур Сергійович, студент 2 курсу, форми навчання денної, факультету економічного, спеціальності міжнародна економіка, адреса електронної пошти avor97gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Прямі іноземні інвестиції: світовий досвід та стратегія залучення в економіку України» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.*

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Воробйов А.С.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Дугієнко Н.О.

ДОДАТОК А

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн світу (2010-2019), (млн.дол. США)

	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
	2016	2017	2018	2019	
Усього	6 315,2	6 346,3	6 322,0	6 294,4	6 272,7
Європа					
Австрія	3,1	4,6	5,4	*	*
Білорусь	4,3	4,5	4,3	2,8	3,6
Болгарія	*	*	*	*	*
Греція	*	*	*	*	*
Гібралтар	*	*	*	*	*
Естонія	*	*	*	*	*
Іспанія	*	*	*	*	*
Італія	*	*	*	*	*
Латвія	69,8	68,4	60,9	72,5	73,0
Литва	*	*	*	13,9	14,7
Ліхтенштейн	*	*	*	*	*
Люксембург	*	*	*	*	*
Республіка Молдова	7,8	7,1	6,8	6,8	6,8
Нідерланди	11,2	10,7	12,3	11,8	11,3
Німеччина	2,3	2,7	3,3	3,4	3,3
Польща	50,2	48,7	6,7	6,7	8,1
Російська Федерація	122,8	144,1	150,3	117,7	118,0
Румунія	*	*	*	—	—
Сербія	*	*	*	*	*
Словаччина	*	0,3	0,4	*	*

Великобританія	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Угорщина	14,6	14,9	17,5	16,8	16,1
Франція	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Хорватія	*	*	*	*	*
Чехія	*	*	0,5	*	*
Швейцарія	7,3	7,1	*	13,5	13,4
Азія					
Азербайджан	*	*	*	*	*
В'єтнам	1,6	1,6	1,6	1,2	1,2
Вірменія	*	*	*	*	*
Грузія	1,4	1,7	1,6	1,4	1,9
Ірак	*	*	*	*	*
Казахстан	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Китай	1,3	1,5	1,1	0,6	0,6
Кіпр	5 923,7	5 930,5	5 932,5	5 931,9	5 935,6
Ліван	*	*	*	*	*
Монголія	—	—	—	*	*
Об'єднані Арабські Емірати	*	*	—	—	—
Таджикистан	*	*	*	*	*
Туреччина	*	*	*	*	*
Туркменистан	*	*	*	*	*
Узбекистан	0,4	0,4	0,4	0,4	0,9
Африка					
Єгипет	*	*	*	*	*
Лівія	*	*	*	*	*
Америка					
Бразилія	*	*	*	*	*
Британські Віргінські Острови	51,3	57,6	61,0	59,9	33,7
Канада	*	*	*	*	*
Панама	*	*	*	*	*
США	0,5	0,5	0,6	0,5	1,5

Джерело: [45]

ДОДАТОК Б

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності (2016-2019)

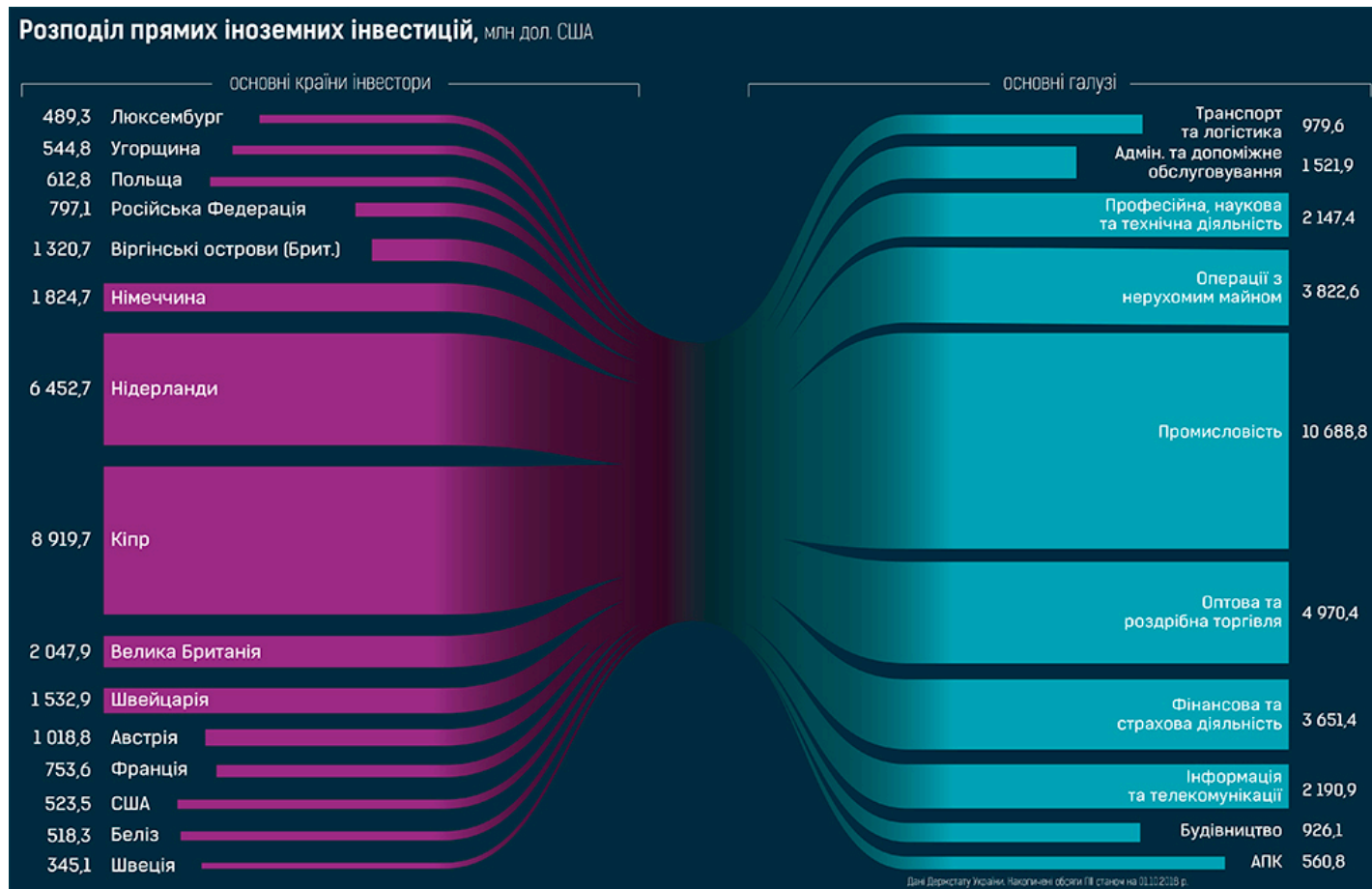
	Код за КВЕД	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
		2016	2017	2018	2019	
Усього		32 122,5	31 230,3	31 606,4	32 905,1	35 809,6
СІЛЬСЬКЕ, ЛІСОВЕ ТА РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО	A	502,2	586,2	578,6	451,9	542,1
ПРОМИСЛОВІСТЬ	B+C+D+E	9 893,6	9 667,6	10 543,7	10 823,4	11 595,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	1 868,7	1 521,3	1 732,1	1 747,3	2 031,1
Переробна промисловість	C	7 531,9	7 523,9	7 999,9	8 337,6	8 609,3
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	10 - 12	2 419,0	2 530,5	2 758,4	2 859,4	2 844,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13 - 15	116,9	112,8	117,7	114,3	106,0
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16 - 18	400,7	444,4	535,6	560,2	608,4
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	188,7	176,5	178,1	260,3	293,2
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	679,5	646,4	696,9	654,2	666,7
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	45,5	38,8	35,2	36,2	56,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	1 079,8	967,0	1 023,6	1 127,0	1 146,7
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування	24, 25	1 533,1	1 560,8	1 637,1	1 662,3	1 803,4
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	26 - 30	781,6	771,0	781,2	794,5	806,2

Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	31 - 33	287,2	275,6	236,1	269,3	277,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	438,0	556,5	755,0	683,4	900,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	55,1	65,9	56,7	55,2	55,3
БУДІВНИЦТВО	F	1 104,1	1 043,3	919,5	983,5	1 036,4
ОПТОВА ТА РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ; РЕМОНТ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І МОТОЦИКЛІВ	G	5 247,4	5 106,5	4 957,8	5 480,2	5 662,5
ТРАНСПОРТ, СКЛАДСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО, ПОШТОВА ТА КУР'ЄРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ	H	1 088,0	1 086,0	985,3	1 043,0	1 088,4
ТИМЧАСОВЕ РОЗМІЩУВАННЯ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ	I	332,6	330,0	343,3	355,5	349,5
ІНФОРМАЦІЯ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ	J	2 089,4	2 075,7	2 100,1	2 201,1	2 939,6
ФІНАНСОВА ТА СТРАХОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	K	4 350,1	3 627,4	3 526,3	3 641,1	4 557,6
ОПЕРАЦІЇ З НЕРУХОМИМ МАЙНОМ	L	3 882,1	3 764,4	3 796,3	4 258,2	4 495,7
ПРОФЕСІЙНА, НАУКОВА ТА ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	M	2 222,6	2 253,5	2 131,1	2 096,9	2 223,0
ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ДОПОМІЖНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	N	1 222,7	1 507,3	1 550,9	1 377,4	1 113,2
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ Й ОБОРОНА; ОБОВ'ЯЗКОВЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ	O	*	*	*	*	*
ОСВІТА	P	16,0	21,8	21,2	22,2	22,5
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ	Q	44,0	44,5	36,6	43,5	56,7
МИСТЕЦТВО, СПОРТ, РОЗВАГИ ТА ВІДПОЧИНОК	R	112,5	100,7	98,8	99,8	100,1
НАДАННЯ ІНШИХ ВИДІВ ПОСЛУГ	S	*	*	*	*	*

Джерело: [45]

ДОДАТОК В

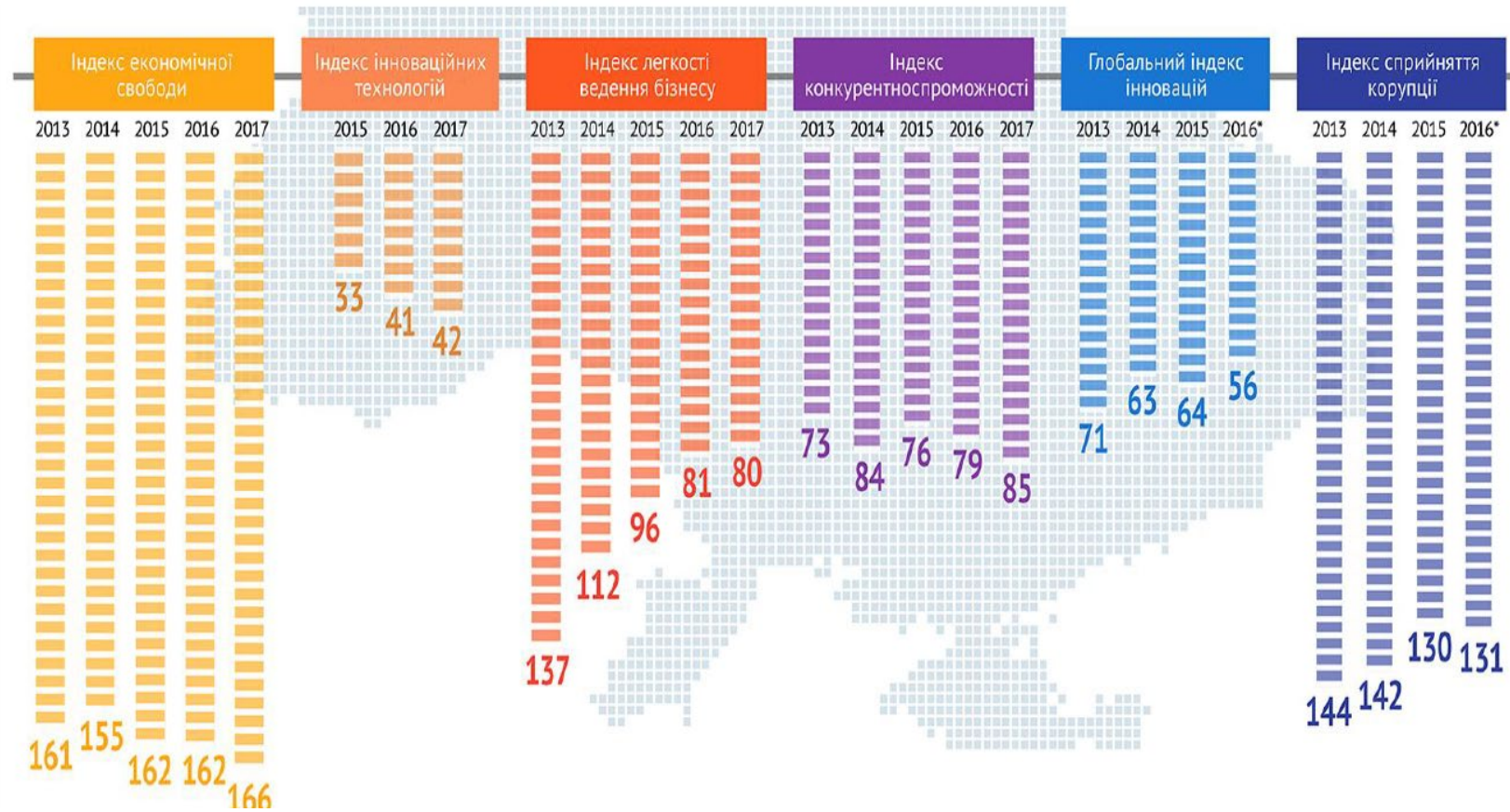
Розподіл прямих іноземних інвестицій

Джерело: [45]

ДОДАТОК Г

Позиції України у міжнародних рейтингах

Джерело: []

ДОДАТОК Д

Інформація про індустриальні (промислові) парки, створені в Україні

№ п/п	Найменування	Рік створення	Фактичні види діяльності, які проваджуються в межах парку, згідно з КВЕД-2010	Заг. пл., га
1	КП «Білоцерківський вантажний авіаційний комплекс»	2000	-	250
2	ТОВ «Індустриальний парк ПАТРІОТ»	2008	Підготування та прядіння текстильних волокон, виробництво робочого одягу, виробництво будівельних виробів із пластмас, лісопильне та стругальне виробництво, оптова торгівля напоями, оптова торгівля парфумними та косметичними товарами і.т.д.	8,9681
3	Індустриальний парк «Чексіл»	2010		
4	Промисловий парк на території заводу «Запоріжжран»	2011		5
5	Індустриальний парк Рівненської області	2013	-	145,13
6	Індустриальний парк «Соломоново»	2013	-	66,2
7	Індустриальний парк «Кривбас»	2013	-	26,03
8	Індустриальний парк «Славута»	2013	розділи 16, 21, 25-29, 31	50
9	Індустриальний парк «Долина»	2013	-	27,14
10	Промисловий парк «Тростянець»	2014	-	39,9556
11	Індустриальний парк «Свема»	2014	групи 01.11, 01.50, 01.61, 01.64, 46.21	92
12	Індустриальний парк «Коростень»	2014	16.10 Лісопильне та стругальне виробництво; виробів з деревини; виготовлення виробів з корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	42,2
13	Львівський індустриальний парк «Рясне-2»	2014	-	23,4913
14	«Перший український індустриальний парк»	2014	-	105
15	Вінницький індустриальний парк	2014	-	35,7
16	Новороздільський індустриальний парк	2014	-	46,4

17	Індустріальний парк «Бурштин»	2014	-	32,4535
18	Індустріальний парк «BIONIC HiLL»	2014	-	56,74
19	Індустріальний парк «iPark»	2014	-	16
20	Яворівський індустріальний парк	2015	-	40
21	Індустріальний парк «ЖИТОМИР-СХІД»	2016	Переробка деревини, виробництво продукції з деревини, виробництво меблевої продукції, торгівля	24,73
22	Індустріальний парк «Фастіндастрі»	2016	-	15
23	Індустріальний парк «Мироцьке»	2016	-	33,67
24	Індустріальний парк «Павлоград»	2016	20.14 - Виробництво інших основних органічних хімічних речовин; 20.11- Виробництво промислових газів; 25.40 - виробництво зброї та боєприпасів; 25.61 - оброблення металів та нанесення покриття на метали; 28.21 - виробництво духових шаф, печей і пічних пальників	250
25	Індустріальний парк «Новодністровськ»	2016	13.92 Виробництво готових текстильних виробів, крім одягу; 13.95 Виробництво нетканих текстильних матеріалів і виробів із них, крім одягу; 13.96 Виробництво інших текстильних технічного та промислового призначення	15,36
26	Індустріальний парк «Хіміко-металургійний завод»	2016	виробництво хіміко-металургійних сумішей, виробництво порошкового дроту, виробництво зварювальних електродів, виробництво металоконструкцій	270
27	Індустріальний парк «Золотоноша»	2017	Виробництво автозапчастин та комплектуючих виробів для сільськогосподарської техніки (збірка та виготовлення автозапчастин); Виробництво електричного устаткування (збірка та виготовлення побутових електроприладів); Виробництво одягу, текстильне виробництво; Виробництво харчових продуктів (комплексна переробка та зберігання овочів та фруктів).	39,93
28	Кам'янка-Бузький індустріальний парк	2017	-	24,4671
29	Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування»	2017	-	19,2676
30	Індустріальний парк «КИЇВЩИНА»	2017	переробка сільськогосподарської продукції, легка промисловість, виробництво машин і устаткування, об'єкти логістики, сервісного обслуговування, а також для надання інших видів послуг	118,36
31	Індустріальний парк «Нововолинськ»	2017	-	20
32	Індустріальний парк «Лиманський»	2017	-	27,522
33	Індустріальний парк «СІГМА Парк Яричів»	2017	-	15,7084

34	Індустріальний парк «Ланнівський індустріальний парк»	2017	01.63 Післяурожайна діяльність відтворення необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин 52.10 Складське господарство вантажів	01.64 Оброблення насіння для 46.21 Оптова торгівля зерном, 52.24 Транспортне оброблення	30,7135
35	Індустріальний парк «Львів»	2017	-		20
36	Агроіндустріальний парк «Агровесна»	2017	переробка та продаж ягідної продукції		до 30 га
37	Індустріальний парк «Техносіті»	2018	-		34,02
38	Індустріальний парк «Біла Церква»	2018	-		24,14
39	Індустріальний парк «Олександрія»	2018	-		24,48
40	Індустріальний парк «Еколайн»				
41	Індустріальний парк «Захід Ресурс»	2018			22,77
42	Індустріальний парк «Тернопіль»	2018			15
43	Індустріальний парк «Біла Церква 2»	2018	-		34,71
44	Індустріальний парк «Енергія»	2018	-		36
45	Індустріальний парк «Innovation Forpost»	2018			49,5114
46	Індустріальний парк «Суми»	2018			17,5284
47	Індустріальний парк «Аркан»	2018			19,3
48	Індустріальний парк «АзовАкваІнвест»	2016			15,65
49	Індустріальний парк «Хмельницький»	2018			90,9325
50	Індустріальний парк «Подільськ»	2018			31,0704

Джерело: [71]